ROST 109 MAI 2012

Anul X Numărul 109 Mai 2012 Preţ 5,9 lei / 3 euro www.rostonline.org

ROST

revistă de cultură creştină şi politică

CREŞTINUL ÎN CETATE

Conştiinţa creştină *trebuie* să se implice misionar şi chiar jertfelnic „în mersul istoriei", căci drumul spre cer trece prin viaţa pămîntească, iar mîntuirea *aici* se dobîndeşte sau se pierde. Şi avem răspundere nu doar faţă de noi înşine, ci şi faţă de familie, obşte, neam şi Biserică. Prejudecata că omul religios n-ar avea de-a face cu politica justifică de obicei laşitatea şi comoditatea.

Repere

Prinţul Al. Ghica, încarnare a demnităţii

Interviu

Monahul Moise de la Oaşa despre Patericul închisorilor

Proză

Sânziana Pop Mergere pe ape

DIRECȚIONEAZĂ

2%

ȘI FĂ-O CU ROST

Asociația ROST este o organizație civică, nonprofit, neguvernamentală, bazată pe voluntariat și dedicată binelui public. Revista ROST este un proiect cultural menit unei resurecții morale și spirituale a românilor.

Pentru a direcționa 2% din impozitul pe venit către Asociația „Rost“ – și implicit către revista ROST –, completează **Formularul 230/ANAF**, iar la **Capitolul B** trece datele Asociației „Rost“.
Codul unic de identificare (codul fiscal): **12495302**
Contul bancar în format IBAN: **RO25BACX0000000107363250**, deschis la Unicredit Țiriac Bank, Sucursala Drumul Taberei, București

Asociația ROST, Calea Vitan nr. 242
sector 3, București
Corespondență O.P. 23 – C.P. 27
sector 6, București **Telefon** 0740.103.621
Email redactia@rostonline.org
www.rostonline.org

ROSTUL CREŞTINULUI

CLAUDIU TÂRZIU
claudiu.tarziu@rostonline.org

Întîi două dezminţiri: România nu e Grădina Maicii Domnului, aşa cum ne place să ne amăgim, iar creştinul român nu e majoritar, cum îl arată statisticile oficiale. România e o ţară în care se avortează în masă, iar corupţia şi ipocrizia sînt cvasigeneralizate. Cum schimbăm asta?

Creştinii români sînt minoritari (abia 18% dintre români declară că merg frecvent la biserică) şi, în plus, cei mai mulţi, slab catehizaţi (de unde şi frica sau nevroza) şi singuratici chiar între ai lor. Prin urmare, sînt priviţi cu condescendenţă, cînd nu luaţi în batjocură de majoritari.

Această realitate explică de ce România a încăput, de atîta amar de vreme, pe mîna unor şarlatani şi tinde să se preschimbe dintr-o ţară într-un teritoriu colonial şi un leagăn al răului. Iar singurul vinovat este creştinul român. Pentru că, în genere, el nu-şi cunoaşte rostul în Biserică şi în societate şi, în consecinţă, nu şi-l împlineşte.

Rolul creştinului în Biserică este cel de co-slujitor, alături de cler, şi de apărător al credinţei curate, alături de ierarhie, sau, cînd e cazul, chiar în contradicţie cu ea.

Rolul creştinului în societate este acela de *misionar* – de mărturisitor al Adevărului prin cuvînt şi faptă – şi de *luptător* pentru aşezarea legii pămînteşti în subordinea legii divine.

Între ce este în fapt, cum e văzut de majoritatea indiferentă religios, şi ce-ar trebui să fie creştinul din România se cască prăpăstii. Pentru a aduce cele trei reprezentări la un numitor comun este nevoie de comunitate şi comuniune. Trebuie să ne cunoaştem unii cu alţii, să ne învăţăm unii pe alţii, să credem unii altora şi să acţionăm împreună, ca un singur trup. Parohiile sînt bune, necesare, dar nu suficiente. Mănăstirile sînt adevărate redute, dar noi avem nevoie şi de sistem ofensiv, nu numai de unul defensiv. Rezistenţa individuală nu e o soluţie acceptabilă din punct de vedere creştin. Antipatia pentru politică şi neîncrederea în societatea civilă sînt în bună măsură justificate, dar nu ne pot scuza retragerea din lume, laşitatea, comoditatea, egoismul. Căci învăţătura noastră de credinţă ne cere să fim soldaţi ai Adevărului. Iar inimile noastre ar trebui să ardă de optimismul eshatologic. Fatalismul e necreştinesc.

Aşadar, să nu mai amînăm! Laicatul (corpul neclerical al Bisericii) este chemat acum mai mult ca niciodată să se organizeze şi să ia cu asalt lumea românească, pentru a o schimba din temelii. Preoţii buni ni se vor alătura. Ierarhia autentică ne va susţine.

Nu mai putem aştepta nimic de la politicienii principalelor partide (căci s-au vădit toţi o apă şi-un pămînt, iar înlocuirea guvernanţilor nu ne mai poate păcăli), nici de la „societatea civilă“, care a crescut din burse străine şi care s-a dovedit anticreştină şi antinaţională. Avem să fim noi cei de la care ceilalţi vor aştepta: o Românie restaurată.

Drumul va fi lung şi anevoios, dar idealul acesta, al unei Românii creştine şi, implicit, puternice, ne va ajuta să-l parcurgem. L-am mai început o dată, în urmă cu trei ani, sub flamura Forului Ortodox Român, dar ne-am oprit sub ploaia de lovituri venite din toate părţile. Avem datoria să-l reluăm şi să mergem pînă la capăt. ■

ROST

revistă de cultură creştină şi politică

FONDATĂ 2002

REPERE

SEMNIFICAŢII ALE GLOBALIZĂRII

PARTEA A TREIA

58

34

REPERE

LECŢIILE MUCENICILOR DIN ÎNCHISORI

Anul X • Numărul 109 • Mai 2012

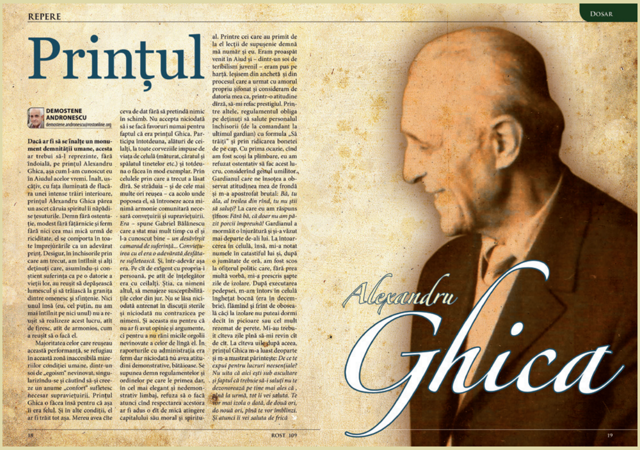
Fotografia reprodusă pe coperta 1 este realizată de **Dia Radu**
Fotografia reprodusă pe coperta 4 este realizată de **Claudiu Târziu**

Editor Asociaţia „Rost“, Calea Vitan nr. 242, sector 3, Bucureşti
Corespondenţă O.P. 23 – C.P. 27, sector 6, Bucureşti **Telefon** 0740.103.621
Email redactia@rostonline.org **ISSN** 1583-6312
Tipar Grupul de presă şi tipografie ROMPRINT

AGORA

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ

Demostene Andronescu, istoric, poet, fost deţinut politic, ultima carte publicată: *De veghe la cumpăna vremurilor* (2012)
Ioan Bucur, publicist
Corneliu Ciucanu, doctor în Istorie, cercetător la Centrul de Istorie şi Civilizaţie Europeană – Iaşi, ultima carte publicată: *Dreapta românească interbelică. Politică şi ideologie* (2009)

Prinţul

Alexandru Ghica

18

1912. CENTENARUL OCUPĂRII BASARABIEI

PROTESTUL DIPLOMATULUI SEBASTIAN GRECIANU

78

CĂROR STĂPÎNIRI NE SUPUNEM?

44

MERGERE PE APE

66

MODELUL SALAZARIAN AL REVOLUŢIEI CONSERVATOARE

10

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ

Răzvan Codrescu, scriitor, ultima carte publicată: *Crucile pustiei: poeme neptice* (2010)
Paul Ghiţiu, scriitor, regizor şi publicist, ultima carte publicată: *Reabilitarea politicii* (2000)
Vadim Guzun, jurist, doctorand în Istorie, diplomat, ultimele cărţi publicate: *Marea foamete sovietică, 1926-1936* şi *Foametea, piatiletka şi ferma colectivă: documente diplomatice româneşti* (2011)

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ

Sorin Lavric, scriitor, traducător, doctor în filosofie, ultima carte publicată: *10 eseuri* (2010)
Florin-Ciprian Mitrea, doctor în Ştiinţe Politice, cercetător la Institutul de Cercetări Politice, Universitatea Bucureşti
Simona Niculescu, jurist
Cristi Pantelimon, conf. univ. dr. Facultatea de Sociologie, Universitatea „Spiru Haret", Bucureşti, ultima carte publicată: *Corporatism şi economie. Critica sociologică a capitalismului* (2009)

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ

Viorel Patrichi, jurnalist, ultima carte publicată: *Ochii şi urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleşiţă* (2001)
Marcel Petrişor, scriitor, fost deţinut politic, ultima carte publicată *Cumplite încercări, Doamne! Anii de mucenicie ai temniţelor comuniste* (2011)
Sânziana Pop, scriitoare, jurnalistă, director al săptămînalului „Formula As"
Liviu Stan, teolog
Claudiu Târziu, jurnalist

CÎND NE ÎNVAȚĂ CEDO SĂ CITIM CODUL NOSTRU CIVIL

Seria lecțiilor de bune maniere venite de peste granițe nu pare a avea sfîrșit. După ce supra-instanța europeană ne-a învățat (pe banii contribuabililor) că o hotărîre judecătorească TREBUIE respectată, că Statul NU poate dispune de patrimoniul cetățenilor după bunul lui plac decît pentru cauze de interes general și păstrînd o justă proporționalitate, iată că mai deunăzi, tot pe banii contribuabililor, am aflat că al nostru Cod Civil poate fi aplicat – la nevoie direct de către CEDO – chiar dacă instanțele naționale sînt încă foarte timide. Această jurisprudență prezintă un interes deosebit pentru foștii proprietari ale căror imobile sau terenuri au fost preluate abuziv de către Statul Român în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989 și care sînt – precum știm – legiune.

SIMONA NICULESCU

Vorbim despre o speță prin care Curtea Europeană a acordat unui cetățean român fructele civile (chiriile încasate) asupra unei proprietăți retrocedate prin hotărîre definitivă și irevocabilă, dar nerespectată. Înalta Curte de Casație și Justiție, secția civilă și de proprietate intelectuală, prin **decizia nr. 631 din 4 februarie 2010** confirmă analiza CEDO și, adăugînd, clarifică calitatea procesuală a Statului Român prin Ministerul Finanțelor, chiar dacă nu este deținătorul imobilului. Atîta timp cît există o faptă ilicită (nerespectarea unei hotărîri judecătorești, în speță hotărîrea CEDO), iar *„recurentul-pîrît este titularul obligației de a preda reclamantului în natură imobilul în litigiu, corelativă dreptului reclamantului de a primi în natură imobilul“*, *„neîndeplinirea acestei obligații, după pronunțarea hotărîrii Curții Europene a Drepturilor Omului, a dat naștere dreptului reclamantului de a cere plata frucului“*.

Pentru a se pronunța astfel, Î.C.C.J. a reținut că Statul Român este titularul obligației de a face (în speță de a preda reclamantului în natură imobilul în litigiu), ceea ce era normal, în fața Curții Europene ne judecăm cu Statul, nicidecum cu diversele administrații ce dețin efectiv imobilele

naționalizate ce fac obiectul legii nr. 10/2001.

Care este situația proprietarilor care au cîștigat în instanță (sau pe cale administrativă) proprietățile lor și care nu sînt puși efectiv în posesie? Este o întrebare interesantă, deoarece foarte mulți sînt în această situație, unii chiar reușind să obțină condamnări împotriva unităților deținătoare la o amendă civilă pentru fiecare zi întîrziere în folosul Statului Român prin aplicarea art. 580^3 al Codului de Procedură Civilă.

CE PUTEM CERE?

O hotărîre judecătorească definitivă și irevocabilă rămasă nerespectată dă naștere dreptului reclamantului de a cere orice sumă cuvenită și dovedită pînă la data predării efective a imobilului. O hotărîre pronunțată de instanța națională nu este și nu poate fi mai prejos decît o hotărîre a Curții Europene, iar nerespectarea hotărîrilor autohtone nu este mai puțin condamnabilă decît nerespectarea hotărîrilor venetice.

Citind – precum ne-a învățat CEDO – Codul Civil (cel nou, proaspăt intrat în vigoare), regăsim prevederile ce permit angajarea răspunderii civile delictuale (Răspunderea delictuală Art. 1.349), anterior art. 998-999, în secțiunea despre delicte și cvasi-delicte.

Articolele 1381 și 1385 (Obiectul reparației și întinderea reparației) sînt foarte clare: „*Dreptul la reparație se naște din ziua cauzării prejudiciului, chiar dacă acest drept nu poate fi valorificat imediat*“; „*Despăgubirea trebuie să cuprindă pierderea suferită de cel prejudiciat, cîștigul pe care în condiții obișnuite el ar fi putut sa îl realizeze și de care a fost lipsit, precum și cheltuielile pe care le-a făcut pentru evitarea sau limitarea prejudiciului*“.

Depășim deci cu mult simpla restituire a fructelor civile. Lipsa de folosință (din ce în ce mai des acordată de către instanțe), degradarea imobilului (de altminteri prevăzută în mod expres în art. 41 al legii 10/2001: „*(1) Distrugerile și degradările cauzate imobilelor care fac obiectul prezentei legi după intrarea în vigoare a acesteia și pînă în momentul predării efective către persoana îndreptățită cad în sarcina deținătorului imobilului*“), precum și orice cheltuială făcută pentru evitarea sau limitarea prejudiciului POT FI și TREBUIE cerute în fața instanțelor naționale.

CUI PUTEM CERE?

CEDO a insistat explicîndu-ne că nu este oportun să-i ceri unui justițiabil care a obținut o creanță împotriva Statului să execute silit acestă creanță. Pe de altă parte durata „rezonabilă“ a unui proces cuprinde și faza executării. Nu în ultimul rînd, pentru „fericiții“ ce au obținut amendarea unităților deținătoare a proprietăților lor în folosul Statului Român, situația se simplifică.

În lumina prevederilor art. 16 alin. 2 din Constituția României „*Nimeni nu este mai presus de lege*“, administrația este prezumată a cunoaște și acționa cu respect față de legea națională și tratatele la care România este parte.

Într-un stat democratic, preeminența dreptului apare ca un răspuns la nevoia de legitimitate, ea fiind necesară pentru exercițiul puterii publice. O bună administrare nu reprezintă un scop în sine, ci un mijloc de materializare a preeminenței dreptului în viața cotidiană, fiind intrinsec circumscrisă valorilor statului de drept obligația administrației de a executa hotărîrile judecătorești.

Această regulă fundamentală se caracterizează prin următoarele elemente esențiale: orice persoană – fizică sau juridică – este supusă legii, orice persoană trebuie să poată lua cunoștință de drepturile și obligațiile sale prevăzute de lege, respectarea legii de către orice persoană poate să fie controlată de către judecători, care sînt independenți în exercițiul funcției lor, iar deciziile judiciare pot fi urmate numai de executare.

Art. 44 alin. 1 din Constituția României prevede că „*Dreptul*

de proprietate, precum și creanțele asupra statului, sînt garantate".

Prin urmare, își găsește aplicabilitatea art. 1373 Cod Civil, răspunderea comitenților pentru prepuși, îndeosebi dacă sus numiții comitenți au încasat deja unele sume pentru nerespectarea hotărîrilor judecătorești de către prepușii lor.

JUDECĂTORII NOŞTRI ÎŞI FAC DATORIA, ÎN MAREA LOR MAJORITATE APLICĂ TEXTELE COMUNITARE DACĂ LE INVOCĂM ÎN INSTANȚĂ, SPRE MAREA DISPERARE A EXECUTIVULUI.

CUM TREBUIE SĂ CEREM?

Trebuie să avem prezent în spirit principiul funcționării CEDO. Este o instanță supra-națională ce verifică aplicarea corectă a dreptului (atît cel național, cît și cel comunitar) într-o procedură ce a luat sfîrșit în fața instanțelor naționale. Pentru a fi în măsură să-și exercite acest control, Curtea Europeană trebuie să verifice cererile, textele legale aplicabile și invocate de către reclamant, precum și soluțiile pronunțate de către instanțele naționale în cele trei grade de jurisdicție.

Principiul oralității, fundamental în procesul civil în țara noastră, nu permite decît imperfect exercitarea controlului judiciar de către instanța de apel sau recurs, cu atît mai greu de către CEDO. Care dintre avocații noștri pledanți are grijă la sfîrșitul pledoariei sau ulterior de a verifica dacă toate cererile, textele aplicabile au fost corect consemnate în încheierile de ședință?

Mai înțelept pare să urmăm prevederile art. 146 Cod de procedură civilă ce ne autorizează să depunem concluzii scrise sau prescurtări scrise ale susținerilor verbale, știind că „*Părțile vor putea depune concluzii sau prescurtări chiar fără să fie obligate. Ele vor fi înregistrate*". *Verba volant, scripta manent*.

Susținerea în fața Curții Europene a încălcării unor drepturi fundamentale de către instanțele naționale, susținute doar oral în cursul pledoariei devine în unele cazuri extrem de anevoioasă, ținînd mai mult de dialectică decît de minimum necesar pentru admisibilitatea unui memoriu.

APLICABILITATEA DREPTULUI COMUNITAR: DE LA ADMIRAȚIE LA SATURAȚIE

Precum arătam într-un articol mai vechi („Intrarea României în U.E.: Consecințe asupra dreptului național", *Puncte cardinale*, decembrie 2006), dreptul comunitar a devenit direct aplicabil și obligatoriu în România. Jurisprudența comunitară – de asemenea.

Reamintim că „Judecătorul național, însărcinat cu aplicarea, în cadrul competenței lui, a dispozițiilor dreptului comunitar, are obligația să asigure deplinul efect al acestor norme, lăsînd la nevoie neaplicată, din propria sa autoritate, orice dispoziție contrară a legislației naționale, chiar posterioară, fără să fie nevoie de a cere sau a aștepta eliminarea prealabilă a acesteia pe cale legislativă sau prin oricare alt procedeu constituțional" (*C.J.C.E., 4 aprilie 1968*).

Judecătorii noștri își fac datoria, în marea lor majoritate aplică textele comunitare dacă le invocăm în instanță, spre marea disperare a executivului.

După ce au pronunțat o hotărîre deja celebră (drepturi salariale), judecătorii Tribunalului Vîlcea s-au trezit pîrîți de către Ministerul Justiției la Inspecția Judiciară a Consiliului Superior al Magistraturii pentru îndrăzneala lor. În motivare, nemulțumirea este *„în legătură cu pronunțarea unor hotărîri judecătorești prin care sînt înlăturate de la aplicare dispozițiile Legii nr. 118/2010, cu nesocotirea deciziilor nr. 872/2010 și nr. 874/2010 pronunțate de Curtea Constituțională în cadrul*

controlului de constituționalitate avînd ca obiect această lege, decizii care, potrivit Constituției României, au caracter obligatoriu“.

Inspecția Judiciară a refuzat să aplice sancțiuni disciplinare rebelilor, reținînd că „Prin hotărîrile la care se face referire în cuprinsul celor două sesizări, instanțele judecătorești au făcut aplicarea cu prioritate față de cele interne, a dispozițiilor internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte și a interpretărilor acestor dispoziții date de forurile internaționale competente. Nu s-a făcut nici o apreciere cu privire la caracterul constituțional sau neconstituțional al celor două acte normative – OUG nr. 71/2009 și a Legii nr. 118/2010, acestea nu au fost aplicate nu pentru că s-a reținut că ar contraveni dispozițiilor constituționale, ci pentru că acestea contravin Convenției Europene a Drepturilor Omului și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului“.

Nu este ocolită preeminența dreptului european: „instanțele judecătorești sînt obligate, în temeiul prevederilor art. 20 din Constituția României și a obligaților pe care România și le-a asumat în urma ratificării acestor pacte, convenții și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, să ignore legile interne și interpretările Curții Constituționale a României care contravin reglementărilor internaționale și interpretărilor date acestora de organele abilitate“.

În mod absolut judicios, Inspecția Judiciară subliniază că „Conform dispozițiilor art. 17 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată și modificată, hotărîrile judecătorești pot fi desființate sau modificate numai în căile de atac prevăzute de lege și exercitate conform dispozițiilor legale, iar în condițiile art. 46 alin. 2 teza finală din aceeași lege, verificările privind respectarea obligațiilor statutare și a regulamentelor de către judecători trebuie să respecte principiile independenței judecătorilor și supunerii lor numai legii, precum și autoritatea de lucru judecat“. Iar „În caz contrar s-ar ajunge la concluzia că hotărîrilor împotriva cărora s-au exercitat căi de atac nu pot fi desființate, modificate sau casate, ori la aceea că, orice soluție pronunțată de o instanță și care a fost desființată/modificată de instanța superioară, implică săvîrșirea de către judecător a unei abateri disciplinare, decurgînd din modul de aplicare a dispozițiilor legale sau din interpretarea probatoriului administrat într-o anumită cauză“.

Nu este prima încercare de intimidare a judecătorilor, precum sublinia deja în mai 2010 judecătorul **Cristi Danileț** într-un articol intitulat „Justiția amenințată de executiv“: *„Mai mult, în luna martie 2010 ministrul justiției a avut întîlniri regionale cu judecătorii la sediile instanțelor. La unele dintre acestea, a atras atenția judecătorilor despre modul în care soluționează/vor soluționa procesele în care Statul este parte. Acum cîteva zile, așa cum reiese dintr-o știre recentă, același ministru a sesizat inspecția CSM cu privire la magistrații care* ➘

încuviințează demararea procedurii de executare silită în care parte este Ministerul Justiției și Ministerul Finanțelor. Anul trecut erau amenințați executorii judecătorești care îndrăzneau să înceapă procedurile de executare împotriva acestor debitori. În fine, ministrul finanțelor acum două zile a afirmat că dacă va da dreptate celor nemulțumiți de reducerile salariale, Justiția își asumă riscul intrării României în incapacitate de plată".

Dar să nu disperăm. Precum putem afla de la judecătorul **Adrian Neacșu**, magistrații noștri prin adunările generale ale instanțelor judecătorești au adoptat un document tehnic extrem de critic la adresa guvernării, din care vom reproduce sumarul:

1. Obligațiile statului român față de organismele financiare internaționale fie cuprind asumări dincolo de limitele funcționării unui stat de drept, fie nu cuprind anumite măsuri asupra cărora Guvernul își asumă răspunderea în fața Parlamentului.

2. Fundamentarea juridică a măsurii de restrîngere a unor drepturi și libertăți ale cetățenilor prin invocarea dispozițiilor art. 53 din Constituția României crează un precedent extrem de periculos și se poate transforma într-un atentat la statul de drept dacă este folosit în mod abuziv.

3. Ignorarea și nesocotirea de către puterea executivă a caracterului executoriu al hotărîrilor judecătorești.

4. Încălcarea statutului magistraților prin operarea de reduceri ale indemnizațiilor și prin desființarea pensiei de serviciu.

5. Nesocotirea sistematică a voinței puterii judecătorești

Magistrații au decis de a se solicita președintelui Î.C.C.J. și Avocatului Poporului sesizarea Curții Constituționale asupra constituționalității pachetului de acte normative pentru care Guvernul și-a asumat răspunderea în cursul anului 2010. Au decis și înaintarea documentului tehnic ce conține critica aspectelor constituționale și legale, „*care a fost înaintat în numele corpului profesional al judecătorilor și al instanțelor grupurilor parlamentare, pentru a fi avut în vedere și a se evita promovarea unor dispoziții vădit incorecte*". S-au mai decis și alte măsuri „*pe termen mediu, inclusiv sesizarea Comisarului european pentru probleme de justiție și a Parlamentului european*".

REVOLUȚIA APARȚINE UNEI MINORITĂȚI CE NU CUNOAȘTE DESCURAJAREA

Precum am văzut mai sus, Curtea Europeană ne dă lecții de drept civil românesc, magistrații aplică în țara noastră dreptul comunitar iar Consiliul Magistraturii îi susține pe deplin, știind perfect că prin angajamentele luate România are obligația de a aplica dispozițiile tratatelor și convențiilor internaționale pe care le-a semnat.

Cum ne putem explica în aceste condiții atitudinea recalcitrantă a avocaților noștri autohtoni pentru a formula și susține aceste cereri în fața instanțelor?

Am auzit diverse păreri – autorizate –, dar majoritatea avocaților susțin că în problema caselor naționalizate practica în România nu permite a formula cereri întemeiate pe Codul Civil. Alții susțin că aceste cereri ar fi supuse taxelor de timbru. Acolo unde sînt absolut toți de acord, este asupra formei cererii de chemare în judecată. Cît mai sumară, pentru a nu obosi judecătorul. Și mai ales, ne abținem cu grijă de

a pomeni de orice jurisprudență, deoarece unii judecători s-ar supăra dacă le furnizăm vreo hotărîre în favoarea cererii noastre, și „*jurisprudența nu este în țara noastră izvor de drept*".

Nu cred că judecătorii români sînt mai impermeabili la cultură decît alții, iar jurisprudența – în special a Curții Europene – se impune judecătorului dacă este într-o speță similară. Judecătorii naționali sînt mai capabili decît cei din țările învecinate de frondă, precum am văzut mai devreme.

Să nu uităm totuși că judecătorul nu poate statua decît în limitele acțiunii formulate, nu poate depăși cadrul procesual stabilit de către părți. Responsabilitatea avocatului este de a for-

mula în numele clientului toate cererile, asistîndu-l pentru obținerea dovezilor prejudiciului și să redacteze scrierile în fața instanței în așa fel încît orice posibilitate de „uitare“ a vreunui capăt de cerere să fie exclusă.

Am mai auzit un argument interesant în favoarea timidității avocaților români. Clientul ar fi nemulțumit dacă formulăm în interesul lui o cerere și aceasta ar fi respinsă. Acest raționament este în total dezacord cu obligațiile deontologice, ce impun avocaților să apere pe deplin interesele clienților lor.

Sînt convinsă că lipsa de jurisprudență în aria – foarte largă, precum am văzut – a despăgubirilor acordate angajînd răspunderea civilă delictuală atît a Statului Român, cît și a unităților teritorial-administrative ale acestuia, se datorează în primul rînd autocenzurii practicate de către avocații noștri.

Forumurile juridice mustesc de justițiabili ce adresează orbește cîte o întrebare sperînd să afle un sfat mai luminat de la un avocat, consilier juridic care binevoiește să-și împărtășească știința (cu lingurița, de multe ori) benevol. Acesta este semnul clar al pierderii încrederii din partea justițiabililor către avocați. Și răspunsurile seci, precum *„Trebuie văzut dosarul. Angajați un avocat!“*, nu ajută nici pe departe imaginii profesiei.

Cît timp va mai dura această conspirație a tăcerii și cît timp vom mai vedea hotărîri ale Curții Europene absolut simbolice deoarece dosarele nu sînt astfel făcute încît Curtea să poată constata o violare a textelor comunitare? Cîte jurisprudențe vom mai citi în care nu se acordă despăgubirile pretinse pentru un bun imobiliar (cu toată constatarea violării unui text comunitar) deoarece nu s-a administrat în cauză o expertiză judiciară? Cîte hotărîri vom mai vedea oare în care se pretind daune morale de milioane de euro dar s-a omis să se ceară în fața instanțelor naționale o lipsă de folosință, o degradare a imobilului sau fructele civile încasate ilegal de deținătorul unui imobil în totală sfidare a unei hotărîri judecătorești irevocabile?

Cheltuielile de judecată obținute de români în fața instanței Europene sînt rarisime, majoritatea neputînd prezenta chitanțele onorariilor din fața instanțelor naționale. Oare toți avocații români lucrează doar la negru sau sînt clienții atît de zăpăciți încît pierd chitanțele unor sume de multe ori substanțiale?

Pentru a conchide, în interesul clientului trebuie formulată – de la începutul procesului, în fața primei instanțe – orice cerere de despăgubire a unui prejudiciu ce poate fi dovedit, invocînd prevederile dreptului național și/sau al celui comunitar. Cererea de chemare în judecată trebuie să fie foarte explicită asupra dreptului pretins, prejudiciului cauzat, textelor legislative aplicabile și a jurisprudenței relevante în cauză. Cu riscul de a plictisi judecătorul, de a-i face un „memoriu“, să nu uităm că scrisul leagă instanța. La asta ne obligă atît deontologia, cît și condițiile de admisibilitate în fața CEDO.

Și să nu ne mai temem atît de practică. Precum am văzut, practica evoluează ... ■

MODELUL SALAZARIAN AL REVOLUȚIEI CONSERVATOARE

PARTEA A TREIA

FLORIN-CIPRIAN MITREA

FILOSOFUL ÎN FRUNTEA CETĂȚII ȘI FENOMENUL RECEPTĂRII SALE

Indiferent dacă sîntem apologeți sau critici ai regimului salazarian, o întrebare se impune oricui este interesat de acest subiect. Cum a fost posibil ca un intelectual creștin de vocație (verificată strălucit în spațiul academic cel mai prestigos al Portugaliei) să aibă un asemenea succes în politică? Un posibil răspuns ar fi că numai un intelectual de anvergură putea să valorifice curentele sănătoase ale culturii politice lusitane și să opereze cu toate nuanțele necesare pentru a crea un front conservator de opinie unificat, dincolo de clivajele ce păreau insurmontabile pînă atunci. Fenomenul receptării modelului salazarian nu s-a limitat, însă, la răspunsuri atît de simple, posteritatea imagologică a conducătorului politic portughez fiind una dintre cele mai complexe din cîte se pot imagina. Astfel, descrierile echilibrate (evidențiind contextul și nuanțele importante) coexistă cu abuzurile interpretative prezente atît printre apologeți (care consideră că Salazar a reușit ceea ce n-a izbutit Platon la Siracuza), cît și printre detractori (care cred că fostul universitar de la Coimbra a trădat și filosofia, și politica). De aceea, confruntarea mai multor puncte de vedere reprezentative, atît din perioada interbelică dar și din cea postbelică, pot da un rezultat care să ne indice, măcar aproximativ, calea de mijloc.

Mircea Eliade îl descrie pe Salazar, după întîlnirea din 1942, ca pe un om cu o viață spirituală de mare profunzime și, totodată, simplu și modest, a cărui întreagă filosofie se reduce la a fi „un creștin și un latin de bun-simț, un realist din buna tradiție catolică și cu o mare dragoste de oameni și de lucruri“[1]. Citind această descriere, îi putem da dreptate lui Florin Țurcanu care consideră că Eliade vedea în Salazar un Nae Ionescu catolic și cu un plus de sobrietate, care, asemenea Profesorului de la București, aborda afacerile de stat din perspectiva realităților organice, naturale, ale familiei, corporației și dragostei creștine[2]. Totodată, putem adăuga, Eliade vedea în Salazar un om de vocație academică și clericală care își sacrifică liniștea, dedicîndu-se unei munci de pedagogie națională[3]. Relevant, în acest sens, este și modul în care Eliade îl prezintă pe Salazar ca învingîndu-și dezgustul de politică, dobîndit după prima ședință din Parlament, acceptînd să răspundă pozitiv solicitărilor de a prelua Ministerul Finanțelor pentru a salva economia Portugaliei, însă numai după ce primește binecuvîntarea mamei sale de a pleca în acest scop la Lisabona[4]. Gestul descris de Eliade este semnificativ pentru concepția salazariană despre practicarea politicii ca slujire aproape sacramentală.

Dacă perspectiva eliadiană este în linii mari obiectivă și rezistă, încă, drept o mărturie valabilă, deși vădit marcată de o admirație evidentă și de intenția (mărturisită în jurnal și corespondență)[5] de a oferi românilor un model de a înfrunta rodnic terorile istoriei, nu aceeași probitate o întîlnim la toți admiratorii politicii salazariene. Astfel, de pildă, Alexandru Gregorian, prefațatorul ediției românești din 1939 a unor scrieri salazariene („Doctrina și organizarea revoluției portugheze“), nu ezită ca, după ce prezintă elogios personalitatea conducătorului portughez și sistemul corporatist pus în practică de acesta, să găsească similitudini între modelul politic lusitan și regimul românesc al lui Carol al-II-lea, al cărui pretins corporatism s-ar baza pe Constituția din 1938[6]. Diferențele de conținut dintre cele două realități politice – și mai ales dintre cele două personalități – sînt însă atît de mari și de evidente încît aproape că nu

António de Oliveira Salazar. În medalion, împăratul Bizanțului Nikephoros I Logothetes

mai necesită argumentație. Tot în interbelicul românesc, dar la un cu totul alt nivel (neatins de lectura ideologică), găsim la istoricul Gheorghe I. Brătianu o foarte interesantă perspectivă asupra modelului salazarian. Ceea ce îl fascinează pe istoricul liberal este marea asemănare dintre politica salazariană de redresare economică și cea aplicată de împăratul Bizanțului, Nikephoros I (802-811). Ceea ce îi aseamănă pe cei doi ar fi priceperea, curajul, eficiența și lipsa de compromisuri de care au dat dovadă în gospodărirea finanțelor. Confruntîndu-se cu grave situații de criză financiară, atît Nikephoros, cît și Salazar, arată istoricul, n-au apelat la soluția facilă a devalorizării inflaționiste a monedei naționale, ci au recurs la o politică *clasică*: accentul pus pe economii, o nouă repartiție a impozitelor, o îmbunătățire a perceperii taxelor și sancționarea severă a fraudelor fiscale. De aceea, conchide Brătianu, se impune o comparație între echilibrarea bugetului Imperiului Bizantin realizată de Nikephoros prin mijloace complet nedemagogice și „redresarea financiară înfăptuită în Portugalia de d-l Antonio de Oliveira Salazar". Mare admirator al realismului acestui împărat bizantin, în contra curentului istoriografic dominant, Brătianu constată, cu regret, că „poate că Nikephoros ar fi lăsat un renume egal cu cel al înțeleptului dictator portughez, dacă și-ar fi putut urmări opera în timp de pace" și nu cu atîtea războaie la toate frontierele, care l-au obligat să fie mai dur în măsuri și, deci, mai impopular[7].

Una dintre cele mai interesante și notorii dezbateri despre modelul salazarian se produce în perioada postbelică, în scrierile și corespondența dintre Kojève și Leo Strauss, doi filosofi politici care și-au lăsat o puternică amprentă asupra acestei discipline. Într-un comentariu la dialogul *Hieron* al lui Xenofon, intitulat „Tiranie și înțelepciune" (1950), hegelianul Kojève încearcă să demonstreze, pe urmele autorului antic, că este posibilă *o bună tiranie*, atunci cînd se întrunesc anumite condiții de natură social-economică. Pentru a-și susține teoria, Kojève dă drept exemplu de bună tiranie, experimentul politic salazarian. Dincolo de faptul că e greu de dovedit dimensiunea tiranică (chiar și în sens xenofonian) a lui Salazar, putem spune că această apologie nu face un mare serviciu politicianului portughez, dacă ne gîndim la faptul că proiectul

FIIND EXPRESIA UNEI FILOSOFII POLITICE DE DREAPTA, REGIMUL SALAZARIAN NU A PRETINS CĂ INVENTEAZĂ O NOUĂ POLITICĂ, CI, MAI DEGRABĂ, A ACȚIONAT MAI ÎNTÎI ÎN SENSUL RESTAURĂRII UNEI TRADIȚII ŞI AL CONTINUITĂȚII ÎN RAPORT CU DESTINUL ISTORIC AL PORTUGALIEI.

în care Kojeve, filosoful hegelian ateist, credea cu fervoare, era realizarea unui *Stat Universal Omogen* ca întruchipare a bunei tiranii. De altfel, replica nu a întîrziat să apară, în 1959 Leo Strauss denunțînd dimensiunea utopică a gîndirii politice a lui Kojève. În acest sens, Strauss își exprimă acordul față de descrierea pozitivă a rezultatelor politicii salazariene, însă consideră, în opoziție cu Kojève, că Salazar este mai degrabă o excepție decît ilustrarea unei reguli. Totodată, Strauss subliniază că regimul salazarian ar trebui definit mai degrabă ca „post-constituțional" decît ca tiranic[8].

În mod relevant, și alți teoreticieni au atras atenția că fenomenul prin care numeroase monarhii și republici europene adoptă regimuri autoritare după 1918, lăsînd impresia unei Europe a dictatorilor, nu trebuie expediat sub o etichetă generală. Mult mai potrivită ar fi stabilirea unor criterii de comparare a dictaturilor, în sensul de a vedea care dintre ele păstrează caracteristicile conceptului antic și care corespund unei alte realități, radical diferite, implicînd definirea prin intermediul altor concepte[9]. Cu toate acestea, în ceea ce s-ar putea numi știința politică *main stream*, regimul salazarian este descris ca fiind, prin autoritarismul său, opus așa-numitului *model mediteraneean* bazat pe democrație și liberalism economic[10]. Aprofundarea discuției privind modul în care, de fapt, regimul *Statului Nou* portughez a conservat și cultivat libertățile civice și a revitalizat economia națională prin resorturile proprii ale acesteia (inclusiv prin încurajarea inițiativei private) ar putea duce la o reconsiderare a antagonismului, nedemonstrat suficient, dintre modelul politic salazarian și cel mediteraneean. De ce nu am vedea și în regimul lui Salazar o ipostază a modelului politic mediteraneean?

Salazar, alături de cardinalul Manuel Gonçalves Cerejeira

Fiind expresia unei filosofii politice de dreapta, regimul salazarian nu a pretins că inventează o nouă politică, ci, mai degrabă, a acționat mai întîi în sensul restaurării unei tradiții și al continuității față de destinul istoric al Portugaliei. De aceea, greșesc cei care interpretează prezența noțiunilor de „stat nou" și „om nou" în discursul salazarian ca element comun mișcărilor extremiste de dreapta sau de stînga. E adevărat că și Salazar valorifică politic ethosul revoluționar al epocii, însă, prin asumarea moralității și a valorilor creștine drept criteriu al politicii sale, autocratul portughez se încadrează în categoria demersurilor înnoitoare de tip conservator. Totodată, trebuie remarcat că succesul modelului politic salazarian (atîta cît a fost) nu se

poate explica numai prin recursul la o personalitate exemplară (așa cum fără îndoială a fost Salazar). La fel de importante sînt și eforturile restauratoare, pe linia autenticei tradiții lusitane, care s-au afirmat și înainte de *Estado Novo*, pe fondul dezamăgirii totale produse de republicanismul democraților radicali, care aruncase Portugalia în anarhie și care au pregătit revoluția conservatoare din 1926.

Președintele Sidonio Paes

MOMENTUL POLITIC AL LUI SIDONIO PAES

Un astfel de moment de reacție restauratoare a fost acțiunea politică a lui Sidonio Paes. Poporul portughez, ca toate popoarele, a arătat în ceasuri de grea cumpănă, cînd totul părea pierdut, că are încă resurse de a reacționa și de a se reașeza în albia rodniciei sale. În pragul primului război mondial Portugalia se afla în cea mai gravă criză politică a istoriei sale recente. Guvernele cădeau unul după altul, iar Republica, rezultat al mișcării antimonarhice din secolul XIX, devenise o „dezordine sîngeroasă“ instrumentalizată de gruparea masonică *formiga branca* (*furnica albă*) al cărei lider, Afonso Costa, își exprimase public convingerea că în două generații catolicismul din Portugalia va dispărea. De altfel, Costa este cel care va deturna mișcarea republicană portugheză spre o direcție insurecționist-iacobină, încercînd nu să construiască o viziune proprie despre destinul țării, ci „să distrugă din rădăcină vechiul regim, paralizînd pe rînd instituțiile tradiționale“. Acest obiectiv malefic este realizat într-o mare măsură, partidele monarhice cedînd în bloc în fața victoriei Revoluției liberale, mulți lideri ai vechiului regim aderînd, chiar, la ultrarepublicanismul dominant. Cu toate acestea, talpa poporului, *marea masă portugheză* rămîne o redută impenetrabilă pentru noua modă politică[11]. Astfel, Republica portugheză, proclamată în 1910, nu reușește decît să dea o expresie politico-instituțională de suprafață curentului antimonarhist și antitradițional dezvoltat pe parcursul secolului XIX, fără a izbuti să dobîndească o priză populară reală. În acest sens, Nicolae Iorga constata, cu prilejul unei călătorii în Portugalia anului 1928, că „foarte puțini din clasele adînci sînt pentru republică. Țăranii sînt regaliști. Burghezia n-are o deosebită însemnătate“[12]. Cazul portughez completează în acest fel situația întregii Europe mediteraneene, care, în prima jumătate a secolului XX, a probat eșecul regimurilor liberale tocmai prin neputința acestora de a integra în națiune masele țărănești majoritare[13]. Nu a fost, de altfel, nici prima nici ultima dată în istorie cînd majoritatea tăcută a oamenilor simpli a reprezentat rezervorul de energii sănătoase ale națiunilor căpătuite cu elite degenerate și uzurpatoare.

POPORUL PORTUGHEZ, CA TOATE POPOARELE, A ARĂTAT ÎN CEASURI DE GREA CUMPĂNĂ, CÎND TOTUL PĂREA PIERDUT, CĂ ARE ÎNCĂ RESURSE DE A REACȚIONA ŞI DE A SE REAŞEZA ÎN ALBIA RODNICIEI SALE.

Deși reușește să acapareze pîrghiile puterii, ultrarepublicanismul insurecționist al lui Afonso Costa nu întîrzie să trezească, prin ineficiența și agresivitatea sa, nemulțumirile oamenilor. Ca o consecință a acestei stări de fapt, valuri succesive de greve și de violențe stradale agravează și mai mult situația economică a Portugaliei. În acest context, clasa politică portugheză, fărîmițată în facțiuni ideologice și viciată de oportunism, nu izbutește să ofere o altenativă viabilă la așa-numita *dictatură a lojelor* reprezentată de curentul *furnicii albe* (numele formațiunii sugerînd asumarea muncii ascunse a termitelor ca model de uzurpare a instituțiilor Statului)[14]. În acest context, tabăra conservatoare era măcinată de ruptura dintre catolicii monarhiști și catolicii nemonarhiști (organizați în formula Centrului Catolic), iar o parte dintre vechii monarhiști se dovediseră vulnerabili în fața amenințărilor și ademenirilor lansate de regimul lui Costa. În ceea ce privește curentul

SIDONIO PAES INSTAUREAZĂ UN REGIM REPUBLICAN MODERAT, DE FACTURĂ LIBERALĂ, REUŞIND SĂ ÎNDEPĂRTEZE PENTRU O VREME *DICTATURA LOJELOR MASONICE. PREZIDENŢIALISMUL* ŞI NOUA REPUBLICĂ AU PREGĂTIT SUCCESUL *STATULUI NOU* SALAZARIAN.

republican, ceea ce a rămas neacaparat de revoluționarismul comunizant al lui Costa s-a regrupat într-o partidă moderată, ai cărei lideri erau încă animați de idealurile patriotice. Aceștia din urmă, exasperați de abuzurile *furncilor albe*, dar temîndu-se în egală măsură și de o eventuală restaurație monarhică, și-au pus speranțele într-o colaborare cu armata și în sprijinul popular. De altfel, în haosul generalizat care a caracterizat viața politică portugheză la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX, alături de Biserică și țărănime, armata a reprezentat o oază de stabilitate și punct de pornire pentru toate proiectele autentice (inclusiv cel salazarian) de resurecție națională.

Dacă în ceea ce privește Biserica și țărănimea este destul de clar de ce au reprezentat piloni de rezistență ai națiunii portugheze în vremuri grele, situația armatei pare a fi mai complicată, întrucît această instituție a fost văzută de aproape toate facțiunile politice drept un instrument de acaparare și menținere a puterii. Așa se face că toate revoluțiile și loviturile de stat din Portugalia modernă au drept element comun faptul că s-au bazat, într-o mai mare sau mai mică măsură, pe anumite cercuri din interiorul armatei. Au fost și situații în care armata s-a văzut scindată între o parte favorabilă guvernului în exercițiu și o parte sprijinitoare a răzvrătiților. Elementul de manevră cel mai folosit de revoluționarii portughezi (mai ales de către republicanii radicali) erau marinarii (semnalul revoltelor fiind dat de obicei de tunurile din port, care trăgeau asupra palatului guvernamental), iar locul unde se decidea dacă o revoltă are sau nu succes era *La Rotondă*, o zonă întărită în centrul Lisabonei, care a devenit, cu timpul, spațiul prin excelență de contestare (violentă) a puterii în exercițiu. În acest context va avea loc lovitura de stat de la 5 decembrie 1917, declanșată de școala de cadeți și condusă de Sidonio Paes, un fost ofițer de artilerie, diplomat și profesor de matematică la Universitatea Coimbra. După trei zile de luptă, lovitura de stat iese biruitoare, iar Sidonio Paes preia puterea și instaurează un regim republican moderat, de factură liberală, care reușește să îndepărteze pentru o vreme *dictatura lojelor masonice* și să redea speranța restabilirii echilibrului politic și economic în Portugalia. Astfel, *Prezidențialismul* și *Noua Republică* inaugurate de Paes au pregătit într-o anumită măsură succesul *Statului Nou* salazarian. ■

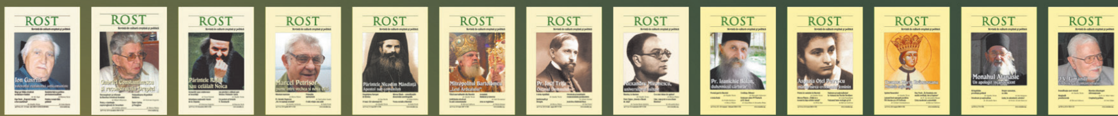
(Va urma)

[1] Mircea Eliade, *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, ediție îngrijită de Sorin Alexandrescu, traduceri din portugheză de Mihai Zamfir, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006, vol. 2, p. 323.
[2] Florin Țurcanu, *Mircea Eliade. Le prisonnier de l histoire*, La Decouverte, Paris, 2003, p. 323.
[3] Mircea Eliade, *Salazar şi revoluția în Portugalia*, Ed. Scara, Bucureşti, 2002, p. 147.
[4] *Ibidem*, pp. 113 şi 134.
[5] Într-o scrisoare, din 26 aprilie 1942, către Constantin Noica, Eliade mărturiseşte că a scris cartea (care în manuscris se numea *Salazar şi contrarevoluția din Portugalia*) „pentru a veni în ajutor generației noastre, atît de încercate, arătînd că nici după cele mai tragice încercări un neam nu are dreptul să deznădăjduiască; oricît ar fi de iremediabile pierderile, oricît ar fi de vast haosul, salvarea poate interveni pe neaşteptate – aşa cum s-au petrecut lucrurile cu Portugalia". Cf. M. Eliade, *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, ed.cit.
[6] Alexandru Gregorian, „Portugalia salazariană", prefață la Oliveira Salazar, *Doctrina şi organizarea revoluției portugheze*, Ed. Ziarului Universul, Bucureşti, 1939, pp. 7 – 21.
[7] Cf. Gheorghe I. Brătianu, „Politica fiscală a lui Nikephoros I (802-811) sau *Ubu Rege* în Bizanț", în *Studii bizantine de istorie economică şi socială*, traducere şi prefață de Alexandru-Florian Platon, Ed. Polirom, Iaşi, 2003, p. 187.
[8] Leo Strauss, *What is Political Philosophy? And Other Studies*, The University of Chicago Press Edition, 1988, pp. 10- 118.
[9] *Cf.* Hans Maier, *Totalitarianism and Political Religions*, vol. I (*Concepts for the comparison of dictatorships*), edited by Hans Maier, Routledge, Taylor and Francis Group, 2004, pp. 200- 201.
[10] O teorie discutabilă, în acest sens, se găseşte la Vesna Pusic, „Modelul mediteraneean şi sfîrşitul regimurilor autoritare", în *Polis. Revistă de ştiințe politice*, vol. 7, nr. 1/2000, pp.21-22.
[11] *Ibidem*, pp. 55-59.
[12] Nicolae Iorga, *Țara latină cea mai depărtată în Europa: Portugalia. Note de drum şi conferințe*, Ed. Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1928, p. 63.
[13] *Cf.* Jean Carpentier, François Lebrun (coord.), *Istoria Europei*, traducere de A. Skultety şi S. Skultety, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 325.
[14] *Cf.* Mircea Eliade, *Salazar şi revoluția în Portugalia*, ed. cit., p. 59.

Completați-vă colecția

ROST!

Trimiteți contravaloarea exemplarelor solicitate prin mandat poștal, pe numele Târziu Claudiu Richard, OP 23, CP 27, București. Precizați, în locul de corespondență de pe mandat, ce numere doriți și adresa dvs. Un exemplar de colecție costă 4 lei. Taxele poștale sînt suportate de Redacție.

Nr. 1 martie 2003, dedicat lui **Nicu Steindhardt**
Nr. 2 aprilie 2003, dedicat lui **Mircea Eliade**
Nr. 3 mai 2003, dedicat lui **Lucian Blaga**
Nr. 4 iunie 2003, dedicat lui **Mihai Eminescu**
Nr. 5 iulie 2003, dedicat lui **Nicolae Paulescu**
Nr. 6 august 2003, dedicat lui **Sandu Tudor**
Nr. 7 septembrie 2003, dedicat lui **Nae Ionescu**
Nr. 8 octombrie 2003, dedicat lui **Valeriu Gafencu**
Nr. 9 noiembrie 2003, dedicat **părintelui Dumitru Stăniloae**
Nr. 10–11 decembrie 2003, dedicat lui **Vasile Băncilă**
Nr. 12 februarie 2004, dedicat lui **Nichifor Crainic**
Nr. 13 martie 2004, dedicat lui **Mircea Vulcănescu**
Nr. 14–15 aprilie–mai 2004, dedicat lui **Radu Gyr**
Nr. 16 iunie 2004, dedicat lui **Vintilă Horia (EPUIZAT)**
Nr. 17 iulie 2004, dedicat lui **Ștefan cel Mare (EPUIZAT)**
Nr. 18 august 2004, dedicat lui **Ernest Bernea**
Nr. 19 septembrie 2004, dedicat lui **Constantin Noica**
Nr. 20 octombrie 2004, dedicat **părintelui Arsenie Boca (EPUIZAT)**
Nr. 21–22 noiembrie–decembrie 2004, dedicat **părintelui Constantin Galeriu**
Nr. 23 ianuarie 2005, dedicat lui **Vasile Lovinescu**
Nr. 24 februarie 2005, dedicat lui **Octavian Goga**
Nr. 25–26 martie–aprilie 2005, dedicat **părintelui Constantin Voicescu**
Nr. 27 mai 2005, dedicat lui **Nicolae Iorga (EPUIZAT)**
Nr. 28 iunie 2005, dedicat **părintelui Arsenie Papacioc (EPUIZAT)**
Nr. 29 iulie 2005, dedicat **părintelui Zosim Oancea (EPUIZAT)**
Nr. 30 august 2005, dedicat lui **Vasile Voiculescu (EPUIZAT)**
Nr. 31 septembrie 2005, dedicat **Părintelui Liviu Brânzaș**
Nr. 32 octombrie 2005, dedicat lui **Aron Cotruș**
Nr. 33 noiembrie 2005, dedicat **părintelui Iustin Pârvu**
Nr. 34 decembrie 2005, dedicat lui **Paul Goma**
Nr. 35 ianuarie 2006, dedicat lui **Horia Bernea**
Nr. 36 februarie 2006, dedicat lui **Ioan Alexandru**
Nr. 37 martie 2006, dedicat **părintelui Teofil Părăian**
Nr. 38 aprilie 2006, dedicat **părintelui Calciu**
Nr. 39 mai 2006, dedicat lui **Pan M. Vizirescu**
Nr. 40–41 iunie–iulie 2006, dedicat lui **Ion Gavrilă**
Nr. 42–43 august–septembrie 2006, dedicat **părintelui Adrian Făgețeanu**
Nr. 44 octombrie 2006, dedicat lui **Gabriel Constantinescu**
Nr. 45 noiembrie 2006, dedicat lui **Simion Mehedinți**
Nr. 46 decembrie 2006, dedicat **părintelui Rafail Noica**
Nr. 47–48 ianuarie–februarie 2007, dedicat **părintelui Benedict Ghiuș**
Nr. 49 martie 2007, dedicat lui **Ioan Ianolide**
Nr. 50 aprilie 2007, dedicat lui **Marcel Petrișor**
Nr. 51 mai 2007, dedicat părintelui **Nicodim Măndiță**
Nr. 52 iunie 2007, dedicat **Mitropolitului Bartolomeu**
Nr. 53–54 iulie–august 2007, dedicat **părintelui Trifa**
Nr. 55 septembrie 2007, dedicat lui **Alexandru Mironescu**
Nr. 56 octombrie 2007, dedicat **părintelui Sofian Boghiu**
Nr. 57 noiembrie 2007, dedicat lui **Teodor M. Popescu**
Nr. 58 decembrie 2007, dedicat lui **Demostene Andronescu**
Nr. 59–60 ianuarie–februarie 2008, dedicat **părintelui Ioanichie Bălan**
Nr. 61 martie 2008, dedicat lui **Dan Botta**
Nr. 62 aprilie 2008, dedicat **maicii Mihaela Iordache**
Nr. 63 mai 2008, dedicat **Mitropolitului Nicolae Colan**
Nr. 64 iunie 2008, dedicat **Aspaziei Oțel Petrescu**
Nr. 65 iulie 2008, dedicat **părintelui Mina Dobzeu**
Nr. 66 august 2008, dedicat **Mariei Brâncoveanu**
Nr. 67 septembrie 2008, dedicat **părintelui Chesarie Gheorghescu**
Nr. 68 octombrie 2008, dedicat **părintelui Marcu de la Sihăstria**
Nr. 69 noiembrie 2008, dedicat lui **George Racoveanu**
Nr. 70 decembrie 2008, dedicat lui **Constantin Oprișan**
Nr. 71–72 ianuarie–februarie 2009, dedicat lui **Gheorghe Stănescu**
Nr. 73 martie 2009, dedicat lui **Grigorie Leu**
Nr. 74 aprilie 2009, dedicat **părintelui Cleopa**
Nr. 75–76 mai–iunie 2009, dedicat lui **George Popescu Glogoveanu**
Nr. 77 iulie 2009, dedicat lui **Petru C. Baciu**
Nr. 78 august 2009, dedicat **părintelui Dimitrie Bejan**
Nr. 79 septembrie 2009, dedicat **monahului Atanasie**
Nr. 80–81 octombrie–noiembrie 2009, dedicat **părintelui Roman Braga**
Nr. 82 decembrie 2009, dedicat lui **J. V. Iamandi**
Nr. 83–84 ianuarie–februarie 2010, dedicat **părintelui Vasile Vasilachi**
Nr. 85 martie 2010, dedicat lui **Silviu Dragomir**
Nr. 86 aprilie 2010, dedicat lui **Nicu Naum**
Nr. 87 mai 2010, dedicat **Olgăi Greceanu**
Nr. 88 iunie 2010, dedicat **Pricipesei Ileana**
Nr. 89 iulie 2010, dedicat lui **Nicolae Mărgineanu**
Nr. 90 august 2010, dedicat lui **Gheorghe I. Brătianu**
Nr. 91–92 septembrie–octombrie 2010, dedicat lui **Al. Ciorănescu**
Nr. 93 noiembrie 2010, dedicat lui **Dumitru Oniga**
Nr. 94 decembrie 2010, dedicat **părintelui Constantin Sârbu**
Nr. 95–96 ianuarie–februarie 2011, dedicat lui **Al. Busuioceanu**
Nr. 97 martie 2011, dedicat **pr. Florea Mureșanu**
Nr. 98 aprilie 2011, dedicat lui **Virgil Gheorghiu**
Nr. 99 mai 2011, dedicat lui **Aurel State**
Nr. 100 iunie 2011, dedicat **Sfinților închisorilor**
Nr. 101 septembrie 2011, dedicat **Sfintei Cruci**
Nr. 102 octombrie 2011, dedicat lui **Radu Mărculescu**
Nr. 103 noiembrie 2011, dedicat lui **Alexandru Ciorănescu**
Nr. 104–105 decembrie 2011–ianuarie 2012, dedicat lui **Petre Țuțea**
Nr. 106 februarie 2012, dedicat lui **Dumitru Uță**
Nr. 107 martie 2012, dedicat lui **Alexandru Paleologu**
Nr. 108 aprilie 2012, dedicat lui **Mihai Buracu**

FLORIN CONSTANTINIU
ISTORICUL SINCER AL ROMÂNILOR

Pe 13 aprilie 2012, în seara Vinerii Mari, la ceasul Prohodului, s-a stins în București unul dintre cei mai importanți istorici ai noștri din ultimul secol, academicianul Florin Constantiniu. Țăranii mei de la Crăiești cred că omul care moare în Vinerea Mare merge în Rai. Cu doar cinci zile înainte împlinise 79 de ani. În ultimii ani s-a luptat cu o boală necruțătoare. A fost înmormîntat în Cimitirul Ghencea, cu onoruri militare, a doua zi de Paști.

VIOREL PATRICHI
viorel.patrichi@rostonline.org

L-am cunoscut prin 1980, pe cînd credeam că nu mai poate nimeni vorbi omenește despre politica internațională. Atunci l-am ascultat prima dată vorbind despre neam, istorie și devenire. Era un spirit viu, delicat, extrem de modest, cu un fin simț al umorului.

Mai tîrziu, după asasinarea lui Ceaușescu, am avut bucuria să-l pot invita de cîteva ori la o emisiune despre calvarul deportării românilor din Basarabia. Era un împătimit al istoriei. Se vedea la el bucuria comunicării adevărului la care ajunsese prin confruntarea arhivelor britanice, americane, franceze și sovietice.

În preajma invaziei americane din Irak, Profesorul a fost invitat la televiziunea Realitatea TV. Adversarii lui de dialog erau Cristian Tudor Popescu și Emil Hurezeanu. Cei doi voiau să ne convingă pe toți cît de oportună este cotropirea Bagdadului pentru înlăturarea lui Saddam Hussein, care avea arme nucleare, biologice și chimice. Urma apoi ca americanii să instaureze democrația de tip occidental pe malurile Tigrului. Cu tancurile, cu rachetele, dar o făceau. Profesorul înțelegea perfect ce înseamnă enunțul arogant al lui George W. Bush: „Organizația Națiunilor Unite este irelevantă“. El știa ce efecte a avut pentru lume eșecul de la Liga Națiunilor din perioada interbelică. De aceea, Profesorul cerea respectarea normelor de drept internațional. Unde ajungem altfel? A trebuit să suporte zîmbete superioare și rînjete disprețuitoare, cu subînțelesuri multiple: lasă, domne, că noi știm ce trebuie făcut, ești depășit, nu înțelegi?

Profesorul a încheiat așa: „Mă rog la Dumnezeu ca America să fie învinsă. Și cu cît mai repede, cu atît mai bine, pentru că vor fi mai puțini morți“. Florin Constantiniu credea în „cealaltă Americă“, acolo unde oamenii au cultul respectului dreptății.

Peste cîteva zile, l-am rugat să vină la emisiunea noastră și să spună tot ce gîndește despre invazia din Irak. „Vă rog să mă iertați, dar am hotărît să nu mai ies la nici o televiziune. M-au umilit cumplit…“ Inutil am mai încercat să-l conving că există și „cealaltă Românie“, care trebuie să audă vocile autorizate ale țării.

America nu a fost înfrîntă în pustiul Babilonului. Soldații lui Saddam au ieșit în șlapi din tranșee și au pupat mîinile agresorilor. Irakul cel căptușit cu arme nucleare s-a prăbușit rapid. Saddam a murit spînzurat ca în Evul Mediu și țara lui este pe marginea prăpastiei. Nu mai știe nimeni cîți irakieni au murit. Cine să-i mai numere? Ei și așa nu știu ce este democrația. În schimb, au murit 4.404 militari americani în Irak. Alții 1.924 au sfîrșit tragic în Afganistan.

Înaintea invaziei din Irak, CNN anunța că Pentagonul a

adus 3.000 de sicrie la baza aeriană NATO de la Aviano, din Italia. S-a înşelat.

Profesorul însă a intuit corect ce va însemna invazia americanilor din Irak. El nu ştia însă că premierul Adrian Năstase avea pariul lui cu NATO şi că mîrîia la oricine încerca să scrie adevărul despre „Operation Iraqi Freedom“ sau despre „Operation Enduring Freedom“. Un director de ziar, servil pînă a obţinut postul de consul general, a ordonat să se publice în foaia lui un sondaj de opinie în care au fost inversate datele: rezulta că 75% din români aprobă invazia din Irak. Eram nişte nărozi, nişte criminali! Ştiu acest lucru fiindcă am fost de faţă cînd i-a cerut unui coleg în plină şedinţă de redacţie să mutileze informaţia.

Profesorul nu se lăsa înşelat de astfel de manevre, pentru că el ştia să citească adevărul chiar şi din arhivele sovietice.

„Florin Constantiniu era cel mai strălucit istoric al acestui ceas în România“, a spus academicianul Răzvan Theodorescu, în ziua cînd a aflat de moartea colegului său. De mirare că i-a scăpat acest adevăr.

Într-un excelent interviu acordat lui Ion Longin Popescu în *Formula As*, Profesorul nu a iertat pe nimeni. Merită un citat mai amplu pentru cei care nu au citit încă:

„Situaţia catastrofală în care se află astăzi România are, ca să spun aşa, doi responsabili, în afara crizei mondiale: clasa politică şi masa poporului român. Clasa politică postdecembristă nu a avut – indiferent de partid – nici un proiect naţional. A avut, în schimb, un unic gînd: să se căpătuiască. S-a repezit asupra României cu singurul gînd al îmbogăţirii. Oamenii politici au acţionat ca nişte vandali, distrugînd şi jefuind totul. Mongolii, ungurii, turcii, nemţii, ruşii nu au făcut românilor atîta rău cît au făcut politicienii postdecembrişti în două decenii. Cînd,

peste ani şi ani, se va scrie istoria timpurilor de azi, «nu vor ajunge blestemele» pentru a-i condamna pe cei care au făcut ca România să rateze o mare şansă de afirmare şi bunăstare şi să fie adusă la sapă de lemn. Dar clasa politică nu şi-ar fi putut desfăşura «opera» nefastă dacă în calea ei ar fi întîlnit rezistenţa hotărîtă a opiniei publice, manifestarea viguroasă a spiritului civic. Din nefericire, am rămas un popor de ţărani – spiritul civic se naşte la oraş! –, o turmă de oi, care se lasă exploatată, batjocorită, călcată în picioare, fără nici o tresărire de revoltă sau de demnitate (Goga observase, în 1916, acelaşi lucru). Clasa politică din România este întocmai ca un răufăcător sigur de impunitate. Şi dacă ştie că nu are a se teme de nimic, atunci de ce n-ar jefui în continuare? Proteste ca în Grecia – leagănul democraţiei – sînt de neimaginat în România. Ăsta e marele nostru blestem: o masă supusă, resemnată, incapabilă să se mobilizeze pentru un mare proiect sau pentru o mare idee. Mă întreb dacă noi, românii, nu am părăsit deja scena istoriei. O bună parte a elitei intelectuale a capitulat în faţa globalismului, a capitalismului de cumetrie şi a clientelismului politic, abandonînd funcţia de ghid spiritual al naţiunii. Oameni ca paşoptiştii, oameni ca făuritorii României Mari ar fi priviţi astăzi ca anacronici şi nostalgici. Marii guru ai culturii române de astăzi nu mai vor să ştie că sînt români. Am avut un exemplu la 1 Decembrie a. c.: cîţi dintre ei au scris sau evocat cu dragoste de trecut împrejurările creării României Mari?“.

Adrian Năstase şi-a amintit cum l-a cunoscut pe Profesor: „Au trecut mai mult de 30 de ani de atunci, dar îl păstrez în memorie pe Florin Constantiniu cu zîmbetul său etern, cu o anumită maliţiozitate, dar împărţind cu prietenii generozitate şi căldura complicităţii intelectuale“.

Fireşte, eu nu ştiu ce „ghiduşii spirituale“ putea să schimbe Adrian Năstase cu un om de înălţimea morală a lui Florin Constantiniu, cel care a scris *O istorie sinceră a poporului român*. Istoricul nu a iertat pe nimeni fiindcă pe toţi i-a cîntărit cu aceeaşi măsură a interesului naţional.

De aceea, nici ei nu l-au suportat pe el: nici un partid politic, nici din Opoziţie, nici de la Putere, nu a trimis măcar un activist de rang inferior la Cimitirul Ghencea, unde a fost înmormântat Florin Constantiniu. Nici o televiziune nu a făcut măcar o scurtă prezentare onestă a acestui om. Iar vuvuzelele mogulilor ne-au „informat“ cum îşi petrece Paştele la puşcărie Bercea Mondial! A fost supremul supliciu pentru sensibilitatea publică a românilor. ■

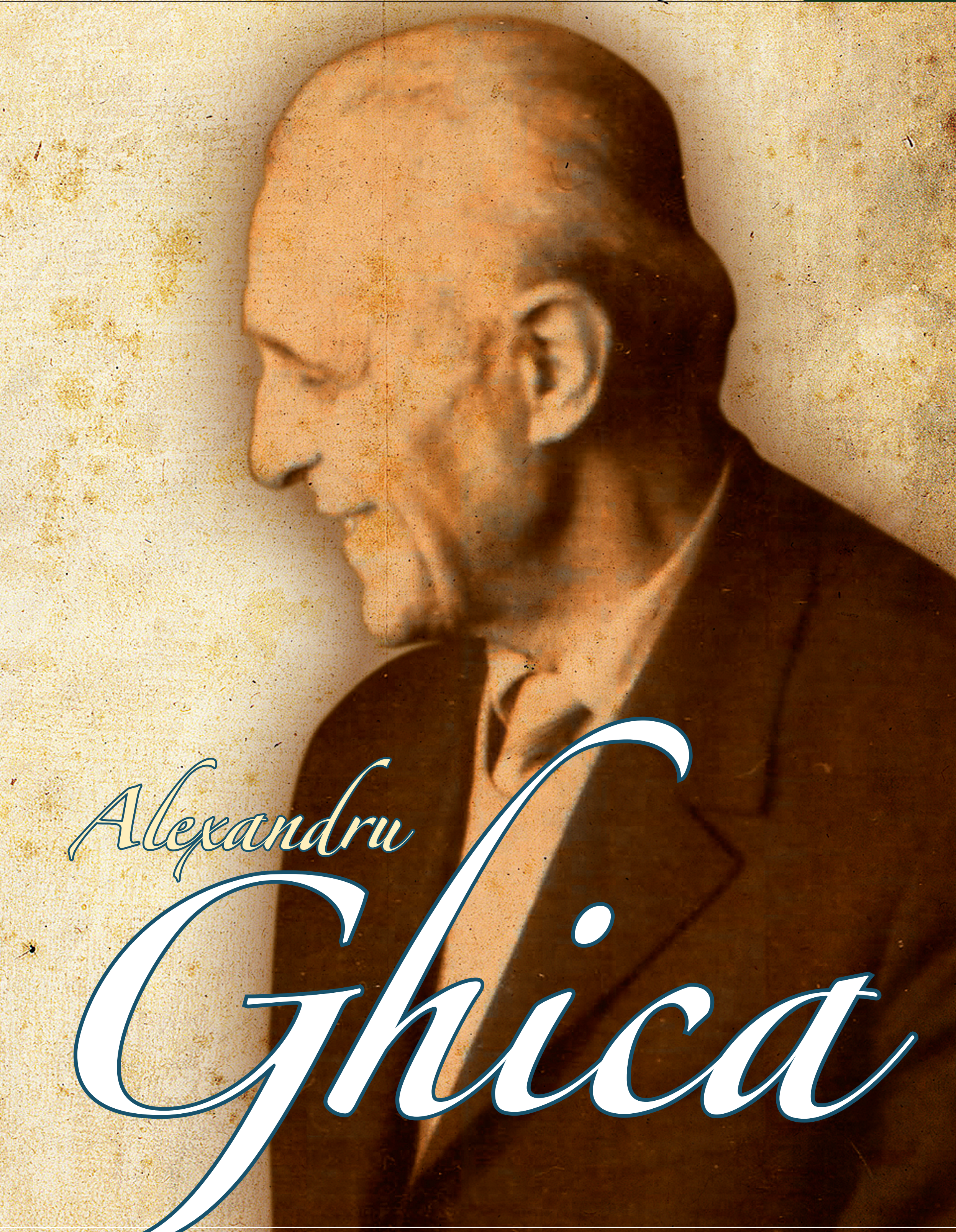
Prințul

DEMOSTENE ANDRONESCU
demostene.andronescu@rostonline.org

Dacă ar fi să se înalțe un monument demnității umane, acesta ar trebui să-l reprezinte, fără îndoială, pe prințul Alexandru Ghica, așa cum l-am cunoscut eu în Aiudul acelor vremi. Înalt, uscățiv, cu fața iluminată de flacăra unei intense trăiri interioare, prințul Alexandru Ghica părea un ascet căruia spiritul îi năpădise țesuturile. Demn fără ostentație, modest fără fățărnicie și ferm fără nici cea mai mică urmă de rigiditate, el se comporta în toate împrejurările ca un adevărat prinț. Desigur, în închisorile prin care am trecut, am întîlnit și alți deținuți care, asumîndu-și conștient suferința ca pe o datorie a vieții lor, au reușit să depășească lumescul și să trăiască la granița dintre omenesc și sfințenie. Nici unul însă (eu, cel puțin, nu am mai întîlnit pe nici unul) nu a reușit să realizeze acest lucru, atît de firesc, atît de armonios, cum a reușit să o facă el.

Majoritatea celor care reușeau această performanță, se refugiau în această zonă inaccesibilă mizeriilor condiției umane, dintr-un soi de „egoism" nevinovat, singularizîndu-se și căutînd să-și creeze un anume „confort" sufletesc necesar supraviețuirii. Prințul Ghica o făcea însă pentru că așa îi era felul. Și în alte condiții, el ar fi trăit tot așa. Mereu avea cîte ceva de dat fără să pretindă nimic în schimb. Nu accepta niciodată să i se facă favoruri numai pentru faptul că era prințul Ghica. Participa întotdeuna, alături de ceilalți, la toate corveziile impuse de viața de celulă (măturat, căratul și spălatul tinetelor etc.) și totdeuna o făcea în mod exemplar. Prin celulele prin care a trecut a lăsat dîră. Se străduia – și de cele mai multe ori reușea – ca acolo unde poposea el să întroneze acea minimă armonie comunitară necesară conviețuirii și supraviețuirii. *Era* – spune Gabriel Bălănescu care a stat mai mult timp cu el și l-a cunoscut bine – *un desăvîrșit camarad de suferință... Conviețuirea cu el era o adevărată desfătare sufletească.* Și, într-adevăr, așa era. Pe cît de exigent cu propria-i persoană, pe atît de înțelegător era cu ceilalți. Știa, ca nimeni altul, să menajeze susceptibilitățile celor din jur. Nu se lăsa niciodată antrenat în discuții sterile și niciodată nu contrazicea pe nimeni. Și aceasta nu pentru că nu ar fi avut opinie și argumente, ci pentru a nu răni micile orgolii nevinovate ale celor de lîngă el. În raporturile cu administrația era ferm, dar niciodată nu avea atitudini demonstrative, bătăioase. Se supunea demn regulamentelor și ordinelor pe care le primea, dar, în cel mai elegant și nedemonstrativ limbaj, refuza să o facă atunci cînd respectarea acestora ar fi adus o cît de mică atingere capitalului său moral și spiritual. Printre cei care au primit de la el lecții de supușenie demnă mă număr și eu. Eram proaspăt venit în Aiud și – dintr-un soi de teribilism juvenil – eram pus pe hartă. Ieșisem din anchetă și din procesul care a urmat cu amorul propriu șifonat și consideram de datoria mea ca, printr-o atitudine dîrză, să-mi refac prestigiul. Printre altele, regulamentul obliga pe deținuți să salute personalul închisorii (de la comandant la ultimul gardian) cu formula „Să trăiți!" și prin ridicarea bonetei de pe cap. Cu prima ocazie, cînd am fost scoși la plimbare, eu am refuzat ostentativ să fac acest lucru, considerînd gestul umilitor. Gardianul care ne însoțea a observat atitudinea mea de frondă și m-a apostrofat brutal: *Bă, tu ăla, al treilea din rînd, tu nu știi să saluți?* La care eu am răspuns țîfnos: *Fără bă, că doar nu am păzit porcii împreună!* Gardianul a mormăit o înjurătură și și-a văzut mai departe de-ale lui. La întoarcerea în celulă, însă, mi-a notat numele în catastiful lui și, după o jumătate de oră, am fost scos la ofițerul politic, care, fără prea multă vorbă, mi-a prescris șapte zile de izolare. După executarea pedepsei, m-am întors în celulă înghețat bocnă (era în decembrie), flămînd și frînt de oboseală, căci la izolare nu puteai dormi decît în picioare sau cel mult rezemat de perete. Mi-au trebuit cîteva zile pînă să-mi revin cît de cît. La cîteva zile după aceea, prințul Ghica m-a luat deoparte și m-a mustrat părintește: *De ce te expui pentru lucruri neesențiale? Nu uita că aici ești sub ascultare și faptul că trebuie să-i saluți nu te dezonorează pe tine, mai ales că, pînă la urmă, tot îi vei saluta. Te vor mai izola o dată, de două ori, de nouă ori, pînă te vor îmblînzi. Și atunci îi vei saluta de frică* ↘

Alexandru Ghica

și va fi mai dezonorant. Păstrează-ți energia și cruță-ți sănătatea, căci pușcăria e lungă și se vor ivi destule ocazii cînd va trebui să iei atitudini pentru care, într-adevăr, va merita să faci izolare. Nu-mi mai amintesc dacă atunci m-a convins, dar pe parcurs mi-am dat seama că avea dreptate.

Pe lîngă toate aceste calități, prințul Ghica era și de o surprinzătoare luciditate. Surprinzătoare pentru că, în condițiile vieții de închisoare, rupți de realitate și lipsiți de orice fel de informație, oamenii își pierdeau, în general, această capacitate. Chiar și cei mai instruiți și mai realiști dintre ei deveneau, în aceste condiții, de o subiectivitate și de o credulitate aproape copilărești. Un gest mai omenos al cîte unui gardian, o atitudine mai șovăielnică a altuia, un zvon oarecare, o informație perimată și lipsită de importanță, toate erau interpretate ca semne ale unei iminente schimbări. Au fost cazuri cînd s-au dat și termene precise: *S-au retras trupele sovietice din țară! În cîteva săptămîni ne vom elibera! La Geneva s-au întîlnit „cei patru mari". Fără îndoială că acolo s-a pus și problema deținuților politic. Sigur ne vom elibera!* Și această adevărată infirmitate a deținuților a fost abil întreținută și exploatată de colonelul Crăciun, în perioada reeducării, mai ales. Un exemplu elocvent în această privință îl constituie crearea, la sugestia și cu ajutorul colonelului Crăciun și a aparatului său politic, a așa-numitului **nou comandament legionar de acțiune în închisoare.** Deși despre crearea acestui „nou comandament legionar" am relatat mai amănunțit și în altă parte, voi repeta totuși pe scurt despre ce este vorba, pentru a scoate în evidență luciditatea prințului Ghica în comparație cu ceilalți. În vara anului 1960, în perioada în care preparativele în vederea declanșării acțiunii de reeducare erau în toi și în închisoare se făceau permanente schimbări și mutări dintr-o celulă în alta, într-o zi, ca din întîmplare, s-au pomenit adunați în aceeași celulă cîteva vîrfuri ale Mișcării Legionare. Aceiași care fuseseră plimbați prin țară pentru a li se arăta realizările regimului comunist. Printre aceștia erau: Nistor Chioreanu, avocat, fost comandant al organizațiilor legionare din Ardeal, Victor Biriș, fost Secretar General al Ministrului de Interne; Ilie Niculescu, fost comandant al așa-numitului Corp al Răzleților, Victor Vojen, fost ministru al României la Roma, și alți cîțiva. Printre ei era și prințul Alexandru Ghica. Toți aceștia se cunoșteau, activaseră și luptaseră împreună și nu se mai văzuseră de ani de zile. După ce s-a consumat bucuria revederii, oamenii au început să schimbe între ei informații, păreri, năzuințe și, cum era și normal, au ajuns să discute și despre situația politică internă și internațională. Unii dintre ei dețineau cîteva informații din anchetele la care fuseseră supuși, cu puțin timp în urmă, la București. Dintre toți, cel mai bine informat s-a dovedit a fi Victor Biriș. Știau, de exemplu, cîte ceva despre ceea ce atunci se numea

PE CÎT DE EXIGENT CU SINE, PE ATÎT DE ÎNȚELEGĂTOR ERA CU CEILALȚI. ȘTIA SĂ MENAJEZE SUSCEPTIBILITĂȚILE CELOR DIN JUR. NU SE LĂSA NICIODATĂ ANTRENAT ÎN DISCUȚII STERILE ȘI NICIODATĂ NU INTRA ÎN DISPUTĂ CU NIMENI.

„spiritul Genevei“, știau despre conflictul, care devenea tot mai acut, dintre China și Uniunea Sovietică și știau chiar și despre animozitățile care începuseră între București și Moscova. Toate aceste i-au condus la concluzia că regimul comunist din România, constrîns de evoluția situației politice internaționale, va fi nevoit să facă unele concesii. Unii erau chiar de părere că evoluția politică din țară va parcurge un drum invers celui parcurs în perioada 1945-1948 și că, în aceste condiții, comuniștii vor fi nevoiți să accepte colaborarea cu fosta clasă politică românească, atîta cît mai rămăsese ea. O dată ajunși la această concluzie, ei și-au pus firesc întrebarea: „În eventualitatea că se va ajunge la așa ceva, ce atitudine vom adopta noi? Vom accepta această colaborare? Și dacă o vom accepta, în ce condiții o vom face?“. La toate aceste discuții au luat parte toți, cu excepția prințului Ghica, rămas în tot acest răstimp deoparte, tăcut și inaccesibil. Cînd a fost întrebat care este părerea lui, a răspuns: *Nu vă îmbătați cu iluzii! Nu vă dați seama ce cursă ni se întinde? Mai bine rugați-vă, căci ne așteaptă vremuri grele!* Evenimentele ulterioare au demonstrat cu prisosință că prințul a avut dreptate. După cîteva zile, toți cei care luaseră parte la aceste discuții au fost izolați și a urmat o anchetă extrem de dură. Securității, care era maestră în astfel de înscenări, nu i-a fost greu să transforme această nevinovată discuție într-o „periculoasă conspirație“. Singurul care nu a putut fi implicat în această josnică înscenare a fost, datorită lucidității sale, prințul Ghica. Și aceasta spre deziluzia furioasă a colonelului Crăciun, care l-ar fi vrut implicat, pentru a avea – și împotriva lui – un element de șantaj în plus. În toată perioada reeducării, prințul Ghica a avut o atitudine fermă și neechivocă. Dintru început, el și-a precizat, demn și echilibrat, atît verbal, cît și în scris, atunci cînd i s-a cerut, poziția de pe care nu a fost clintit, oricît de mari și de inumane au fost presiunile care s-au exercitat asupra lui. Printre altele, colonelul Crăciun avea o plăcere aproape diabolică să umilească și să rănească oamenii, mai ales pe cei importanți (personalitățile) în ceea ce aveau ei mai sfînt. Și unul dintre clienții lui preferați în această privință era, firește, prințul Ghica. De cîte ori regiza cîte un „spectacol“ cu public (și o făcea destul de des), prințul era adus de prin cotloanele închisorii, în care era izolat pentru a fi ținta batjocurilor lui. *Uitați-vă la el* – a spus într-o astfel de ocazie colonelul Crăciun, adresîndu-se celorlalți deținuți –, *cică l-ar blestema strămoșii dacă ar îndrăzni să întineze memoria lui Corneliu* [Codreanu]*! Coboară cu picioarele pe pămînt, prințe, că de nu, aici vei putrezi!*

Altă dată, intrînd solemn și plin de importanță, cum o făcea de obicei, în sala în care eram adunați, el (colonelul Crăciun) i s-a adresat, fără vreo altă introducere, prințului: *Ei, prințe, cum e la izolare? Îți mai arde de dans?* Și apoi, adresîndu-se sălii: *Uitați-vă la el! Pare om serios. L-am prins dansînd în celulă. El spune că făcea mișcări să se încălzească, dar nu e adevărat. Se zbenguia, Dăduse incul în el. E, pe semne, prea bine hrănit. L-am băgat la izolare, bineînțeles.* La care, prințul Ghica a replicat calm: *Domnule colonel, dumneavoastră știți prea bine că nu am dansat. Nici unui om cu mintea întreagă – și eu am pretenția că am încă mintea întreagă – nu-i arde, în asemenea condiții, de dans. Dar...* Și nu a mai continuat, căci ar fi însemnat să spună niște adevăruri care l-ar fi mîniat pe Crăciun.

Altă dată, prințul Ghica a fost luat, urcat într-o mașină și dus prin împrejurimile Aiudului, să vadă și să se minuneze de mărețele realizări ale regimului. A vizitat ferme de stat, șantiere de construcții, blocuri de locuințe etc. și, în drum, a trecut și pe lîngă Mureș, pe malurile căruia cresc splendide sălcii plîngătoare. La întoarcere, prințul a fost dus în fața oamenilor adunați în sala în care se țineau ședințele de reeducare și îndemnat să spună unde a fost și ce i-a plăcut mai mult din cele cîte a văzut. *Sălciile plîngătoare, domnule colonel, sălciile plîngătoare,* a răspuns prințul Ghica, cu o ușoară urmă de ironie în glas. *Auziți, domnilor, ce i-a plăcut prințului: sălciile plîngătoare! Altceva n-a văzut. N-a avut ochi decît pentru sălciile plîngătoare!,* a strigat aproape țipînd colonelul și a ieșit mînios din sală, urmat de suita sa.

Bineînțeles, îndrăzneala de a nu fi avut ochi decît pentru sălciile plîngătoare l-a costat pe prințul Ghica alte zile de izolare, alte mizerii de neimaginat, dar, cu toate acestea, el a rămas credincios sieși pînă la sfîrșit.

***

Pentru că personalitatea prințului Alexandru Ghica este atît de complexă încît nu poate fi definită doar prin cîteva calități (demnitate, modestie, luciditate) pe care i le-am scos deja în evidență, voi mai zăbovi un timp în preajmă-i, pentru a încerca, cu puținătatea posibilităților mele de evocare, să o aproximez în toată complexitatea ei.

Am amintit deja că prințul Ghica se numără printre acei întemnițați (și aceștia nu au fost puțini) care erau conștienți de faptul că lupta în care erau angajați transcende lumescul, dîndu-se în spirit. Era conștient, de asemenea, că triumful răului în lume este numai vremelnic, chiar dacă această vremelnicie se va întinde peste o întreagă perioadă istorică. Conștiința că *sub specie aeternitatis* forțele binelui vor triumfa îi dădea – atît lui, cît și altora – tăria necesară de a rezista împotriva asalturilor răului. Credea, ca nimeni altul dintre laici, în forța mîntuitoare a rugăciunii și, fără să fie un bigot, își petrecea o mare parte din timp, chiar și atunci cînd nu era singur în celulă, în meditație și rugăciune. Avea o mare înțelegere pentru oameni, în general, și pentru cei ajunși în situații-limită, în special, pentru îndoielile și frămîntările lor sufletești. Nu a judecat niciodată pe nici unul dintre cei care au acceptat reeducarea, nici chiar pe aceia care, prin poziția lor, ar fi avut datoria morală să reziste, considerînd că fiecare are dreptul să încerce să se salveze, atunci cînd nu mai are resursele sufletești necesare continuării luptei, așa cum crede el de cuviință și după cum îi dictează propria-i conștiință.

Desigur, om fiind, prințul Ghica va fi avut și el îndoielile,

slăbiciunile și dorurile lui. Va fi avut și el, ca toți ceilalți, momentele lui de deznădejde. Niciodată însă nu s-a lăsat copleșit de ele. Niciodată nu a dat adversarului satisfacția de a-l vedea clătinîndu-se din hotărîrile lui. O singură dată a fost totuși surprins, de către unii din camarazii săi de suferință, cu lacrămi în ochi. Aceasta s-a întîmplat atunci cînd colonelul Crăciun i-a citit, în fața deținuților adunați în acest scop la „club“, o scrisoare de acasă, de la soția lui. Căci, Securitatea care, de bună seamă, supraveghea îndeaproape acțiunea de reeducare, recurgea – în unele cazuri – la acest mîrșav procedeu. Punea pe cei din familie (părinți, soție, copii) să scrie, celui în cauză, o scrisoare prin care acesta era implorat să fie docil și să se supună regulamentelor închisorii, pentru a se bucura, ca și alții, de clemența regimului. O asemenea scrisoare a primit și prințul Ghica. Colonelul Crăciun a ținut să i-o citească personal, pentru a mări, credea el, efectul acesteia, atît asupra lui, cît și asupra celorlalți deținuți. *Prințe* – zise el, după ce urcă cele cîteva trepte ale estradei pe care se cocoța de obicei pentru a domina sala –, *uite, ai vești de acasă! Vino aici, să ți le citesc!* Și, după ce prințul ajunse lîngă estradă, Crăciun începu să citească scrisoarea în care cu ușurință se putea recunoaște stilul Securității. Căci, conținutul acestor scrisori era sugerat sau chiar dictat de către Securitate. Soția îi comunica că, atît ea, cît și copiii sînt sănătoși, că ea locuiește în Galați, unde are un serviciu la care cîștigă suficient pentru a se întreține și pentru a-l ajuta pe băiat, care este student la Medicină în ultimul an, că fetele sînt stabilite în București și că amîndouă au servicii bune etc. Nu omitea să adauge că condițiile de afară s-au schimbat mult în bine, că în țară s-a construit foarte mult și că regimul se ocupă îndeaproape de familiile celor închiși; sfîrșea prin a-l implora să se comporte bine în închisoare, să fie supus și ascultător și să-și recunoască greșelile, pentru ca, în felul acesta, să poată beneficia și el de decretele de grațiere care s-au dat și pe baza cărora

mulți s-au eliberat deja. Prințul a ascultat lectura scrisorii fără să scoată un cuvînt. Nici o tresărire pe fața-i uscată și osoasă, nici un semn care să trădeze vreo emoție. Părea o stană de piatră. La sfîrșit, cînd colonelul Crăciun, după ce i-a ținut discursul de rigoare, l-a poftit la loc, a zis doar un mulțumesc sec și s-a îndreptat spre fundul sălii, de unde venise. În drum, deținuții printre care a trecut au observat că ochii îi erau scăldați în lacrămi.

În toamna anului 1962, cînd acțiunea de reeducare era în toi, l-am reîntîlnit pe prințul Ghica cu prilejul unuia dintre „spectacolele" despre care am amintit că le regiza colonelul Crăciun cu anumite ocazii (eliberarea unor deținuți considerați reeducați, prezentarea autodemascării unor personalități etc.) pentru a sensibiliza și stimula masa de deținuți, în general, și pe cei recalcitranți, în special. Nu ne mai văzusem, sau mai exact nu ne mai vorbisem de aproape doi ani, de cînd el fusese luat din celula în care stăteam împreună și dus, după cum am aflat mai tîrziu, la Ministerul de Interne și în vizită prin țară, pentru a fi determinat să accepte reeducarea. Cum, de data aceasta, bîlciul la care eram obligați să asistăm s-a prelungit pînă noaptea tîrziu, pe la ora 22 ni s-a dat o pauză pe durata căreia ni s-a permis să ne plimbăm într-o curte interioară puternic luminată, pentru a putea fi supravegheați. De îndată ce am ieșit afară, l-am căutat cu privirea și am alergat la el. Ne-am îmbrățișat și, după ce ne-am întrebat unul pe altul de sănătate, m-a cuprins părintește pe după umăr și ne-am plimbat o bună bucată de vreme în tăcere. Simțeam că îl frămîntă ceva, că vrea să-mi spună ceva, dar nu știa cum să înceapă. Într-un tîrziu, a început cu o voce blîndă, care aducea totuși a mustrare: *Am auzit că nu ești cuminte, că faci prostii.* La început am crezut că este vorba de o neînțelegere sau că cineva, vrînd să mă compromită, i-a șoptit cine știe ce despre mine. Căci și atunci, și acolo, funcționa mașina de zvonuri denigratoare, abil mînuită de aparatul politic al închisorii, pentru a semăna neîncredere între oameni. Nedumerit, l-am privit întrebător. *Da* – mi-a răspuns –, *am auzit că refuzi reeducarea. De ce? Nu-ți dai seama că aceasta este singura cale de a ieși de aici?* L-am întrebat cu un accent de revoltă în glas: *Cum, domnule Ghica, dumneavoastră, tocmai dumneavoastră, care refuzați cu atîta îndîrjire această monstruozitate care se cheamă reeducare, mă îndemnați pe mine să o accept?!* Oprindu-se pe loc și punîndu-mi mîna pe umăr, mi-a spus: *Măi băiete, voi sînteți tineri, voi trebuie să ieșiți de aici și să vă refaceți viața. Aveți acest drept care este, în același timp, și o datorie. V-ați dăruit destul. Aveți acum dreptul și obligația să și trăiți și să vă realizați în măsura în care vă mai puteți realiza. Lăsați-ne pe noi, bătrînii, pe aceia dintre noi care ne simțim în stare, să achităm nota de plată, căci noi avem obligații mai mari decît voi. Sîntem datori față de trecutul nostru, sîntem datori să apărăm memoria martirilor noștri.* – *Să iau acest îndemn ca pe o dezlegare?* – l-am întrebat. – *Nu* – mi-a răspuns –, *eu nu am dreptul nici să leg, nici să dezleg. Îți dau doar un sfat. Tu vei face însă ceea ce îți va dicta conștiința. Dacă te vei hotărî să reziști, să o faci însă cu smerenie, netrufindu-te. Și încă ceva, încearcă să-i înțelegi pe cei care au ales sau vor alege de acum încolo celălalt drum. Nu-i judeca prea aspru. Sîntem cu toții oameni și cu toții avem limite. Fiecare pe ale lui.*

Icoana Maica Domnului și Sfinții Închisorilor din osuarul de la Schitul Înălțarea Sfintei Cruci din Aiud

Între timp, pauza se termina-se și gardienii ne îndemnau să intrăm și să ne ocupăm locurile în sală. Ne-am despărțit îmbrățișîndu-ne și plecînd fiecare să ne împlinim destinul. A fost pentru ultima dată cînd am avut prilejul să stăm de vorbă. De văzut ne-am mai văzut cu ocazia unor asemenea „spectacole", dar de vorbit nu ne-am mai putut vorbi. Am schimbat numai priviri. Semnificative. ■

PRINȚUL GHICA ÎN TEMNIȚA DE LA AIUD*

MARCEL PETRIȘOR

A doua zi, Crăciun – de data asta, fără Iacob, numai cu cei doi plutonieri alături – îi strînse iar pe foarte mulți, nu la club, ci în curtea secțiilor special amenajate pentru aceasta. Și chemă de pe o listă un tînăr elev de liceu, arestat cu vreo zece ani în urmă și aflat printre cei de la celular care încă nu-și făcuseră autoanaliza – ce autoanaliză să-și facă atîta timp cît n-avea ce să-și analizeze?!

Ajuns lîngă Crăciun, pe podiumul pe care colonelul îl amenajase special pentru discursuri sau comunicări deosebite, tînărul se pomeni cu un teanc de hîrtii în brațe. Se uită o clipă mirat la ele; erau niște scrisori trimise pe adresa penitenciarului.

– Citește-o pe prima! – tună poruncitor vocea lui Crăciun. Sau nu, stai! Prințul Ghica e aici?

Și ochii lui de uliu se rotiră peste mulțime.

– Nu-l văd! Aduceți-l și pe el! – le spuse celor ce-l însoțeau. V-am spus doar!

– Da, tovarășe colonel, dar a refuzat să vină – îi spuse Lungu.

– Ce-i după el? Să-l văd imediat aici, în rîndul din față chiar! Tu, băiete, citește scrisoarea a doua, a treia; pînă spun eu!

Pînă să-i spună Crăciun să se oprească, elevul de liceu, unul dintre cei mai tineri deținuți din Aiud, începu să desfacă plic după plic, citind scrisori adresate diverșilor deținuți din penitenciar.

Cei vizați lăcrimau la auzul veștilor de acasă.

Erau scrisori adresate părinților, soților sau fiilor demult întemnițați și-n care cei de acasă îi rugau să fie înțelegători, să se supună și să facă tot ce le cere statul, conducerea sau mai-marii de acolo (fiecare, după cum fusese sfătuit de atotbinevoitoarele „organe" locale), pentru că totul va fi spre binele lor.

În încheiere, scrisorii i se alăturau fotografiile cu ceea ce mai rămăsese din uitata familie: care cu bătrîni pe prispă ștergîndu-și cu marama ochii de lacrimi, femei cu vederea scurtată de dor și viața prelungită de așteptare, sau copii care scriseseră pe dosul pozei lor: „Uite ce mare m-am făcut! Nu vrei să vii să mă vezi?".

Emoția mulțimii ajunsese la apogeu cînd fu adus prințul Ghica.

***

Cazul și personalitatea Prințului Ghica erau cunoscute în toată lumea penitenciară românească din acea vreme. Mai ales în urma unor întîmplări de la întîlnirile cu foști miniștri de Interne.

Alexandru Ghica, fost șef al Poliției Capitalei în scurta perioadă de guvernare legionară din 1940-41, condamnat, după căderea acesteia, la muncă silnică pe viață și dus la Aiud pentru ispășire, se pomeni într-o zi a anului 1951 că este luat din penitenciar și dus în beciurile Ministerului de Interne din București.

De acolo, fu scos într-o noapte din celulă și dus într-un birou unde se pomeni fața-n față cu însuși ministrul Drăghici, care-i făcu o propunere:

– Domnule Ghica, știu ce ai fost, cînd ai fost și cum ai fost, în timpul guvernării legionare. Ai fost șeful Poliției sau al Siguranței, da?

– Da! – îi răspunse prințul, foarte stăpîn pe sine. Și?

– Și uite că eu îți fac acum o mare favoare! Știu că ești prinț, dar asta nu contează, pentru noi, comuniștii…

Ghica îl privea de sus, curios să audă despre ce-i vorba.

– Și mai știu – continuă ministrul – că n-ai fost doar șeful Siguranței legionare, ci chiar organizatorul acesteia. Așa că, în această fostă calitate și funcție, îți cer să-mi dai o declarație despre Lucrețiu Pătrășcanu[1], cum că ți-a fost informator în acea perioadă, și eu îți dau cuvîntul meu de onoare că te pun imediat în libertate. Am această posibilita-

* Din ultima parte a memoriilor din închisoare, *Cumplite încercări, Doamne!*, reeditate la Editura Christiana.

te, precum și acordul Partidului Comunist.

După clipa de tăcere ce urmă, și-n care ministrul credea că surprinzătoarea sa ofertă va produce efectul scontat, Alecu Ghica se ridică de pe fotoliul ce i se oferise la sosire și, din înălțimea staturii sale, pe care ministrul abia atunci o remarcă, zise:

– Domnule Ministru, Dumneavoastră, comuniștii, știți cît vă iubesc eu și cîți aș vrea să mai rămîneți în viață la conducerea României! Dar dacă prețul vieții și al libertății mele acum este viața și onoarea unui om, chiar dacă acesta este dușmanul meu, atunci răspunsul meu categoric este NU!

Ministrul Drăghici holbase ochii cît cepele la auzul refuzului unei oferte atît de generoase din partea lui și a Partidului și aștepta și explicația. Aceasta nu întîrzie, pentru că Alecu Ghica, înaintînd cu un pas spre biroul ministerial, începu:

– Domnule Ministru, pe mine, ca și pe toți camarazii mei din Legiune, Căpitanul Corneliu Codreanu m-a învățat că-n luptă e mai bine să cazi pe cîmpul de onoare decît să învingi printr-o mișelie îndreptată împotriva dușmanului. De aceea NU-ul meu este categoric și onoarea mea nu-i de vînzare. Nu pot accepta libertatea în schimbul ticăloșiei pe care mi-o propuneți. Lucrețiu Pătrășcanu nu a fost nici agentul, nici informatorul meu!

– Bineee! – rînji ministrul. N-ai decît să rămîi cu onoarea legionară și să-ți ispășești condamnarea pe care nu noi ți-am dat-o, ci Antonescu, pe care tot voi l-ați adus la conducere!

– Întocmai, Domnule Ministru! – încheie prințul, așteptînd să fie trimis de unde-l aduseseră.

Și ministrul, deși nemulțumit de nereușita încercării sale, îi îndeplini dorința, după încă o lungă așteptare în beci.

***

Ajuns din nou, după ani de zile, la Aiud, în aceeași celulă cu Petre Pandrea, care-l întrebă cum a fost pe unde umblase, Alecu Ghica îi răspunse doar:

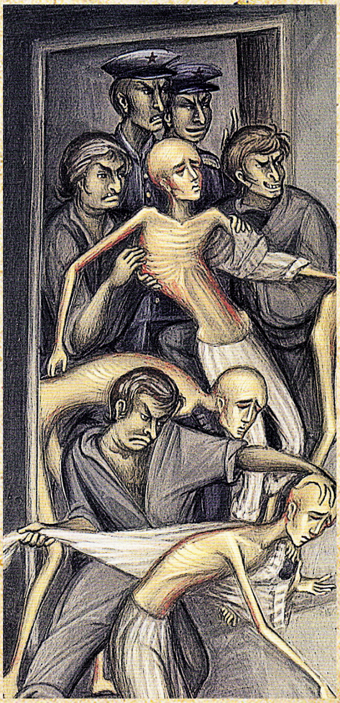
– Nu!

– Cum adică? – întrebă Pandrea. Ce nu? Pe unde-ai fost, cu cine ai fost confruntat? Pe cine ai mai întîlnit?

– Pe Drăghici, ministrul! – îi răspunse laconic și concesiv Ghica.

– Și? – holbă Pandrea ochii, mai abitir decît Drăghici după ce auzise refuzul prințului. Ce-a zis? De ce te-a chemat? Dă-i drumul și zi-i!

– Mîine, Petre, că acu-i timpul să ne culcăm. Sînt obosit și s-a dat stingerea! – încheie Ghica discuția, lăsîndu-i lui Pandrea curiozitatea nesatisfăcută.

***

A doua zi, dis-de-dimineață, chiar înainte de a se da deșteptarea, Pandrea începu să-l zgîlțîie, căci, de curiozitate, nu putuse dormi deloc.

– Spune, Alecule, cum a fost?

– Petrică, de ce ești așa de curios și de nerăbdător? Știu eu că vrei să scrii anumite lucruri cu „lampa eternității pe masă“, așa cum i-ai declarat și lui Crăciun[2], dar, de ce te interesează așa de tare întîlnirea mea cu Drăghici?

– Alecule, știi că sîntem prieteni de atîta vreme; știi că, atunci cînd l-ați arestat voi, legionarii, pe Coca – adică pe Lucrețiu Pătrășcanu, cumnatul meu – în 1940, cînd ați ajuns la guvernare, eu la tine am venit îndată ca să mi-l scapi, nu?

– Nu chiar la mine, ci la Petrică Țuțea, prietenul nostru. Și el, cînd te-a văzut așa speriat, a dat fuga la mine.

– Așa-i, Alecule! Și tu ce-ai făcut, ca șef al Siguramței?

– L-am eliberat, în cîteva ore, căci Petrică Țuțea venise și el la mine cu sufletul la gură, cum veniseși tu la el, zicînd: „Alecule, știi că l-au umflat pe Coca?“. Iar eu, știi bine că eram prieten și cu adversarii politici, cum sînt și cu tine, așa că am zis: „Bine!“ și l-am eliberat îndată.

– Ei, da! Nu ca Antonescu pe tine, după lovitura de Stat din ianuarie 1941!

– Da, dar Antonescu... – încercă să spună Ghica.

– Știu ce vrei să spui: că Antonescu nu era prinț.

– N-am vrut să spun asta. Știi doar că și lui Petrovicescu îi dăduse cuvîntul de onoare că nu-i va face nimic după rebeliune,

1 Ministru de Justiție în România, în anul 1947.
2 Colonelul Gheorghe Crăciun, directorul închisorii de la Aiud.

dar l-a condamnat și l-a „executat". Unde-i era onoarea?

– Păi, Alecule, *à la guerre comme à la guerre*, cum se zice! Dar cu voi, ar fi putut s-o scoată altfel la capăt?

– Da' eu cum am scos-o cu cumnatul tău?! Dar de, dragul meu Petrică, prietenia și îngăduința față de ideile altora sînt flori rare, pe care nici voi, nici Antonescu nu le-ați prea cultivat în grădina voastră.

Pandrea tăcea și ceilalți din celulă căzură pe gînduri.

– Așa o fi, Alecule! – reluă Pandrea. Da' hai, spune-ne: ce-a vrut de la tine ministrul Drăghici?!

– Ce să vrea? Mi-a propus libertatea în schimbul unei declarații prin care să spun că onor cumnatul tău, Lucrețiu Pătrășcanu – Coca, cum îi ziceați voi – mi-a fost agent și informator.

– Șiii? – întrebă speriat Pandrea.

– Și ce vezi, Petrică! Am preferat să mă întorc aici, printre prietenii mei, decît să fac așa o mișelie. Îți dai seama? Să declar că Pătrășcanu mi-a fost informator și apoi să ies în libertate, după ce le-am dat pretext să-l ucidă, cu sau fără proces, în urma declarației mele! N-aveau decît să-l ucidă ei, cu mîna lor, nu cu prețul libertății mele!

– Of! Of! Of! – se auzi geamătul unui amărît din fundul celulei.

– Alecule, am să mărturisesc asta și-n scris!

– În scrisul ăla al tău, „cu lampa eternității pe masă"! – zîmbi Ghica.

Un țăran din Oltenia, rătăcit și el prin celula lor, îi spuse vecinului de prici:

– Acuma, cînd am să mai aud că omul ăsta, prințul Alecu Ghica, în toți zecii de ani de cînd e în pușcărie, n-a întins niciodată mîna să ia altceva de pe targa cu pîine decît cea mai mică bucată, o s-o cred din tot sufletul...

Între timp, se adusese în încăpere pîinea împărțită în porții egale cu numărul ocupanților. Și după ce Alecu Ghica, deși era primul la rînd, luă, ca de obicei, cea mai mică bucată, olteanul strigă:

– Uite prințul! Tot prinț rămîne!

În timp ce vecinul său de prici îl aproba, mestecîndu-și bucuros porția de pîine.

***

– Prințul! – murmură publicul în zeghe.

Și se făcu tăcere. Într-adevăr, prințul Ghica, urmat de Lungu, care stătea lîngă el gata să-l sprijine dacă ar fi fost nevoie, păși clătinîndu-se spre mulțimea din curte.

Era înalt, cu fruntea ridicată, și nu bronzat, ci înverzit de sus pînă jos de mucegaiul izolării în care fusese ținut. Dungile zeghei nu se mai cunoșteau, erau acoperite de verdeața pufoasă a ciupercilor crescute pe ele. Parcă era îmbrăcat cu o ciudată hlamidă orientală. La porunca lui Crăciun, i se dădu un scaun.

– Mulțumesc – șopti prințul –, dar încă mai pot sta în picioare.

– Cum poftești – îi răspunse Crăciun.

Apoi, către elev:

– Citește-i prințului Ghica scrisoarea primită de acasă!

Și tînărul o citi cu glas tare, să-l audă toți. Era un text care avea multe asemănări cu cele citite pînă atunci; aceeași descriere a unei fericiri bruște, căzute peste întreaga familie, adumbrite doar de lipsa lui, a stăpînului, a părintelui și soțului.

În plus, copiii își anunțau tatăl că au absolvit diverse facultăți, băiatul, Medicina, că a ocupat un post de asistent sau cercetător la facultate ori institut, că li s-a dat și vechea locuință și toate drepturile cuvenite, rugîndu-l, în final, să-nțeleagă vremurile și să facă ceva ca să vină mai repede acasă.

– Ei, ce zici, prințe, de ceea ce te așteaptă acasă? – îl întrebă cu voce tunătoare Crăciun, așa, ca să-l audă toată lumea rămasă cu gura căscată.

– Domnule colonel – îi răspunse prințul cu voce înceată –, eu am avut un străbunic care, acum o sută cincizeci de ani, și-a pierdut capul pentru Bucovina; faptul îl atestă istoria, dimpreună cu mențiunea că o dată cu el și-au pierdut capul și cîțiva dintre cei care veniseră să i-l ia. Pe de altă parte, și eu, și dumneata, și tot poporul român am mai avut un domnitor, Constantin Brâncoveanu, care, cu toate rugămințile copiilor în fața gîdelui de a se lepăda de credința lui, ca să trăiască, nu și-a plecat capul decît ca să-i fie tăiat. Și nu s-a lepădat de legea în care se născuse și trăise. Or, putem noi fi mai prejos decît ei, domnule colonel?!

– La mucegai cu el! – țipă Crăciun. Luați-l de aici, să nu-l mai văd!

Prințul, cu capul sus, așa cum venise, fu dus din nou să mucegăiască în celula lui. Nu înainte ca Petre Pandrea, care fusese adus anume și el din izolare, să asiste la „spectacol", să sară din mulțime la el și să-l îmbrățișeze.

Crăciun continuă să strige, să-l audă toți:

– Eu, ai cărui copii n-au putut intra la facultate, și a cărui casă e astă de lîngă voi, am înțeles și înțeleg istoria, în timp ce el tot prinț vrea să rămînă, cu toate implorările celor de acasă! Ce ziceți?!

Nimeni nu scoase nici un cuvînt și, cînd adunarea fu împrăștiată, șoaptele nu încetară nici după ce oamenii ajunseră în celulele lor... ■

GHICULEŞTII ŞI DREAPTA INTERBELICĂ

DR. CORNELIU CIUCANU

Dreapta românească dintre cele două războaie mondiale[1] cumulează şi dezvoltă teme, direcţii, idei din perioada anterioară, ce se circumscriu dezbaterii politico-doctrinare declanşate în circumstanţele adoptării direcţiilor generale de afirmare ale statului român modern şi ale naţiunii române. Disputa dintre tradiţie şi înnoire lansată la nivel programatic în plan cultural-politic, pe fondul problematicii complexe reliefate de evoluţia societăţii româneşti – intrate fără echivoc pe calea modernizării şi instituţionalizării de tip occidental –, a condus spre noi concepte privind naţiunea şi statul ca entităţi organice, privind *sufletul naţional/mistica naţională* şi misiunea istorică a naţiunilor, concepte opuse *ficţiunii* contractualiste liberale şi voluntarismului demagogic abstract de extracţie iacobină[2]. Paradigma *formelor fără fond* lansată la 1867 de Titu Maiorescu este preluată şi adaptată de o serie de intelectuali şi oameni politici, care o contextualizează problematic în aproape toate sectoarele de activitate. Practic, putem stabili certe corespondenţe între formula maioresciană şi ideile politice şi culturale lansate şi argumentate de generaţia intelectuală interbelică, pe un traseu ideologic intermediar marcat de publicistica lui M. Eminescu, de scrierile lui V. Conta, A. D. Xenopol, N. Iorga, A. C. Popovici, D. Drăghicescu, C. Rădulescu-Motru, A. C. Cuza. De la articolul-program lansat de T. Maiorescu la *Itinerariul spiritual*[3] şi *Manifestul Crinului Alb*[4], semnat de Ion Nistor, Sorin Pavel şi Petre Marcu Balş (Pandrea), dezbaterea cultural-politică vizează aceleaşi teme de reflecţie şi, în general, aceleaşi inadvertenţe/incompatibilităţi între politicile aplicate de instituţiile liberale ale statului şi realităţile profunde ale societăţii româneşti, ignorate de noua elită liberală şi, în consecinţă, bruscate prin aceste intervenţii pripite ale clasei politice. Evocarea acestor manifeste – program ale generaţiei interbelice restabileşte clar coexistenţa tematică a unor idei în cadrul ambelor discursuri (junimist-conservator antebelic şi naţionalist-creştin interbelic) şi/sau metamorfoza unor concepte conservatoare în principiile cultural-politice enunţate de generaţia anilor '30, crescută sub influenţa gîndirismului şi a trăirismului naeionescian.

După 1918, pe fondul vechiului discurs naţionalist reprezentat de N. Iorga şi A. C. Cuza, se articulează – pe baza noilor condiţii interne social-economice, ca şi sub influenţa factorilor externi (revoluţia bolşevică din Rusia, în care un rol predominant

Mihai Eminescu

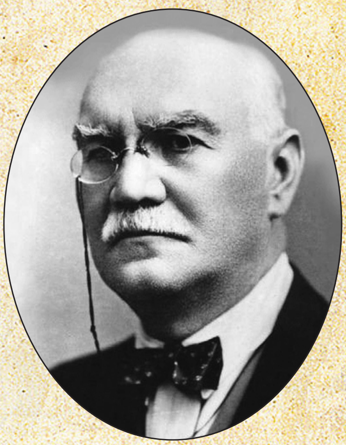
Titu Maiorescu

Nicolae Iorga

Vasile Pârvan

A. C. Cuza

C. Rădulescu-Motru

director l-au avut evreii) – o nouă formulă cu implicări și corespondențe mai ales în viața studențească a României Mari. Astfel, la Universitatea ieșeană mișcarea studenților naționaliști se naște direct ca reacție la manifestările de stînga – unele cu un declarat caracter bolșevic – ale unor organizații a studenților basarabeni și evrei, bănuite sau chiar bîntuite de elemente și doctrine comunizante[5]. La această amplă mișcare a tineretului universitar, tradiționalist și contestatar, se vor ralia, sub imboldul instinctului de clasă sau sub promisiunea unei ușoare ascensiuni sociale și politice, o serie de elemente ale vechii aristocrații românești. Aceste elemente provenite din cadrele politice conservatoare, sau cu tradiție conservatoare în familie, aderă la structurile Dreptei, într-o perioadă de dominare evidentă a societății de către mica boierime îmburghezită, aflată în raporturi clientelare cu Partidul Liberal, ieșit fortificat sub aspect social și logistic după sfîrșitul războiului din 1916-1919 și aplicarea reformelor electorală și agrară. Accesul la funcții în stat fiind blocat de către aceste elemente, proveniте din rîndurile comercianților, a burgheziei de funcții sau din cadrul boierimii supuse procesului de îmburghezire – fenomen sesizat de istoricul Dan Berindei –, descendenții marii boierimi caută cu precădere alte debușee de afirmare: armata, mediul universitar, diplomația, sau aderă la mișcarea naționalistă în perspectiva unei cariere politice.

În concluzie, cauzele deplasării spre dreapta radicală a unor elemente de prim rang ale aristocrației românești țin de noul context istoric conturat în viața social politică a țării după sfîrșitul războiului și constituirea României Mari. Cele două reforme, electorală și agrară, au condus la o bulversare a scenei politice românești. În primul rînd, prin adoptarea votului universal se modifică substanțial structura electoratului. Aplicarea prevederilor cuprinse în decretele-lege din 1918-1919 s-a experimentat cu prilejul primelor alegeri din statul național unitar. Acumulînd o serie de antipatii interne și reticențe externe, Ion I. C. Brătianu și-a depus demisia la 12 septembrie 1919. Generalul Artur Văitoianu a primit mandatul

DE LA ARTICOLUL-PROGRAM LANSAT DE T. MAIORESCU LA *ITINERARIUL SPIRITUAL* AL LUI M. ELIADE ȘI *MANIFESTUL CRINULUI ALB*, DEZBATEREA CULTURAL-POLITICĂ VIZEAZĂ ACELEAȘI TEME DE REFLECȚIE ȘI, ÎN GENERAL, ACELEAȘI INADVERTENȚE/INCOMPATIBILITĂȚI ÎNTRE POLITICILE APLICATE DE INSTITUȚIILE LIBERALE ALE STATULUI ȘI REALITĂȚILE PROFUNDE ALE SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI.

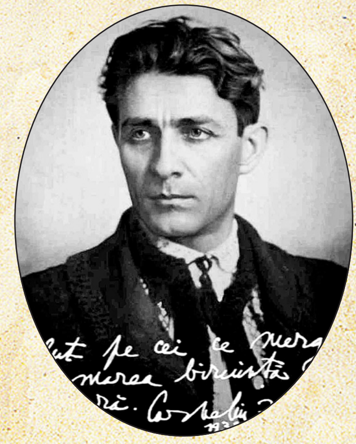
de formare a unui nou guvern, care avea drept scop organizarea alegerilor parlamentare. Alegerile din noiembrie 1919 au consemnat o largă participare la vot, comparativ cu perioada anterioară. Numai în Vechiul Regat s-au înscris pe listele de alegători 1.299.823 de cetăţeni, faţă de doar 101.339 alegători participanţi la alegerile din 1911. Semnificativă ni se pare creşterea numărului cetăţenilor cu drept de vot pe parcursul perioadei interbelice, de la 3,4 milioane de alegători în 1926, la 4,6 milioane în 1937, menţionînd cifra de aproximativ 100 000 de alegători, cîţi erau la 1912. Totodată, consemnăm şi creşterea indicelui de proporţionalitate între aleşi şi alegători. Astfel, un deputat era ales în 1914 de către 400 de cetăţeni, iar la 1920 de către 50.000[6].

Împroprietărirea a diminuat considerabil baza materială şi financiară a marilor proprietari de terenuri agricole, grupaţi cu precădere în Partidul Conservator. Pe de altă parte, în contextul introducerii votului universal, partidele conservatoare pierd contactul cu masele de votanţi. Aceste formaţiuni politice trebuiau să se desprindă de tipul de politică făcută la club şi să caute noi debuşee electorale la sate şi la periferia oraşelor, unde erau privite cu ostilitate de către ţărani, atît din considerente sociale (conservatorii erau îndeosebi boieri, mari proprietari funciari), cît şi din perspectiva *gernanofiliei şi colaboraţionismului* cu inamicul, teme larg exploatate mai ales de către liberali. Pe de altă parte, formaţiunile de sorginte conservatoare trebuiau să-şi mărească numărul de membri şi să constituie noi filiale în mediul rural. Doar presa de partid, menţinută la un anume nivel intelectual şi doctrinar, şi practic inabordabilă pentru marea masă a alegătorilor, rămînea un instrument insuficient şi inoperant la nivelul propagandei la sate şi în zonele defavorizate ale societăţii. În plus, conservatorii au arătat o anumită reticenţă în abordarea directă a alegătorilor. Ei aveau repulsie faţă de discursurile aproximative, demagogice, utilizate pe larg şi cu real succes de către adversarii politici. Liberalii erau mult mai dinamici, volubili şi comunicau mult mai bine cu cei de jos, chiar dacă mesajul lor era populist şi lipsit de valoare oratorică. Timpul şi evenimentele politice au demonstrat că, o dată cu votul universal, politica de club nu mai era o soluţie iar dispariţia instituţională a formaţiunilor conservatoare, poate fi explicată şi prin faptul că s-au dovedit absolut inadaptabile la noile metode şi instrumente ale luptei politice, impuse şi induse ansamblului social-economic şi politic românesc de realităţile multiple şi complexe relevate după primul război mondial[7]. Dacă partidele de sorginte conservatoare cad în desuet şi dispar de pe scena politică românească este interesant de observat că teme şi idei-forţă ale doctrinei conservatoare sînt recuperate de formaţiunile de dreapta[8]. Doctrinarii Dreptei reinventează ipostaze-canon ce vizează binomul boier-ţăran, indestructibil în faţa ofensivei instituţionale moderniste de extracţie străină, a mimetismului păgubos practicat de clasa politică interbelică. Retrospectiv, dimensiunea devenirii şi continuităţii istorice româneşti pe baza autohtonismului şi ortodoxismului are ca fundament aprioric relaţia boier-ţăran, fundamentată în secole de încercări. Instituţiile, moravurile occidentale, clasele înstrăinate şi alogenii – agenţii noilor relaţii de tip capitalist – vin să perturbe această armonie cimentată în veacuri de restrişte. Concurenţa dintre aceste categorii sociale şi etnice (boieri patrioţi şi ţărani, pe de o parte şi înstrăinaţi/străini, pe de altă parte) este acutizată de interpretările post-junimiştilor (C. Rădulescu-Motru, N. Iorga, A. C. Cuza, I. C. Filittii) şi de ideologii naţionalişti-creştini interbelici (în variantă gîndiristă, trăiristă, ortodoxistă şi autohtonistă), este pregnant reliefată de opoziţia dintre ruralul nealterat şi citadinul cosmopolit. Naţionalismul de la începutul secolului XX căuta să compenseze starea de înapoiere a populaţiei şi lipsa de coeziune socială, prin identificarea obstinantă cu naţiunea, a tuturor categoriilor sociale. Respingînd aprioric socialismul, considerat germen al disoluţiei sociale şi naţionale, motor al *revoluţiilor* şi anarhismului, naţionaliştii erau conservatori şi tradiţionalişti în esenţă, antiliberali în discurs, atîta timp cît semnalau laturile negative ale modernismului de tip liberal[9]. Astfel, tematica de sorginte conservatoare este adoptată tacit şi adaptată noilor realităţi interbelice de către formaţiunile de dreapta, şi în special de către Mişcarea Legionară.

Interesul descendenţilor marilor familii boiereşti pentru mişcarea radicală naţionalist-creştină s-a manifestat cu precădere în anii '30, cînd ascensiunea curentului naţionalist devenise o realitate. Astfel, identificăm în structurile organizatorice ale dreptei naţionalist-creştine, respectiv ale Mişcării Legionare, elemente care aparţin aristocraţiei româneşti. Spre exemplificare menţionăm numele generalului

Gh. (Zizi) Cantacuzino-Grănicerul

Corneliu Zelea Codreanu

Nae Ionescu

Gh. (Zizi) Cantacuzino-Grănicerul, stă-stră-nepot al domnitorului Șerban Cantacuzino, a lui Alexandru și Andronic Cantacuzino, nepoți ai șefului Partidului Conservator, Gh. (Gogu) Cantacuzino-Nababul, a lui George Manu – un alt nepot al Generalului, fiul surorii sale Elisabeta (Zeta), căsătorită cu Iancu Manu, fiul generalului Gh. Manu, fost prim-ministru, șef al Marelui Stat Major și ministru de Război. În acest cadru select, descris de descendanța princiară a unor membri ai Legiunii, amintim figurile lui Mihail Sturdza, diplomat de carieră și ministru de Externe în perioada septembrie-decembrie 1940, a fiului său, Ilie-Vlad Sturdza, și a fraților Ghica de la Iași, care se integrează în mișcarea naționalist-creștină încă din faza „turbulențelor studențești“ de la Universitatea ieșeană. Astfel, în contextul ofensivei elementelor de stînga – unele chiar cu apartenență dovedită la mișcarea comunistă –, care monopolizaseră activitatea studențească, frații Ghica se raliază grupului de studenți de la Facultatea de Drept, cu intenția declarată de a bloca ascensiunea bolșevismului în mediul universitar. Alături de Corneliu Zelea Codreanu găsim pe frații Ghica, Grigore, Alexandru și Constantin[10], primii doi foști colegi la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, destinat în primul rînd fiilor de ofițeri și foști ofițeri. Elevii *mănăstireni* erau selectați în urma unor examene foarte riguroase. Cu timpul au avut acces la această școală militară și elevi de condiție mai modestă, fără o descendență militară precisă, așa cum a fost cazul tînărului Petre Marcu, cunoscut mai tîrziu sub numele de Petre Marcu Balș sau Petre Pandrea, publicistul de stînga și avocatul preferat al comuniștilor în mai multe procese din epocă. Grigore, Constantin (Dinu) și Alexandru Ghica erau fiii lui Grigore Ghica, militar de carieră, și ai Constanței, născută Câmpineanu. Constanța era fiica magistratului C. Câmpineanu, nepoata revoluționarului pașoptist, întemeietor al Societății Filarmonice, alături de Heliade-Rădulescu și C. Aristia, la 1835. Bunicul Constanței era un antirus convins, membru al *Partidei naționale* muntenești. Familia Câmpineanu era o familie boierească din Muntenia, pomenită

ÎN CONTEXTUL OFENSIVEI ELEMENTELOR DE STÎNGA – UNELE CHIAR CU APARTENENȚĂ DOVEDITĂ LA MIȘCAREA COMUNISTĂ –, CARE MONOPOLIZASERĂ ACTIVITATEA STUDENȚEASCĂ, FRAȚII GHICA SE RALIAZĂ GRUPULUI DE STUDENȚI DE LA FACULTATEA DE DREPT, CU INTENȚIA DECLARATĂ DE A BLOCA ASCENSIUNEA BOLȘEVISMULUI ÎN MEDIUL UNIVERSITAR ROMÂNESC AL VREMII.

pentru prima dată în documente în anul 1659, pe timpul domniei lui Mihnea al III-lea. Constanța era și nepoata de frate a omului politic liberal Ion Câmpineanu, parlamentar și ministru în mai multe legislaturi și cabinete. Era o femeie voluntară, hotărîtă care avea ceva din zbuciumul revoluționar al bunicului pașoptist. Tatăl fraților Ghica, Grigore Ghica a îmbrățișat de tînăr cariera armelor intrînd apoi în magistratură. El face parte din ramura moldoveană a Ghiculeștilor, fiind fiul lui Alexandru Ghica și nepotul lui Grigore Ghica Vodă (1807-1857), domnul Moldovei post-pașoptiste și, totodată, stră-stră-nepot al Grigore Alexandru Ghica Vodă, domnul ucis de turci la Beilic, la 1777. Dacă primul strămoș celebru moare decapitat în urma împotrivirii sale de a ceda Moldova de Nord – numită mai tîrziu Bucovina –, un alt străbun de referință al familiei Ghica, domnul Moldovei din perioada 1849-1856, s-a distins printr-o administrație înțeleaptă, a încurajat literatura și libertatea presei. În epocă, Grigore Ghica Vodă era un mare partizan al unirii, însă moare relativ tînăr, în Franța, în 1857, anul hotărîrilor Divanurilor *ad-hoc* din cele două principate.

Grigore, Ion-Constantin (Dinu) și Alexandru Ghica au urmat cursurile Facultății de Drept din Iași, fiind colegi cu Corneliu Codreanu, intrînd astfel, inevitabil, în contact cu tezele naționaliste și anti-iudaice propovăduite de profesorul A. C. Cuza, care a deținut și funcția de decan al facultății. Grigore și Constantin au fost membri fondatori ai Asociației Studenților Creștini, constituite la 20 mai 1922, organizație a studenților ieșeni care, treptat, se va dezvolta și va acapara viața și activitatea studențească din România interbelică. De altfel, în contextul mișcărilor studențești din anii 1922-1923, derulate sub semnul principiului și lozincii *numerus clausus*, statutele, regulamentele și dezideratele Asociației Studenților Creștini de la Iași vor fi adoptate de toate centrele studențești care, în baza unui convent, se vor constitui în Uniunea Asociațiilor Studenților Creștini din România, avînd ca principal organ de presă ziarul *Cuvântul Studențesc* (primul număr: 7 ianuarie 1923). Din 1926, organizația reprezentativă a studențimii române din perioada interbelică se va intitula Uniunea Națională a Studenților Creștini din România (UNSCR)[11].

După formarea Ligii Apărării Național-Creștine, în martie 1923, s-a luat hotărîrea construirii unui cămin studențesc cultural-creștin, sustras de sub autoritatea Rectoratului, iar inițiatorii primesc un ajutor bănesc substanțial din partea doamnei Constanța Ghica. Totodată, mama fraților Ghica, angajați și ei în mișcarea cuzistă, pune la dispoziția studenților naționaliști un teren pe strada Carol[12]. Terenul era destinat cultivării zarzavatului pentru nevoile echipelor voluntare ce făceau cărămizi la Ungheni. În realitate o notă a organelor de Siguranță informa că în grădina doamnei Ghica studenții și elevii organizați de Codreanu țineau ședințe secrete și efectuau exerciții paramilitare. O descindere a poliției, în frunte cu prefectul C. Manciu, are drept consecință arestarea tinerilor naționaliști[13]. La Prefectură studenții și elevii arestați au avut parte de un tratament destul de dur din partea autorităților. Codreanu a fost și el bătut de agenți, iar mai tîrziu a fost agresat public alături de surorile sale Silvia și Iridenta, o dată în grădina Copou, mai apoi pe strada Lăpușneanu, de către același Manciu. A urmat împușcarea lui Manciu în fața Tribunalului Iași și procesul lui Codreanu. S-a pus problema unei conspirații din partea procurorilor, la care avocații apărării au replicat prin argumentarea legitimei apărări. O mărturie oarecum tîrzie tinde să facă lumină în această problemă. Colegi de celulă în penitenciarul Aiud, Alexandru Ghica mărturisește lui Petre Pandrea că, după bătăile și umilințele suportate la Iași de Codreanu și de surorile sale, viitorul lider legionar s-a retras la Schitul Rarău cu cîțiva prieteni, inclusiv frații Ghica. Confidențele făcute de prințul Ghica fostului coleg *mănăstirean* acreditează hotărîrea lui Codreanu de a riposta dur la orice alt abuz al prefectului Manciu. După spusele prințului Ghica, acesta se simțea umilit și dezonorat de atitudinea prefectului față de el și surorile sale și era decis să-l împuște pe Manciu cu prima ocazie.

Un alt fapt ce merită consemnat – și care denotă atașamentul și prietenia fraților Ghica față de viitorul șef al Mișcării Legionare – sînt sumele bănești acordate lui Codreanu, atît în 1922, cît și în 1926, cu ocazia plecării acestuia la studii la Berlin, Jena și mai apoi Grenoble.

Avocatul Al. Ghica era un foarte apreciat lider LANC și un intim colaborator al lui A. C. Cuza și al lui Gh. Cuza, fiul profesorului. Un document de arhivă evocă incidentul din 5 mai 1927, cînd A. C. Cuza, Gh. Cuza, Al. Ghica și un număr de 12 studenți, care se întorceau de la Roman, unde profesorul Cuza își depusese candidatura pentru Camera Deputaților, au fost ↘

agresaţi de un grup de aproximativ 400 de evrei. Incidentul s-a soldat cu rănirea mai multor studenţi, dar şi a organelor de ordine (comisarii Botez, Filip, Grigorean şi agentul Axinte) care intervenişeră pentru salvarea studenţilor cuzişti[14]. La întoarcerea lui Codreanu din Franţa, în 1927, Alecu Ghica este mesagerul acestuia pe lîngă A. C. Cuza în contextul scindării statutarilor. Codreanu milita pentru unitatea Ligii Apărării Naţional-Creştine şi pentru împăcarea lui A. C. Cuza cu fracţiunea Şumuleanu-Găvănescu-Iliescu, fapt care l-a îndepărtat de acesta.

În anii '30, fraţii Ghica nu mai activează vizibil în mişcarea naţional-creştină, poate şi din pricină că au ocupat funcţii în magistratură[15]. Totuşi, Alexandru Ghica a renunţat la magistratură şi a practicat avocatura, fiind înscris în Baroul de Ilfov (1936-1940). S-a căsătorit cu fiica omului politic liberal Mihail Orleanu, devenind, astfel, cumnat cu avocatul Mihai Orleanu, viitorul prefect legionar al judeţului Covurlui din timpul guvernării legionaro-antonesciene. De asemenea, Alecu Ghica era cumnat cu omul politic liberal Victor Slăvescu, economist de prestigiu, ataşat, după 1938, de regimul autoritar condus de Carol al II-lea. În 1937 Al. Ghica se înscrie oficial în Mişcarea Legionară şi activează în cuibul „Cloşani", condus de avocatul Al. Vergatti. La alegerile din decembrie 1937, Al. Ghica a candidat pe listele Partidului „Totul pentru Ţară" şi a fost ale deputat de Tutova. În timpul *marii prigoane* a fost arestat şi întemniţat,

Prinţul Alexandru Ghica (deţinut politic timp de 23 de ani: 1941-1964)

[1] Vezi îndeosebi Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia Dreptei româneşti. 1927-1941*, Iaşi, Editura Tipo Moldova, 2010 (prima ediţie, Bucureşti, Editura FF Press, 1996); Dragoş Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997; Constantin Petculescu, *Mişcarea Ligionară. Mit şi realitate*, Bucureşti, Editura Noua Alternativă, 1997; Adrian Gabriel Lepădatu, *Mişcarea legionară: între mit şi realitate*, Bucureşti, Cartier, 2005; Cristian Sandache, *Istorie şi biografie. Cazul Corneliu Zelea Codreanu*, Bucureşti, Editura Mica Valahie, 2005; Corneliu Ciucanu, *Dreapta românească interbelică. Politică şi ideologie*, Iaşi, Editura Tipo Moldova, 2009. Consemnăm, totodată, şi studiile semnate de către eminenţi istorici străini: Andreas Hillgruber, *Hitler, Könik Carol und Marschall Antonescu. Die deutsch-rumänischen Beziehungen 1938-1944*, Wiesbaden, ediţiile 1954 şi 1965 (ediţia românească: Andreas Hilgruber, *Hitler, Regele Carol şi mareşalul Antonescu. Relaţii germano-române: 1938-1944)*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994, 2007); Hans Rogger, Eugen Weber, (eds), *The European Right. A Historical Profile*, Berkeley şi Los Angeles, 1965, cu un capitol despre România al lui Eugen Weber, pp. 501-574 (vezi şi ediţia în limba română: Hans Rogger, Eugen Weber, *Dreapta europeană. Profil istoric*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1995); Nicholas M. Nagy-Talavera, *The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Romania*, Stanford, Hoover Institution Press, 1970 (lucrarea a fost tradusă şi în româneşte la Editura Hasefer, Bucureşti, 1996); Armin Heinen, *Die Legion „Erzengel Michael" in Rumänien. Soziale Bewegung und politische Organisation. Ein Beitrag zum Problem des internationalen Faschismus*, München, R. Oldenbourg Verlag, 1986. (ediţia în limba română: *Legiunea"Arhanghelul Mihail". Mişcare socială şi organizaţie politică. O contribuţie la problema fascismului internaţional*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999); Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier. 1919-1941. Mistica ultranaţionalismului*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993 (ed. originală: *La mistica del ultranacionalismo. Historia de la Guardia de Hierro. Rumania, 1919-1941*, Barcelona, 1989).

[2] Nicolae Iorga, „Ideile abstracte şi statul organic", în *Sfaturi pe întuneric*, vol I, Bucureşti, Editura Minerva, 1996, p.195-196.

[3] Vezi Mircea Eliade, „Itinerarul spiritual", în *Cuvântul* din 6 septembrie 1927. Tema va fi reluată şi dezvoltată în mai multe numere ale ziarului, în perioada septembrie-noiembrie 1927.

[4] Este vorba de o altă reacţie a noii generaţii în care semnatarii se ridică împotriva *bătrînilor* acuzaţi de ignoranţă sau rea-voinţă manifestul

semnînd așa-numita *Mărturisire de credință,* alături de fondatorii Legiunii și alți comandanți legionari, pentru a evita noile represalii ale regimului carlist[16]. Abdicarea lui Carol al II-lea și proclamarea statului național-legionar, în septembrie 1940, a readus Mișcarea Legionară pe scena politică. În noua conjunctură Grigore Ghica este numit președinte al Tribunalului Iași, întrucît nu a voit să renunțe la viața tihnită de magistrat, dar și pentru faptul că nu avea încredere în noul comandament legionar, cu atît mai puțin în Horia Sima, iar fratele său a fost numit director al Siguranței Generale (16 septembrie 1940 – 23 ianuarie 1941, director general al Poliției). La 23 ianuarie 1941, Alexandru Ghica a fost arestat, iar în urma unui proces, la 15 iunie 1941 a fost condamnat la 15 ani muncă silnică pentru rebeliune și înaltă trădare, pedeapsă executată la penitenciarele Aiud (1941-1942, mai-septembrie 1944, mai 1945-octombrie 1946, iunie-octombrie 1948), spitalul penitenciar Brașov (1942-1944, februarie-aprilie 1945), Alba-Iulia (septembrie-octombrie 1944), Suceava (octombrie 1946-iunie 1948).

Evenimentele din ianuarie 1941 au aruncat Mișcarea Legionară din nou în afara legii. Unii legionari se refugiază la Berlin dar marea majoritate, printre care și Alexandru Ghica, a fost întemnițată la Aiud. Pentru prințul Ghica a urmat o lungă perioadă de recluziune, din 1941 pînă în 1964. Cert este că, deși în timpul guvernării legionare între H. Sima și Al. Ghica au fost nu o dată situații tensionate, totuși Ghica nu a vrut să se dezică de șeful Mișcării în perioada antonesciană, cînd o simplă petiție-tip, de desolidarizare față de Sima, i-ar fi adus libertatea, reabilitarea și probabil revenirea în magistratură. În 1963, o dată cu celebrele demascări de la Aiud, prințul Ghica respectă recomandările din străinătate ale șefilor legionari din exil, dar și hotărîrea luată de foștii comandanți ai Mișcării de a se „desolidariza" de Sima și de Legiune în general. Această tactică a fost abil adoptată de vechile grade legionare pentru a oferi un exemplu mai tinerilor deținuți legionari, așa-numiții *rezistenți,* care denunțau orice compromis cu autoritățile comuniste, fapt considerat inoportun de șefii legionari din închisori și de cei din străinătate, interesați, în această situație, în primul rînd de salvarea fizică a foștilor combatanți. Practic, legionarii erau într-o continuă prigoană din ianuarie 1941. Ei nu au făcut obiectul decretului de amnistie intrat în vigoare după 23 august 1944 și sub acest aspect se înțelege pe deplin manevra inițiată de Nicolae Petrașcu, Vică Negulescu ș. a. De altfel, chiar și în condițiile grele de detenție, spiritul combativ anticomunist și respectul pentru fostele grade și ierarhia legionară stabilită de *Căpitan* și *Comandant* au rămas aproape intacte[17]. ■

(*Gândirea*, nr. 8-9/1928, pp. 311-317) reia tema junimistă a formelor fără fond, semnalînd eroarea *împrumuturilor* şi mimetismul în viaţa politică şi culturală ţării.

[5] Arhivele Naţionale ale Republicii Moldova (ANRM), fond 680, inv. 1, dosar 3 457 (II), f. 673. Într-o notă-sinteză din noiembrie 1931, organele de Siguranţă din Basarabia consemnează începuturile, evoluţia şi translarea mişcării naţionaliste cuziste şi mai apoi a Gărzii de Fier peste Prut. Anterior acestui proces, organele informative româneşti sesizează caracterul *subversiv şi afilierea ideologică făţişă la Internaţionala a III-a de la Moscova* a grupului studenţesc ieşean – Societatea Studenţilor Basarabeni – condus de Timotei Marin, Th. Văscăuţeanu, fraţii Derevici etc. Curentul de stînga existent la Universitatea ieşeană a fost remarcat de toţi istoricii serioşi care s-au ocupat de geneza curentului de dreapta interbelic. Mişcările studenţeşti naţionaliste din perioada 1919-1923 au apărut ca reacţie împotriva stîngii şi au vizat stoparea bolşevismului *internaţionalist şi ateu* în Universitate.

[6] Ion Agrigoroaiei, *România interbelică,* vol. I, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 2001, p. 112.

[7] Vezi Ion Bulei, *Sistemul politic al României moderne,* Bucureşti, Editura Politică, 1987 (cap. „Conservatorismul politic", pp. 461-527).

[8] Vezi Ion Bulei, „Conservatorismul românesc", în Alina Mungiu-Pippidi (coord), *Doctrine politice. Concepte universale şi realităţi româneşti,* Iaşi, Editura Polirom, 1998, pp. 91-92.

[9] Armin Heinen, *op. cit.*, pp. 75-77. Vezi şi James P. Niessen, „Naţionalismul românesc: o ideologie a integrării şi a mobilizării", în Peter F. Sugar, *Naţionalismul est-european în secolul al XX-lea,* Bucureşti, Editura Cartea Veche, 2002, pp. 226-227.

[10] Grigore (născut 26 iulie 1899, Iaşi – decedat, 2 martie 1966, Bucureşti); Ghica Ion-Constantin (născut 26 decembrie 1900, Iaşi – decedat, 4 decembrie 1969, Bucureşti); Alexandru (n. 8 februarie 1903, în Iaşi – decedat 16 aprilie 1982, Galaţi).

[11] Vezi Dora Mezdrea, *Nae Ionescu. Biografia,* vol.III, Brăila, Editura Istros, 2003, p. 437.

[12] Pe acest teren s-a construit mai tîrziu Casa Armatei din Iaşi.

[13] Arhiva Serviciului Român de Informaţii (ASRI), fond „Diverse", dosar nr. 7518, f. 140-142.

[14] Arhivale Naţionale Istorice Centrale (ANIC), fond Ministerul Justiţiei, Direcţia Judiciară, dosar nr. 111/1930-1932, vol 2, ff. 775-777.

[15] In perioada 1932-1936 a fost magistrat la Tribunalele de la Tutova şi Târgu Bujor (judeţul Covurlui).

[16] ASRI, fond „Diverse", dosar nr. 7518, f. 140-142.

[17] Cf. *Dosarele istoriei*, nr. 4/1997, pp. 60-61.

Cu Părintele Moise de la Oașa

DESPRE LECȚIILE MUCENICILOR DIN ÎNCHISORI

interviu realizat de **CLAUDIU TÂRZIU**

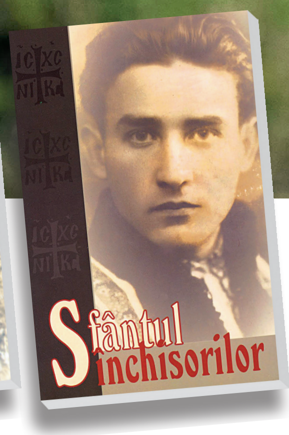
Părintele Moise Iorgovan de la Mănăstirea Oașa (n. 1974, Reșița) este un haiduc, care, înainte de a intra în călugărie, s-a înarmat cu studii de Drept la Timișoara și s-a antrenat în activismul civic cu A.S.C.O.R. În 1996, aflat sub influența benefică a colegului său mai mare și șefului A.S.C.O.R., Ion Miron, care avea să devină ieromonahul Iustin Miron, a mers după acesta și după alți colegi ai săi, ca frate la Mănăstirea Poșaga (Alba). Din 2000, obștea de la Poșaga s-a mutat la Oașa (Alba), în munții Șureanu, la 1.400 de metri deasupra lumii. După alți cîțiva ani de nevoințe, monahul Moise Iorgovan a început un proiect cultural care avea să-l acapareze total: un fel de Pateric al închisorilor comuniste din România și Republica Moldova.

În această primăvară au apărut primele roade ale unei trude de șapte ani, volumul *Să nu ne răzbunați! Mărturii despre suferințele românilor din Basarabia* și trei filme documentare: *Deportările în Siberia*, *Deținuții politic din Basarabia* și *Foametea din Basarabia (1946–1947)*. Urmează alte nouă cărți și cîteva zeci de filme. Este cel mai vast demers privat de cercetare și popularizare a istoriei recente și, foarte important, singurul de o asemenea anvergură care pune accentul pe partea spirituală a acestei istorii.

Părinte, de cîțiva ani încoace ați schimbat chilia mănăstirească pe arhivele Securității și truda în obște pe mînuirea reportofonului și a camerei video. Cînd v-a venit ideea de a face un Pateric al închisorilor comuniste?
Pe cînd eram student am citit *Jurnalul fericirii* al lui Nicu Steinhardt, care m-a impresionat foarte mult și din care am aflat că a existat cel puțin un sfînt al temnițelor sub comuniști: Valeriu Gafencu. Tot de pe atunci am început să cunosc foști deținuți politic. Primii au fost Părintele Oprea Crăciun de la Cinciș – Hunedoara și Părintele Ioan Sabău, din Folt – Hunedoara, amîndoi mari duhovnici. Ei au început să-mi deschidă ochii cu adevărat. Pe urmă, am ajuns la Părintele Iustin Pîrvu de la Petru-Vodă – Neamț, care ulterior mi-a devenit duhovnic, și l-am cunoscut pe Părintele Gheorghe Calciu. Încet-încet, am realizat că sînt goluri mari în informația publică privind credința celor din închisori și mărturisirea lui Hristos pe care au făcut-o ei acolo, unii cu prețul vieții. Așa m-am hotărît să documentez o carte despre Valeriu Gafencu, dar nu pentru public, ci pentru mine, ca să mă dumiresc. Părintele Calciu, pe care l-am invitat la Mănăstirea Oașa în 2004, m-a încurajat să o scriu și să o public, să le împărtășesc și altora ce am aflat. Î.P.S. Andrei Andreicuț, Arhiepicopul Albei pe atunci, mi-a dat binecuvîntare și sprijin. La fel, Părintele Iustin Miron, starețul Mănăstirii Oașa. Dar cu cît mă adînceam în cercetare, cu atît se deschideau mai multe drumuri spre alte vieți pilduitoare ale celor din pușcăriile comuniste. Și mi-a venit ideea să fac un fel de Pateric al închisorilor, o carte cu vieți de oameni îmbunătățiți sau sfințiți în temniță. Am luat binecuvîntare și pentru această lucrare și am mers mai departe.

Cît a durat documentarea?
Am început în anul 2004, pentru cartea despre Gafencu, care a apărut în 2007. În acea perioadă făceam expediții de cercetare cîteva săptămîni, de două ori pe an; intervievam supraviețuitori ai închisorilor care l-au cunoscut, studiam în arhivele CNSAS... Însă, din anul 2006 și pînă în 2011, documentarea pentru Pateric a devenit ocupație preponderentă și la mănăstire am ajuns să fiu musafir. Sigur că mergeam des și la Oașa, și la Petru-Vodă, să mă liniștesc, să caut sfat, dar nu am mai putut duce viață de obște și toată concentrarea mea a fost pe această descoperire a ortodoxiei din rezistența anticomunistă. Am avut parte de multă înțelegere și din partea

părintelui stareț și a Înaltului Andrei și a Înaltului Irineu, actualul Arhiepiscop al Albei. E drept că nici nu i-am făcut de rușine, m-am purtat cum se cuvine peste tot, iar după un timp au văzut și rezultatele acestei zbateri: cărțile și filmele. Asta nu era o treabă pe care trebuia s-o facă un călugăr. Dar dacă n-o făcea un călugăr, n-o făcea nimeni, pentru că nu avea nimeni timp să se dedice, să umble atîta prin țară; nici nu acceptau mulți regimul de viață pe care l-am avut eu, mereu pe drumuri, dormind prin gări, stînd la ocazie, cu rucsacul în spate, la pomana tuturor. Din punct de vedere călugăresc, e clar că am suportat foarte multe lipsuri și căderi, dar cred că a meritat. A fost o ocazie

AM ÎNCEPUT CU BASARABIA, PENTRU CĂ NOI NU-I CUNOAŞTEM DRAMA.

pe „ultima sută de metri“ de a-i cunoaște pe bătrînii foști deținuți politic și practic de a-i „spovedi“. E important, pentru că nu toți și-au scris experiențele carcerale, iar cei care le-au scris nu s-au gîndit la multe abordări care sînt esențiale pentru istoria Bisericii noastre. Și oamenii ăștia sînt atît de bătrîni, pleacă unul cîte unul într-un ritm înfiorător de rapid.
Pe urmă, a fost munca în arhive. Nu în ultimul rînd, am avut ocazia să cunosc mai bine țara și oamenii, în general. Și asta m-a făcut foarte optimist. Pentru că am sesizat o mare sete de Dumnezeu la poporul ăsta și pentru că am văzut că se pot face lucruri minunate fără resurse mari.

Toate astea te formează și duhovnicește...
Da, într-un fel, pentru că ai modele și ajungi să cunoști mai bine Ortodoxia în duh. Îți schimbă mult viziunea. De pildă, pe vremea cînd mă convertisem, în studenție, eram foarte dur și intransigent în credința mea, voiam ca toți să se schimbe o dată cu mine, și repede. Nu mai aveam răbdare cu nimeni, iar relațiile cu ceilați sufereau, normal! Or, în acest nesfîrșit pelerinaj al meu pe la supraviețuitorii pușcăriilor comuniste, am înțeles mai bine că dacă Dumnezeu a avut răbdare cu mine, trebuie să am și eu răbdare cu ceilalți, că Ortodoxia înseamnă în primul rînd dragoste și înțelegere față de neputințele celorlalți și că eu trebuie să mi-i apropii, să fac primul pas către ei. Cu toții trebuie să învățăm să-L comunicăm mai bine pe Hristos, ca să putem cumineca cu El.

Credeți că, la 22 de ani de la căderea comunismului, mai interesează pe multă lume ce s-a întîmplat în acel regim?
Există un interes pentru acest capitol de istorie, după cum o arată tirajele mari vîndute din cărțile de profil care sînt cît de cît promovate. Apoi demersul meu nu e unul strict istoric, ci și duhovnicesc. În închisori s-a suferit pentru Hristos, iar mulți au supraviețuit numai ➘

datorită credinței lor.
Cred că sînt foarte multe lecții de învățat din această istorie, mai ales pentru că prezentăm toate materialele într-o cheie spirituală. Aș fi bucuros dacă cititorul, dincolo de nivelul ăsta prim, al unor întîmplări extraordinare, al unor minuni, al unor destine fioroase, ar ajunge la o înțelegere adîncă a credinței în Dumnezeu, a relației cu aproapele, a rostului unui neam...
Mărturiile pe care le-am strîns poartă în spate o jertfă și o putere dumnezeiască și, o dată ce le-ai citit sau auzit, nu poți rămîne indiferent și nici la un palier superficial.

Știm că o serie de martiri ai temnițelor sînt deja venerați ca sfinți de mulți creștini români. Mai poate funcționa în lumea de azi modelul sfinților din închisori?
Da, modelul sfinților din închisori este unul care mai poate fi urmat, căci poporul, cum spuneam, are o mare nevoie de Hristos și pentru a nădăjdui întru El are nevoie și de exemplul unor oameni „obișnuiți“.

Aveți date care să facă indubitabilă canonizarea unora dintre cei care s-au jertfit în închisorile comuniste?
Eu am o perspectivă mai largă asupra a ceea ce aș numi lecția de spiritualitate a rezistenței anticomuniste, în care intră și sfinții închisorilor, care-și așteaptă canonizarea, și luptătorii din munți, și cei trecuți prin „reeducări“, și cei deportați, și femeile care au intrat în închisoare, dar și mamele, soțiile și surorile celor care au fost închiși.
Și această spiritualitate încerc s-o zugrăvesc. Pentru că astăzi vorbesc foarte mulți de canonizarea sfinților din închisori ca și cum asta ar fi totul. Or, nu e totul. Cu date certe, nu știu dacă am putea canoniza 20 de persoane, dar sînt de părere că trebuie canonizate cîteva vîrfuri, cum e Valeriu Gafencu, și făcută o zi de pomenire comună pentru ceilalți, pentru că sînt mult mai mulți, dar n-ai probe pentru toți. Nu mă centrez pe canonizarea celor din închisori, pentru că sînt mult mai multe lucruri de învățat, din punct de vedere duhovnicesc, și de la alții, care nu sînt sfinți. De exemplu, am putea învăța iertarea.
D-na Aspazia Oțel Petrescu, fostă deținută politic, spunea: „E cumplit să afli pe propria piele că nu există înviere fără răstignire, dar la capătul suferințelor, mucenicii au primit darul de a iubi și de a ierta“. Fără să vrea, călăii comunismului au șlefuit o generație capabilă să ierte.
În opinia mea, asta e cea mai importantă lecție pe care o învățăm din toate aceste mărturii strînse de mine.
Pentru că altfel n-aș fi făcut decît să sporesc cantitatea de oroare din lume.
Durerea, dacă nu este cuminecată cu iertarea, se transformă într-un păcat: în ținerea de minte a răului.
Și aici și noi ortodocșii mai avem foarte mult de lucrat cu noi înșine. Sîntem foarte încrîncenați deseori, pentru că ne oprim numai la partea de oroare, de durere, fără să vedem transfigurarea.
De la un fost deținut politic basarabean am cules o vorbă cu adevărat de Pateric de secol XX: „Comunismul mai are o singură șansă să supraviețuiască: prin ura, prin răzbunarea, prin răul din sufletele noastre, pe care le-a semănat decenii la rînd“. Ar fi bine să medităm la asta și să ne deschidem sufletele spre iertare.

> **NU VORBIM DOAR DE SFINȚII ÎNCHISORILOR, CI DE O SPIRITUALITATE A REZISTENȚEI ANTICOMUNISTE.**

Dați-ne, vă rugăm, un exemplu de oroare comunistă.
Unul dintre documentarele noastre despre teroarea comunistă din Basarabia este plin de o suferință insuportabilă. Oamenii povestesc despre foametea organizată din 1946 – 1947, care a avut loc pe fondul unui an foarte secetos și al pregătirii colectivizării de către comuniști. Pentru a-i convinge să renunțe la pămînturile lor, comuniștii i-au obligat pe țărani să dea la stat cote foarte mari din ce produceau. Au venit activiștii de partid și le-au măturat podurile de orice bob de grîu sau de porumb și, într-un singur an, a murit 10% din populația Basarabiei – peste 150.000 de oameni. Cu inima îndoită am dat drumul acestui film, pentru că este o mărturie istorică foarte importantă.

Dar în general vom arăta nu numai ororile, ci și partea de lumină, forța sufletească, izbînda duhovnicească – pentru că asta rămîne și-n veșnicie.

Ați început lucrul la o carte și ați ajuns să faceți zece. În plus, ați filmat toate interviurile pe care le-ați luat foștilor deținuți politic, constituind astfel o neprețuită arhivă mărturisitoare.
Ideea de a face o arhivă video, cu înregistrări profesioniste cu foști deținuți politici, a apărut în 2010, într-un grup de oameni inimoși, între care d-l Dan Puric și d-l dr. Pavel Chirilă. Eu am mers să le iau interviurile, pentru că eram în temă, citind tot ce apăruse, pentru că îi cunoșteam pe cei care trebuiau intervievați și pentru că eram deja foarte avansat cu lucrul la „Pateric“. Și atunci am cuplat cele două inițiative, hotărînd să facem o serie de cărți însoțite de filme, serie pe care am pus-o sub îndemnul unui martir, Mircea Vulcănescu: *„Să nu ne răzbunați!“*. Evident că n-aș fi reușit dacă niște oameni cu posibilități, cu credință și cu dragoste de neam nu mi-ar fi pus la dispoziție o echipă de filmare mai bine de un an și jumătate, dacă alții nu m-ar fi ajutat material și așa mai departe. Am filmat sute de ore de interviuri, cu 100 de foști deținuți politic din România și alți 40 din Republica Moldova. Inițial am gîndit o carte cu portrete de oameni deosebiți care au fost în închisorile comuniste și cu întîmplări relevante din punct de vedere spiritual. Dar am ajuns la o lucrare care va fi în mai multe volume, cel puțin zece, și cu 20-30 de documentare video pe DVD. Restul materialului brut va rămîne la firma care a filmat pînă cînd se va construi *Centrul de Martirologie* de la Aiud, unde probabil va fi depozitat, pentru a putea fi cercetat de istorici.

Alături de fostul deținut politic Demostene Andronescu

În ce ritm vor apărea cărțile și filmele?
Sper să apară două cărți pe an, însoțite fiecare de trei filme. Fiecare carte va fi pe o problemă, iar filmele vor fi complementare. Va dura mult, pentru că montajul filmelor merge mai greu decît editarea cărților.

Seria „Să nu ne răzbunați!“ debutează cu un volum de mărturii despre deportările românilor basarabeni, care vine la pachet cu trei filme complementare. Ele se află deja pe piață. Urmează încă două cărți despre foametea programată de comuniști în Basarabia și despre deținuții politic, însoțite și ele de cîte trei filme. De ce ați început cu Basarabia?
Pentru că Basarabia sub comunism este pentru noi aproape necunoscută, pentru că și cronologic basarabenii au fost loviți primii de comunism și pentru că acolo comunismul a fost mai dur decît la noi. Despre suferințelor românilor dintre granițele României de azi s-a scris și s-a vorbit destul de mult, dar despre ce au pătimit basarabenii știm foarte puțin. Între filmele cu Basarabia va fi și unul despre prigoana religioasă, care acolo a fost devastatoare: din 1.200 de biserici, 200 au mai rămas deschise sub comunism; un preot la 10-20 de sate! Și a fost dublată de persecuția pe

CĂLĂII COMUNISMULUI AU ŞLEFUIT O GENERAŢIE CAPABILĂ SĂ IERTE. M-A IMPRESIONAT FELUL FIRESC ÎN CARE FOŞTII DEŢINUŢI ŞI DEPORTAŢI ÎŞI TRĂIESC CREDINŢA.

motive etnice, căci românii din Basarabia trebuiau rusificați. Limba română, identitatea românească, alfabetul latin, istoria românească au fost lovite cu forța urii. Abia cînd stai de vorbă cu oamenii care au prins evoluția răului de la început, îți dai seama prin ce au trecut basarabenii și că Basarabia este cea mai mucenicită parte a pămîntului românesc. Noi nu le știm suferința, nu le înțelegem drama și sîntem tentați să-i judecăm aspru – pentru că, de exemplu, au avut un guvern comunist pînă în 2009. Spunea undeva Grigore Vieru un adevăr cutremurător: „Puneți una lîngă alta petele de sînge de pe cămășile noastre și veți avea harta Basarabiei“.
E o minune că după ce au trecut prin acest proces de deznaționalizare și ateizare într-o parte dintre ei au mai rămas vii credința și românismul. Ar trebui să le aflăm drama și să ne purtăm cu ei cu mai mare delicatețe și înțelegere. I-ai scos din incendiu și le reproșezi că sînt pe trei sferturi arși! Dar cum să fie altfel decît mutilați?

Părinte, care au fost cele mai emoționate momente pe care le-ați trăit în timpul anilor de cercetare a rezistenței anticomuniste?
Nu aș putea face un clasament. Sînt foarte multe. Și apoi de multe ori nu o atitudine sau alta, ci o întreagă atmosferă, în preajma bătrînilor, m-a copleșit. Dar evoc totuși un episod. Am mers împreună cu Părintele Gheorghe Calciu, cu scriitorul Marcel Petrișor și cu juristul Lucian Popescu la Mănăstirea Râmeț, unde Părintele Calciu mai fusese prin ’77. A fost emoționant pentru că maicile mai bătrîne l-au recunoscut și l-au înconjurat cu dragoste. Spre finalul vizitei, Părintele Calciu a cerut un epitrahil și a zis că vrea să facă o rugăciune la mormîntul Părintelui Dometie, pe care-l cunoscuse și pentru care, ne-a povestit, avea o mare evlavie. S-a dus la crucea Părintelui Dometie și a început să vorbească cu Părintele Dometie, ca și cum l-ar fi avut în fața sa, cu toată smerenia și cu tot firescul. Mi-au dat lacrimile. Așa trebuie să ne raportăm la cei adormiți, ca la niște oameni vii.

Privire în Casimca Jilavei

Dar din documentarea în Basarabia ce poveste sau ce gest v-a marcat mai mult?
Și aici sînt mai multe, dar mă voi opri la unul, care îmi vine acum în minte. Am ajuns la o doamnă, Margareta Ciomîrtan, care ne-a povestit despre viața în Siberia. Ne-a spus cum, la un moment, a ajuns acolo unul de la ei din sat, care venise să-și viziteze o rudă. Din greșeală, a fost dirijat la casa familia Ciomîrtan. Au stat de vorbă, au aflat ce mai e pe acasă, iar la sfîrșit, omul a scos din valiză un măr, pe care li l-a dat. Un măr. Atît. Și povestește d-na Ciomîrtan ce au simțit ea, fratele, tatăl și bunica ei, privind mărul ăsta care venea din satul lor, pe care știau că nu-l vor mai vedea niciodată. Pentru că pe documentele lor scria „Deportat pentru totdeauna". „Ca pe Dumnezeu am ținut mărul acela în palme, ne-am uitat la el și l-am mirosit, apoi bunica l-a pus deoparte. Iar duminică, după ce ne-am făcut rugăciunea acolo, în fața icoanei, bunica a făcut semnul crucii deasupra mărului și l-a tăiat în patru părți, întinzîndu-ne cîte una fiecăruia, ca pe-o împărtășanie" – ne-a mărturisit d-na Ciomîrtan.

Ce așteptări aveți de la acest proiect, ce nădăjduiți să se întîmple după ce veți termina de difuzat cărțile și filmele?
Cred că mărturiile acestea vor rodi în sufletul oamenilor și îi vor trezi pe mulți. Eu însumi, prin acest proiect, am primit răspunsul la niște căutări. Și de aici încolo mi s-a așezat o pace în suflet. Aș spune că sînt fericit, pentru că am înțeles specificul național al Ortodoxiei noastre și mi l-am însușit. În lumea cealaltă ne vom întîlni cu oameni concreți, nu cu dogme. Și trebuie să ne pregătim aceste întîlniri încă de pe acum.
Ne vom întîlni, de exemplu, cu Radu Gyr, pe care-l prezint eu în „Patericul" ăsta. Faptul că o persoană ajunge acum să-l cunoască pe Gyr printr-o carte este un prim contact. Întîlnirea se va prelungi în veșnicie.
Aici faci cunoștință cu Gafencu și cu ceilalți care au fost în închisori, dincolo îi vei întîlni. Eu așa mă gîndesc la Ortodoxie, ca la drumul spre neamul nostru din Cer. ■

CREŞTINUL ÎN CETATE

„Dați Cezarului cele ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu“ (*Matei* 22, 21; *Marcu* 12, 17; Luca 20, 25) – iată îndemnul evanghelic în virtutea căruia Pavel îi îndeamnă pe creștinii din Roma să se supună autorităților imperiale (cf. *Romani*, cap. 13), iar mulți cred pînă azi că omul creștin e dator să se supună necondiționat stăpînirii politice în vigoare, oricare ar fi aceea...

RĂZVAN CODRESCU
razvan.codrescu@rostonline.org

Dar chiar viața și moartea lui Pavel – care i-a înfruntat nu o dată pe dregătorii Romei păgîne, a fost întemnițat ca agitator împotriva ordinii romane și a sfîrșit cu capul tăiat din porunca împăratului Nero – arată că lucrurile sînt mai nuanțate decît par, iar aplicarea mecanică a îndemnului hristic constituie mai degrabă o pioasă neînțelegere. Dacă s-ar fi supus „Cezarului“ pînă la capăt și fără cîrtire, nici Înainte-Mergătorului nu i s-ar fi tăiat capul, nici Domnul n-ar fi fost răstignit, nici sîngele martirilor nu s-ar fi vărsat – dar atunci nici creștinismul n-ar mai fi fost răscrucea primenitoare a istoriei și n-ar mai fi biruit lumea, ce-ar fi rămas închisă în vechile ei rînduieli, iar nu deschisă spre „asaltul“ Ierusalimului ceresc. Împăcată cu sine însăși, *civitas terrena* n-ar fi știut niciodată de *civitas Dei*, ci și-ar fi rămas sieși măsură și scop, spre satisfacția perpetuă a „Prințului acestei lumi“.

În *Epistola către romani*, Apostolul Neamurilor, dincolo de grija prudentă de a nu asmuți și mai mult puterea imperială împotriva primelor comunități creștine (acuzate mai ales de nesupunere față de Cezarul divinizat), nu absolutizează o stare de fapt, ci apără *un principiu*. Într-adevăr, *principial* vorbind, ierarhia și autoritatea sînt necesare oricărei ordini, fie spirituale, fie seculare, iar dacă există un consens firesc asupra binelui, atunci săvîrșirea lui te scutește prin ea însăși de orice tensiune cu „purtătorii de sabie“ (paznicii oficiali ai ordinii constituite). Creştinul recunoaşte principial că rostul puterii e acela de a păzi dreptatea și că, întrucît dreptatea e plăcută lui Dumnezeu, cel ce-o păzește cu adevărat se poate numi tocmai prin aceasta „slujitor al lui Dumnezeu“, drept care Dumnezeu îl și îngăduie ca atare, consfințindu-i slujirea.

Cînd însă Cezarul insistă să se pună pe sine însuşi în locul lui Dumnezeu, iar „cele ale sale“ vin sistematic în contradicție ireductibilă cu „cele ale lui Dumnezeu“, cînd perversiunea puterii anulează consensul firesc asupra binelui, iar „dreptatea“ ei devine arbitrară și discreționară, atunci își pierde îndreptățirea principială, devenind ceva neplăcut și lui Dumnezeu, și celor supuși. Dumnezeu o mai poate îngădui o vreme, spre încercarea oamenilor*, însă datoria acestora devine, în noile condiții, tocmai aceea de *a se opune Cezarului în numele lui Dumnezeu*, chiar cu riscul propriei vieți, cum au și făcut, urmînd lui Hristos („piatra din capul unghiului“), primii temeluitori ai Bisericii creștine. Că nu supunerea oarbă (și pînă la urmă indiferentă), ci nesupunerea sacrificială (cu toată răs-

* Cele ce se petrec în istorie, nu toate sînt voite de Dumnezeu, dar toate sînt *cu îngăduința lui Dumnezeu* (Iisus către Pilat: „N-ai avea nici o putere asupra Mea, dacă nu ți-ar fi fost dat ție de sus“ – *Ioan* 19, 11). Uneori, prin relele stăpîniri, Dumnezeu ne ceartă sau ne încearcă, după o tainică pedagogie divină, aşteptînd de la noi o reacție responsabilă: acesta e înțelesul creştin al asertiunii că „fiecare popor îşi are conducătorii pe care-i merită“.

punderea mistic asumată) e adevărata atitudine creştină în fața perversiunilor istorice ale puterii, aceasta o mărturiseşte în veac nu cuvîntul, ci sîngele lui Pavel. Cei ce interpretează simplist cuvintele Mîntuitorului (invocînd în sprijin, la fel de simplist, pe cele ale Apostolului), de obicei își menajează astfel propria lașitate sau comoditate, căutînd să-și prefacă dezertarea în virtute a detașării de lume, pe linia unei obediențe decerebrate, ce n-are nimic de-a face nici cu responsabilitatea, nici cu libertatea unei autentice conştiinţe creştine. Deși n-ar recunoaște-o, ei se poartă în fapt de parcă între Cezar și Dumnezeu, între cele ale unuia și cele ale Celuilalt, ar exista un fel de echivalență axiologică și morală, pe care ei se arată grijulii să n-o contrazică. Or, aici nu poate fi vorba nici de statute, nici de răspunderi echivalente: Cezarul este legitim numai atîta vreme cît cele ale sale nu intră în raport de excluziune cu cele ale lui Dumnezeu, Care-i adevărata măsură a Binelui. Cînd însă Cezarul caută a se pune pe sine în locul lui Dumnezeu, promovînd abuziv valori divergente și chiar diametral opuse, atunci el nu poate fi tratat altfel decît ca „urîciune a pustiirii“ (*Daniel* 9, 27; *Matei* 24, 15; *Marcu* 13, 14), iar în conştiinţa creştină nu mai încape scrupul duplicitar, căci ea nu poate sluji „la doi domni deodată“, cum tot Hristos ne învață (cf. *Matei* 6, 24; *Luca* 16, 13). Creştinul va înfrunta atunci de-a dreptul puterea seculară, ca unul ce nu se teme „de cei ce ucid trupul, dar sufletul nu pot să-l ucidă“ (*Matei* 10, 28), și vede o fericire în „prigonirea pentru dreptate“ (*Matei* 5, 10).

Mai mult decît la supunerea directă față de Cezar, cuvintele lui Hristos trimit la *răspunderea* pe care orice creştin o are față de viața cetății (*polis*), prevenind prejudecata – atît de răspîndită, totuși, pînă azi – că omul religios n-ar avea de-a face cu politica și cu istoria în genere, ci ar trebui să adopte un fel de „autism“ resemnat față de lumea în care trăiește.

Sigur că creştinismul nu-i în esența lui o formă de gospodărire și ameliorare a istoriei, ci o cale de transcendere a ei: împărăția lui Hristos „nu este din lumea aceasta“ (*Ioan* 18, 36), iar mîntuirea înseamnă, printre altele, salvarea omului din cercul vicios al istoriei; creştinul n-are aici „cetate stătătoare“ (*Evrei* 13, 14), ci „cetățenia“ lui veșnică este în ceruri (*Filipeni* 3, 20). Dar drumul spre cer trece prin viața pămîntească, iar mîntuirea *aici* se dobîndește sau se pierde. „Capătul e dincolo, dar *calea* e aici“, amintea mereu Părintele Galeriu. Ba mai mult, trecem prin lume nu doar cu răspunderea față de noi înșine, ci și față de toate concentricele cercuri comunitare în care sîntem prinși (familie, obște, neam, Biserică), iar în vederea judecății vom învia „fiecare în rîndul cetei sale“ (*I Corinteni* 15, 23), aducînd dinaintea lui Dumnezeu „slava și cinstea neamurilor“ (*Apocalipsa* 21, 26).

Nu putem, sub nici un cuvînt, să fim indiferenți în ce privește rînduiala lumii din jurul nostru, nici să rămînem fără reacție la provocările ei insidioase. Căci după cum lumea este orînduită, religia însăși se vede înlesnită sau îngrădită în lucrarea ei. Iar dacă ordinea seculară se împotriveşte fățiș (ateismul) sau numai în subsidiar (laicismul) ordinii dumnezeiești, îndrumînd societatea în direcția rupturii de Tradiție și de Biserică, îndepărtîndo tot mai mult de Dumnezeu și de exigențele mîntuirii, atunci conştiinţa creştină *trebuie* să se implice misionar și chiar jertfelnic „în mersul istoriei“, străduindu-se să oprească disoluția moral-spirituală, atît la nivel individual, cît și la nivel comunitar. Pentru creştin, politica nu este scop în sine, iar miza ei nu stă în bunăstarea lumească; ea este doar cadrul trecător al unor aspirații mai înalte, pe care n-are voie să le compromită sau să le zădărnicească, dizolvîndu-le în efemeritatea scopurilor imediate. La aceasta toți creştinii sînt chemați să vegheze, fără iluzia că lumea ar putea fi prefăcută în rai, dar cu încredințarea că ea poate fi și trebuie împiedicată să devină iad. ■

CĂ NU SUPUNEREA OARBĂ (ŞI PÎNĂ LA URMĂ INDIFERENTĂ), CI NESUPUNEREA SACRIFICIALĂ (CU TOATĂ RĂSPUNDEREA MISTIC ASUMATĂ) E ADEVĂRATA ATITUDINE CREŞTINĂ ÎN FAȚA PERVERSIUNILOR ISTORICE ALE PUTERII, ACEASTA O MĂRTURISEŞTE ÎN VEAC NU CUVÎNTUL, CI SÎNGELE LUI PAVEL.

CĂROR STĂPÎNIRI NE SUPUNEM?

Încercăm în rîndurile de mai jos să adăugăm cîteva observații articolului în care d-l Răzvan Codrescu tratează tema „Creștinul în cetate“. Cunoscutul verset paulin, anume: *„tot sufletul să se supună înaltelor stăpîniri“* (*Romani* 13, 1), este explicat de d-l Codrescu ca fiind unul care *„nu absolutizează o stare de fapt, ci apără un principiu“*. În continuare, vom aduce argumente care sprijină acest punct de vedere și îl contextualizează printr-o sumară privire aruncată asupra istoriei biblice și nu numai. Un alt scop al articolului de mai jos este să răspundem la întrebarea: *Cum să aplicăm versetul paulin la realitatea stăpînirilor de ieri și de azi?*

IOAN BUCUR

Dacă pe timpuri instituția regalității încă purta în sine, potențial, binecuvîntarea Domnului (prin iconomie), ce se întîmplă însă cu stăpînirile de astăzi? Într-un prim moment, să facem recurs tot la istoria biblică. După robia babiloniană, Israel trece, din cauza păcatelor de credință, prin mari încercări și urgii istorice. Împărățiile păgîne capătă dimensiuni din ce în cei mai gigantice și au un caracter din ce în ce mai nivelator față de populațiile și popoarele cucerite. O astfel de împărăție este cea fundamentată prin cuceririle lui Alexandru Macedon. Pe acest fundal va interveni în istoria poporului evreu cea mai crîncenă robie, cea de pe vremea împăratului Antioh Epifan (istoria se regăsește în *1 Macabei* și *2 Macabei*), soldată cu *urîciunea pustiirii în locul cel sfînt* (prin ridicarea unui altar închinat lui Zeus tocmai în Templul din Ierusalim!).

Se pune întrebarea în ce măsură astfel de împărății sînt și ele de la Dumnezeu? În primul rînd, vedem din istoria biblică că ele au caracterul unor *plăgi*, al unor *pedepse* primite de evrei pentru necredința lor. Deci ele sînt *îngăduite* de Dumnezeu pentru ca poporul ales să resimtă pe propria piele consecințele actelor sale de desfrînare în ale credinței. Părăsiți de Dumnezeu, evreii devin robi, lipsiți de organizare statală proprie și, cel mai rău, lipsiți de putința de a-și exercita credința. Problema acestor stăpîniri este că ele devin pur exercițiu de *putere*. De altfel, așa sînt și descrise în Vechiul Testament – ca orînduiri care, crescînd prin îngăduința lui Dumnezeu, ajung ori să stăpînească teritorii imense, ori să aibă o prosperitate fabuloasă. Ajunși la acest stadiu, apare, inevitabil, ispita puterii absolute, ispita luciferică de a se considera stăpîne peste lume, adică dumnezei, și apoi prăbușirea cu mare zgomot. Aceasta este istoria oricărei împărății – de la Nabucodonosor pînă la Nero, așa cum a dezvăluit proorocul Daniil prin tîlcuirea visului regelui babilonian.

Înțelegem astfel mai bine pasajul din *Epistola către romani* a Sfîntului Apostol Pavel – în care acesta îndeamnă credincioșii la supunere față de stăpîniri. Apostolul nu face – și nici nu avea cum

– apologia închinării la ***putere***, pentru că aceasta ar fi idolatrie, ci descrie ***de ce*** și mai ales ***în ce*** este, totuși, stăpînirea, organizarea politică, legitimă chiar și în ochii lui Dumnezeu. Sfîntul Apostol Pavel nu face vorbire, în acest cunoscut pasaj, de împărați, adică de persoane, și nici chiar de împărățiile contemporane. Nu se ocupă nici de distincții între diferite forme de organizare politică – regalitate, imperiu, republică, cetate grecească (deși, desigur, le cunoștea) – spre a arăta apoi care dintre ele ar fi cea mai potrivită. Reduce discuția la nivel de principiu, arătînd în ce anume se cuvine să se manifeste supunere în fața stăpînirilor. Afirmația categorică din primele două versete arată că stăpînirea este „rînduită“ de Dumnezeu. Să vedem însă în ce constă această stăpînire, așa cum este ea descrisă de Sf. Ap. Pavel: *Căci **dregătorii nu sînt frică pentru fapta bună, ci pentru cea rea**… Căci ea este slujitoare a lui Dumnezeu spre binele tău. Iar dacă faci rău, teme-te; căci **nu în zadar poartă sabia**; pentru că ea este slujitoare a lui Dumnezeu și răzbunătoare a mîniei Lui, asupra celui ce săvîrșește răul. **De aceea este nevoie să vă supuneți, nu numai pentru mînie, ci și pentru conștiință**. Că pentru aceasta **plătiți și dări**. Căci (dregătorii) sînt slujitorii lui Dumnezeu, stăruind în această slujire neîncetat**. Dați deci tuturor cele ce sînteți datori: celui cu darea, dare; celui cu vama, vamă; celui cu teama, teamă; celui cu cinstea, cinste*** (*Romani* 13, 3-7). Practic, ceea ce descrie aici Sf. Ap. Pavel ca stăpînire se „reduce“ la instituția dregătoriei, adică a celor care pun în aplicare și garantează valabilitatea legii juridice. Motivul pentru care creștinii sînt datori să se supună, adică să accepte ca legitime stăpînirile, este

legat de acest aspect esențial al aplicării legii. Ca și în vremurile Judecătorilor, organizarea politică este chemată și rînduită de Dumnezeu la asigurarea actului de dreptate, la păstrarea ordinii publice și la apărarea militară. În măsura în care există lege, atunci actele de criminalitate sînt pedepsite, repudiate, deoarece ele sînt … fărădelegi! Cel care le comite își atrage mînia lui Dumnezeu și cel care le aprobă o face pentru că și conștiința sa aprobă legea și dreptatea. În plus, această lege nu este una eminamente omenească, ci, dimpotrivă, eminamente dumnezeiască. Dacă Apostolul face apel la conștiință, atunci el, în această epistolă, face apel la supunerea față de stăpînirile care asigură aplicarea legii *conforme cu conștiința*, deci cu legea naturală lăsată de Dumnezeu.

Fără să fie societăți creștine și nici măcar iudaice, pot exista societăți care să pedepsească și ele, conform legii naturale, fărădelegea. Ca să luăm un exemplu, în antichitate, deși exista ➘

SF. APOSTOL PAVEL NU FACE – ȘI NICI NU AVEA CUM – APOLOGIA ÎNCHINĂRII LA *PUTERE*, PENTRU CĂ ACEASTA AR FI IDOLATRIE, CI DESCRIE *DE CE* ȘI MAI ALES *ÎN CE* ESTE, TOTUȘI, STĂPÎNIREA, ORGANIZAREA POLITICĂ, LEGITIMĂ CHIAR ȘI ÎN OCHII LUI DUMNEZEU.

homosexualitate și era afișată adeseori în public, legile și rînduiala societății defineau familia așa cum o definea și Dumnezeu – laolaltă-viețuirea legiuită între *bărbat* și *femeie*. Supunerea față de această rînduială a lui Dumnezeu, care face diferența între o societate anarhică și una în care există lege, se exprimă prin a da Cezarului ce este al Cezarului: a plăti taxele (dările), a plăti inclusiv taxele percepute de dregători pentru a permite desfășurarea anumitor acțiuni de ineres public (vama), a purta respect față de demnitari și a avea frică de „purtătorii de sabie“. Prin urmare, stăpînirile la care face referire Sf. Ap. Pavel reprezintă, de fapt, principiul *autorității legitime*. Acest lucru este descris de Apostol în versetele citate, și nu fenomenul puterii. Anarhia și puterea arbitrară sînt două plăgi care anulează principiul autorității, îl falsifică.

De altfel, ca în toate, primează cuvîntul Sfinților Părinți. Sf. Ioan Gură de Aur arăta că Sf. Ap. Pavel, în *Epistola către Romani*, se referea la principiul *autorității*, nu la cel al *puterii* sau la ce forme anume iau acestea în istorie: „«*Că nu este stăpînire*, zice, *fără numai de la Dumnezeu*». Dar ce spui? Așadar orice stăpînitor este hirotonisit și așezat de Dumnezeu în slujba de stăpînitor? «*Nu am spus aceasta* – zice – *și nici că este vorba de fiecare dintre stăpînitori*; ci deocamdată eu vorbesc de *faptul în sine*. A fi stăpîniri, și unii să stăpînească, iar alții să fie stăpîniți, toate acestea nu se petrec în lume la voia întîmplării, nu se perpetuează printre popoare ca niște valuri de mare purtate de vînt încoace și încolo, ci toate sînt lucrarea lui Dumnezeu și a tainicei Lui înțelepciuni». De aceea nici n-a zis că «*nu este stăpînitor, decît numai de la Dumnezeu*», ci vorbește de *lucrul de sine*, zicînd: «*că nu este stăpînire, fără numai de la Dumnezeu, și stăpînirile care sînt rînduite*». Așadar, ca și acolo unde zice un înțelept că *De la Dumnezeu se dă bărbatului femeie* (*Proverbe* 19, 14), tot acela zice că și nunta a făcut-o Dumnezeu și că El este Cel ce unește bărbat cu femeie, deși vedem pe mulți care se unesc unii cu alții în rău, și nu în puterea Tainei Nunții, și acest fapt noi nu-l atribuim lui Dumnezeu“.

Lui Dumnezeu, așadar, Îi vom atribui rînduiala autorității. Nouă, oamenilor, precum și diavolilor, rămîne să atribuim toate regimurile de putere discreționară, abuzivă, totalitară, ucigașă de oameni și de Dumnezeu (pentru problema raportării la versetul *Dați Cezarului ce este al Cezarului…*, se pot verifica și articolele cu tîlcuirile foarte clare ale Sfîntului Ioan Gură de Aur, Sfîntului Iustin Popovici și monahului Nicolae Steinhardt).

Potrivit învățăturilor apostolice, creștinul nu are nevoie să viseze la insituirea unui regim politic ideal. El nu ar trebui să aibă preferințe de tip absolut – de pildă, să își dedice viața instaurării unui anume regim politic, cum ar fi democrația, deoarece nu acest lucru este esențial, adică forma de organizare a puterii, ci modul acesteia de exercitare. Este puterea (sabia) folosită în slujba legii, iar legea, măcar în mare parte, corespunde conștiinței creștine? Atunci avem o autoritate față de care datorăm supunere. Este puterea în slujba unui tiran, unor grupuri samavolnice, a unor „valori“ care neagă preceptele conștiinței și poruncile lui Dumnezeu? Atunci este o tiranie, la care nu trebuie să contri-

buim prin complicitatea noastră.

Pentru a aduce discuția în prezentul nostru, vom observa, în primul rînd, faptul că toate regimurile politice actuale ale părții „civilizate“ a lumii, dar și ale părții creștine a ei, sînt născute din revoluții, sînt deci produse ale puterii arbitrare. Pînă și în Marea Britanie, unde încă mai există o monarhie constituțională, ea este produs al unei revoluții cauzate de vrăjmășia protestantă față de regele catolic. Nicăieri nu mai există vechea orînduire a stăpînirilor ce respectau, cel puțin principial, Biserica și legea morală creștină. Acum regimurile politice, stăpînirile, se definesc explicit ca autonome de Biserica și de morala creștină, fiind, de fapt, împotriva lor. Au scuturat jugul Domnului și au cugetat, lăsați în voia lor, în deșertăciunile lor pe care le-au impus ca normă și lege. Asistăm, așadar, în modernitate, mai ales după Revoluția franceză, la apariția unor noi forme de putere, care în mod explicit se definesc și se exercită indepenent de și împotriva lui Dumnezeu.

În lumina acestor observații, rămîne stupefiant cum pot mulți din cei care sînt creștini să interpreteze îndemnul apostolic într-un sens care legitimează toate crimele și fărădelegile făcute tocmai din beția adusă de putere și impusă de puteri statale care au luptat fățiș împotriva lui Dumnezeu. De parcă am trăi încă timpurile bizantine sau ale voievozilor creștini, ei nu văd dușmănia acestor puteri față de lucrurile lui Dumnezeu. Se confundă astfel supunerea față de principiul autorității, și deci față de lege ca normă juridică ce reflectă legea naturală lăsată tuturor oamenilor, cu supunerea față de putere ca atare. Făcînd astfel, ajungem la ceea ce a fost numit de un filosof contemporan *pozitivism moral* – instituit de logica lui Hegel: este moral și bun orice este puternic și la ordinea zilei. Se face o confuzie teribilă între nivelul *principial* și cel *factual*, între ce trebuie să fie (stăpînirea – în cazul nostru: autoritatea) și ce este *de facto*.

Motivul pentru care creștinii sînt chemați să se împotrivească și să nu asculte de puterile statale ce domină într-un anumit moment al istoriei nu se regăsește, așadar, în necesitatea de a plăti dări și de a respecta legea. Dimpotrivă! Nimeni nu poate fi cetățean mai bun, cum arată o epistolă a timpurilor apostolice, decît creștinii. Niciodată nu vor intra creștinii, din inițiativa lor, în conflict cu „înaltele stăpîniri“. Nici măcar cu cele străine, care cuceresc sau înglobează pașnic pe cele autohtone. Motivul pentru care creștinii sînt ținuți să nu se plece puterii ține de caracterul și scopul acestor puteri îngăduite de Dumnezeu.

Să ne gîndim numai la ce a însemnat comunismul – faptele regimurilor politice comuniste, spunea Petre Țuțea, sînt condamnate pînă și de Codul Penal. Creștinul le poate compara și cu cele 10 porunci – să nu furi, să nu ucizi, să nu minți... Or, puterea comunistă a făcut din furt, din ucidere și din minciună un sistem planificat de stat! Și totuși, în ciuda acestor evidențe, sînt atîția care au invocat și invocă supunerea față de stăpîniri pînă și în contextul regimurilor comuniste. Probabil că aceștia sînt victime ale tacticii Securității, așa cum se descoperă ea, de pildă, în cartea despre *Viața Părintelui Gheorghe Calciu* (Ed. Christiana, Buc., 2007), de a manipula acest citat din *Epistola către Romani* cu scopul discreditării părintelui sau altora ca el și trecerii lor la categoria de răzvrătiți.

În aceste condiții, nici nu te mai miri că creștinul nostru se închină la *Stat*, adică nu acceptă doar ca legitim principiul legalității, al autorității, ci se închină la ceea ce emană putere, în acest caz supunerea fiind o formă de idolatrie.

> **ACOLO UNDE LEGEA NATURALĂ ESTE BATJOCORITĂ, ACOLO UNDE LUCRURILE LUI DUMNEZEU SÎNT PROFANATE, NICI NU SE MAI PUNE PROBLEMA DACĂ ACEA STĂPÎNIRE ESTE DE LA EL SAU NU. *FAPTELE EI O VĂDESC DE UNDE VINE.***

Acolo unde legea naturală este batjocorită, acolo unde lucrurile lui Dumnezeu sînt profanate, nici nu se mai pune problema dacă acea stăpînire este de la El sau nu. Faptele ei o vădesc de unde vine. Cum să mai pretinzi că te supui, de pildă, Uniunii Europene din motive de conștiință și pentru a nu stîrni mînia lui Dumnezeu, cum cere Apostolul, cînd Uniunea Europeană legiferează homosexualitatea și avortul? Tocmai din motive de conștiință, și tocmai pentru a nu stîrni mînia lui Dumnezeu, trebuie să ne împotrivim, să nu fim părtași acestor *nelegiuiri*, însă, evident, cu mijloacele evanghelice ale propovăduirii și ale cuvîntului. ■

MISIONARISMUL MIRENILOR*

LIVIU STAN

Cuvîntul „misionar“ vine de la „misiune“. El derivă din latinescul *missio-onis*, verbul *mitto-ere*, *missi, missum* = a trimite, a însarcina pe cineva, a da o putere cuiva într-o delegație, funcție sau serviciu și înseamnă trimiterea Bisericii în lume, în vederea extinderii împărăției care se întemeiază nu numai pe porunca explicită a lui Hristos către Apostolii Săi, de a chema la pocăință și de a boteza în numele Sfintei Treimi (Mt. 28, 19), ci mai ales pe trimiterea văzută a Fiului și a Duhului Sfînt voită și inițiată de Tatăl (In 20, 21) [1]. Ideologic și autoritativ, misiunea derivă din însăși porunca Mîntuitorului: „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, și Eu vă trimit pe voi“ (Ioan, 20, 21; Matei, 10, 16; Luca, 10, 3). Așadar, nici un *misionar* mirean nu are dreptul să predice în public dacă nu este trimis de ierarhia bisericească. Acest lucru l-a arătat și marele apostol Pavel: *Cum vor propovădui, de nu vor fi trimiși?* (Rom. 10, 15).Trebuie deci să înțelegem că „singură ierarhia bisericească are puterea și dreptul plenar de a trimite misionari, fie ei clericii sau laici“ [2].

În Biserica Ortodoxă poziția și funcția misionarismului mirean în viața și dezvoltarea Bisericii se fundamentează și se lămurește deplin în baza celor două teze doctrinale: preoția generală și Biserica – Trupul tainic al Domnului. Preoția generală a creștinilor laici se întemeiază pe Sfînta Taină a mirungerii (I Petru, 2, 5; I Cor., 12, 13; 12, 27; Gal., 3, 28). Căci spune sfîntul apostol Petru către „cei împrăștiați printre străini“, numindu-i „preoție sfîntă“: „Iar voi sînteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfînt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată“. Toți creștinii au deci misiunea de a propovădui chemarea lui Hristos, toți formează „poporul lui Dumnezeu“ (I Petru, 2, 5-10). Dar organizarea acestei misiuni este de datoria ierarhiei bisericești. Prin ierarhie se recunosc și se reglementează drepturile mirenilor la misionarism, căci ierarhia deține întreaga putere în Biserică [3].

Așadar, misionarismul laic, organizat și activ sub egida treptelor supraordonate ale ierarhiei, nu este o inovație dincolo de cadrul Ortodoxiei, ci o întoarcere la instituțiile creștinismului primar, care reprezintă întruchiparea clasică a celui mai adînc și mai autentic creștinism. Potrivit Sfintei Scripturi, și creștinii mireni – nu în aceeași măsură ca misionarii ierarhici, ci pe măsura preoției lor generale – pot să fie sarea pămîntului (Matei, 5, 13). Sfînta Scriptură zice: „După harul pe care l-a primit fiecare, slujiți altora ca niște buni iconomi ai harului celui de multe feluri al lui Dumnezeu“ (I Petru, 4, 10). Mîntuitorul a zis: „Oricine Mă va mărturisi pe Mine înaintea oamenilor, îl voi mărturisi și Eu pe el înaintea Tatălui Meu care este în ceruri; iar de cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, Mă voi lepăda și Eu de el înaintea Tatălui Meu Care este în ceruri“ (Matei, 10, 32-33, Marcu, 8, 38; Luca, 9, 26). Marele apostol Pavel zice: „Nimeni să nu caute pe ale sale, ci fiecare pe ale aproapelui“ (I Cor., 10, 24). Și dumnezeiescul Ioan Evanghelistul a scris: „Și noi sîntem datori să ne punem sufletele noastre pentru frați“ (I Ioan, 3, 16). Și iarăși îl auzim pe marele apostol Pavel zicînd: „Cuvîntul lui Hristos să locuiască întru voi din belșug: învățați-vă și mustrați-vă între voi, cu toată înțelepciunea“ (Col., 3, 16). Creștinul mirean este dator să lucreze la îndreptarea celor greșiți, după cum s-a scris: „Fraților, de va cădea

* Fragment din cartea *Mirenii în Biserică,* de Liviu Stan.

vreun om în vreo greseală, voi, cei duhovnicești, îndreptați-l pe unul ca acesta cu duhul blîndeții, luînd seama la voi înșivă, ca să nu cădeți și voi în ispită“ (Gal., 6, 1; Evr.,12, 12-14). Și iarăși zice: „Vouă vi s-a dat pentru Hristos, nu numai să credeți întru El, ci și să pătimiți pentru El, ducînd aceeași luptă pe care ați văzut-o la mine și ați auzit-o despre mine“ (Filip., l, 29-30).

Contribuția mirenilor la viața bisericească constă mai cu seamă în mărturia lor creștină, atît prin propovăduirea cuvîntului, cît și prin viața lor în numele Evangheliei. În *Vechiul Testament* Învățătura Legii în Colectiv și transmiterea ei erau obligație de familie [4]. Mirenii creștini au o datorie sacră de a instrui în credință propria familie [5]. Ea este instituția de bază pe care se formează societatea și în urma căreia prin comuniune se integrează în Biserică. Părinții creștini se fac responsabili de dreapta credință a copiilor lor [6] și cultivă în ei primele virtuți. Virtuți precum evlavia, ascultarea, dreptatea, rușinea și bunul simț constituie baza formatoare a credinței. De aceea, copiii trebuie să intre în școală cu aceste valori creștine, părinții făcînd o mare greșeală atunci cînd așteaptă ca odraslele să le fie educate în instituțiile școlare. În acest mod se neglijează rolul familiei în educația morală a propriilor copii [7]. Mitropolitul Vladimir al Kievului spunea: „Părinții sînt cei mai vinovați de faptul că odraslele lor sînt rău educate“ [8]. Părinții sînt în mod incontestabil marii dascăli ai familiei lor, ei se fac responsabili înaintea lui Dumnezeu de sufletele copiilor încredințați [9]. Sînt ca niște păstori de suflete care trebuie să poarte grijă de micuții lor. Ulterior, pregătirea tinerilor care urmează să întemeieze ofamilie se face în Biserică prin participarea la sfintele slujbe și integrarea în viața duhovnicească. Mirenii creștini trebuie să privească în profunzime aspectele vieții prin prisma poruncilor divine, formarea sau modelarea copilului după chipul lui Dumnezeu prin învățarea și exemplul părinților fiind o împlinire a scopului divin: „Dumnezeu S-a făcut Om pentru ca omul să devină dumnezeu“, spun Sfinții Părinți. În acest sens vedem și o legătură între planul lui Dumnezeu și misiunea de educare a părinților [10]. Din păcate, societatea contemporană se confruntă cu o reală problemă:

aceea a pluralismului religios în cadrul aceleiași familii, chiar dacă ambii părinți sînt creștini ortodocși, copilul, la un moment dat, este atras de către un sistem religios străin, care îl fascinează și-l determină să se reorienteze. Dacă sînt atașați de valorile credinței creștine, părinții aflați în astfel de situații trăiesc adevărate drame și constată că este destul de tîrziu să îndrepte situația. În acest moment se vede că au neglijat educația religioasă a propriului copil, se vede că nu și-au luat în serios rolul de primi dascăli și în familie rezidă și din puritatea sufletului copilului pe care poate fi imprimată cu ușurință, și pentru tot restul vieții, învățătura lucrătoare prin credință. Sfîntul Ioan Gură de Aur o asociază cu ceara care se poate modela cu ușurință și cu perla pescuită căreia i se dă formă și cu tabloul pictat cu înțelepciune [12]. Una dintre virtuți care trebuie sădită de părinți în sufletul copilului este ascultarea, foarte importantă în sporirea cunoașterii duhovnicești, fiind „virtutea de căpătîi a fiecărui copil bine educat“ [13].

CEEA CE SE CERE DE LA LAICI ESTE SĂ PROPOVĂDUIASCĂ ÎN PRIMUL RÎND PRIN PROPRIA VIAȚĂ ȘI CONDUITĂ MORALĂ. CELE DOUĂ MIJLOACE, TEORETIC ŞI PRACTIC, SÎNT ELEMENTE DE BAZĂ ALE EDUCAȚIEI CREŞTINE.

au considerat că societatea, prin instituțiile și influențele ei, îl va educa. Din păcate, influența societății asupra unei persoane instabile religios, vulnerabile, fără o bază solidă, sănătoasă, nu este tocmai fericită. Aceasta poate conduce și la dezechilibre de ordin comportamental, urmările unei insuficiente educații religioase fiind dintre cele mai nebănuite. Ceea ce se cere de la laici este să propovăduiască în primul rînd prin propria viață, prin propria conduită morală. Cele două mijloace, teoretic și practic, sînt elemente ale educației creștine, în urma căreia se formează și personalitatea copiilor. Sfîntul Ioan Gură de Aur îndeamnă părinții să crească „atleți pentru Hristos“ și să-i învețe evlavia din vîrstă fragedă [11]. Importanța și necesitatea rolului de învățători Ei trebuie învățați că ascultarea și supunerea față de Dumnezeu implică și ascultarea și respectul față de părinți și bunici. Ascultarea nimicește răzvrătirea voinței copiilor față de Dumnezeu și părinți, îi învață să se înfrîneze de la lucruri vătămătoare, după cum subliniază și legislația canonică atunci cînd vorbește despre necesitatea de a asculta de cei față de care sîntem datori, indiferent în ce raport ne-am afla față de ei (can. 39, 55 Apost., 8, 23 IV Ec., 17 Trulan, 31 Cart., 13 I-II Const., 67 Laod.). De această ascultare vor da dovadă și părinții față de bunici și nu în ultimul rînd față de Dumnezeu, dacă vor ca învățătura lor nu fie zadarnică, căci copiii imită în profunzime tot ce văd și aud, în prima fază nedeosebind răul de bine [14] de aceea apostolul Pavel ne îndeamnă: „În toate arătați-vă pe voi pildă“ (Tit II, 7). Mirenilor le revine sarcina de a învăța copiii să iubească adevărul și să urască minciuna, căci „năravul omului mincinos este ocara și rușinea lui și este cu el pururea“ (Înțelepciunea lui Isus Sirah XX, 26). Copilul care va crește înconjurat de fals și minciună va fi expus cu ușurință viciilor, în timp ce dreptatea pune temelia tuturor virtuților [15]. Dragostea față de adevăr se cultivă prin propovăduirea adevărurilor despre Dumnezeu, deoarece El este adevărul, iar mărturiile Lui sînt nemincinoase, astfel încît, fiind atotștiutor, cunoaște tot gîndul mincinos. Prin dragostea față de adevăr vom reuși să deschidem inima micuțului spre dragostea față de evlavie și cucernicie. Un copil cucernic va fi și cu bun

simţ, se va ruşina de păcat şi se va înfrîna. Iată, aşadar, că laicii sînt la fel de responsabili de propovăduirea cuvîntului ca şi clericii, fiecare pe măsura darului primit şi a responsabilităţilor pe care le are. În acest sens, mitropolitul Vladimir al Kievului adresa părinţilor rugămintea de a-şi lua în modul cel mai serios misiunea de educatori, de cateheţi ai propriilor lor copii: „O, părinţi, sădiţi şi faceţi să crească în inimile copiilor voştri tot ce este bun. Învăţaţi-i de la cea mai fragedă vîrstă cu evlavia înaintea lui Dumnezeu şi cu rugăciunea, cu dreptatea şi cu sinceritatea. Pregătindu-i pe copii pentru Dumnezeu şi Cer, veţi afla în ei bucurie şi mîngîiere şi aici pe pămînt“ [16]. În aceeaşi măsură mirenii trebuie să participe şi la îndeplinirea misiunii învăţătoreşti prin păstrarea, propovăduirea şi apărarea dreptei credinţe, prin difuzarea lucrărilor misionare, prin susţinerea activităţii clericilor, îndeplinindu-şi vocaţia de fii ai Bisericii, cu atît mai mult cu cît societatea se bucură de prezenţa acestor misionari şi în învăţămîntul public prin acceptarea Religiei ca disciplină de studiu, dar şi prin asistenţa religioasă asigurată în diferite instituţii: spitale, armată, penitenciare etc. [17].

Aşadar, de-a lungul întregii istorii a Bisericii, elementul laic a fost şi este o prezenţă activă, în îndeplinirea celor trei funcţii ale puterii bisericeşti, în virtutea unor drepturi recunoscute, şi nu doar pe temeiul unor îndatoriri sau a unor eventuale concesii clericale [18]. Astfel, credincioşii sînt invitaţi să participe la lucrarea de păstrare a adevărului revelat, de propovăduire a acestuia, de sfinţire a vieţii şi de cîrmuire sau conducere a întregului corp al Bisericii [19] şi, în acelaşi timp, sînt datori să participe la toate acţiunile Bisericii, care vizează latura spirituală a vieţii (can. 78 Trulan, 26, 46 Laod.), avînd conştiinţa că sînt mădulare vii ale acesteia. Instaurarea Împărăţiei lui Dumnezeu în sufletele fiecăruia dintre creştini este, aşadar, o activitate colectivă, la care sînt chemaţi să participe toţi, fiecare după puterea, capacitatea şi rolul fiecăruia: unii prin puterile primite la Hirotonie (clericii), alţii cu înţelepciunea, alţii cu propovăduirea prin exemplul vieţii (mirenii) etc. Părintele Dumitru Stăniloae preciza că „slujirile acestea ale preotului contribuie la întipărirea lui Hristos în fiinţa credincioşilor. Aceştia îşi realizează astfel şi ei preoţia lor generală cu ajutorul preoţiei slujitoare, nu numai ca ducători ai jertfelor lor personale, ci şi ca împăraţi peste patimile lor şi ca învăţători în familie şi în societate, sfinţindu-se prin toate aceste slujiri pe ei înşişi şi contribuind la sfinţirea lumii, dar fără să facă aceasta ca reprezentanţi calificaţi ai Bisericii“ [20]. De aceea, este nefiresc să ignorăm rolul laicilor în propovăduirea dreptei credinţe, atîta timp cît părinţii Bisericii au stabilit şi pentru aceştia diferite forme de propovăduire: catehumenatul (can. 26 Laod.), învăţarea dreptei credinţe în familie (can. 70 Trulan), dar, fiecare dintre cei care învăţau în diferite forme şi locuri sînt obligaţi să păstreze buna rînduială (can. 64 Trulan), să nu-şi aroge drepturile şi obligaţiile altora şi „să nu treacă hotarele cele ce şi sînt puse, sau predania de Dumnezeu purtătorilor Părinţi“ (can. 19 Trulan), iar, în cazul în care ➘

vor să se dedice activității de răspîndire a cuvîntului Evangheliei în diverse forme se recomandă ca aceștia să aibă aprobarea episcopului (can. 26 Laod.) [21], fapt pe care îl vedem și astăzi în cazul tuturor dascălilor care, pentru a se angaja la o astfel de activitate trebuie să obțină binecuvîntarea episcopului, indiferent dacă este vorba despre învățămîntul preuniversitar sau cel universitar. Părintele Alexander Schmemann sublinia că adevăratul principiu ierarhic pe care este organizată Biserica „nu este putere pură, ci o grijă adînc spirituală și pastorală față de Biserica văzută ca familie, ca simplitate a vieții și manifestare a darurilor spirituale. Preotul nu numai că nu trebuie să se teamă de sinodalitate, ci trebuie să fie încurajat de această stare normală de fapt, să o caute, trebuie să ajute fiecare membru al Bisericii să-și descopere darul și vocația în cadrul Trupului Bisericii, așa cum a vrut Mîntuitorul Hristos care arăta dragostea și atitudinile ce trebuie să necaracterizeze. În vederea realizării acestui deziderat modelul suprem este Sfînta Treime, care lucrează prin Biserică pentru a ne da chipul cel dintîi și starea pentru care am fost creați. Astfel, specifica unul dintre ierarhii Bisericii noastre, «Biserica, în calitatea ei de mediu de restaurare aoamenilor, în comuniunea de iubire cu Dumnezeu și întreolaltă nu poate avea alt izvor și un alt model decît Sfînta Treime. De aceea, cînd Iisus vorbește de unitatea Bisericii și se roagă pentru ea, El nu dă ca exemplu (pentru această unitate) nici Imperiul roman și nici Republica Elină, nici o altă formă de organizare politică sau socială, ci relațiile interpersonale din Sfînta Treime»“ [22]. Dacă modelul este treimic, atunci Biserica nu poate

și nici nu trebuie să excludă laicii de la activitatea învățătorească. Ea trebuie să-i antreneze în diverse activități pe toți membrii ei. Astfel, printr-un proces lent de educație trebuie să se depășească mentalitatea secularizată și să se repună în drepturi toți membrii Bisericii.

Concluzionînd, putem afirma că toți membrii Bisericii au datoria de a învăța dreapta credință, unii în Biserică, iar alții în familie și societate. De altfel, Biserica a încurajat în ultimele decenii participarea laicilor la propovăduirea dreptei credințe prin educarea tinerei generații în frică de Dumnezeu și respect față de valorile creștine, atît prin organizarea învățămîntului religios în școlile de stat, cît și prin organizarea învățămîntului teologic, la care au acces toți membrii ei. Nu trebuie să uităm că Biserica este acolo unde sîntem noi, iar faptele din viața de zi cu zi sînt o propovăduire permanentă. ■

1. Prof. Dr. Nifon Mihăiță, *Misiologie creştină*, Ed. Asa , Bucureşti, 2005 p. 13.
2. Pr. prof. Dr. Corneliu Sîrbu, „Misionarismul laic în lupta antisectară“, *Revista Teologică*, Sibiu, 1945, nr. 1, p. 16.
3 . *Ibidem*, p. 36.
4. Prof. Dr. Nifon Mihăiță, *op. cit.*. p. 69.
5. Vasile Axinia, „Dispoziţii canonice ale Sfîntului Vasile cel Mare, privind femeia creştină“, în *Glasul Bisericii*, XXXVIII (1979), nr. 7-8, p. 729.
6. Dumitru Stăniloae, *Teologie Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 2003, p. 206.
7. Sfîntul Vladimir, Mitropolitul Kievului, *Despre educație*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2006, pp. 79-87.
8. *Ibidem*, p. 55.
9. Vasile Axinia, *op. cit.*, p. 731.
10. Maica Magdalena, *op. cit.*, p. 10.
11. *Ibidem*, p. 136.
12. *Ibidem*, p. 137.
13. Sfîntul Vladimir, Mitropolit al Kievului, *op. cit.*, p. 103.
14. Maica Magdalena, *op. cit.*, p. 42.
15. *Ibidem*, p. 117.
16. Sfîntul Vladimir, Mitropolit al Kievului, *op. cit.*, p. 87.
17. Veaceslav Goreanu, „Mirenii în biserică“, în *Luminătorul*, 2005, nr. 3, pp. 7-17.
18. Liviu Stan, *Poziția laicilor*, pp. 200-203.
19. I. S. Berdnicov, *Curs de Drept Bisericesc*, trad. de Silvestru Bălănescu, Tipografia Cărților Bisericeşti, Bucureşti, 1892, pp. 102-110.
20. Dumitru Stăniloae, *Teologie Dogmatică Ortodoxă*, ed. cit., p. 166.
21. Ioan N. Floca, *Drept canonic*, vol. II, p. 23.
22. Dr. Dan Ilie Ciobotea, „Dorul după Biserica nedespărțită sau Apelul tainic şi irezistibil al iubirii Treimice“, în *Ortodoxia*, XXXIV (1982) nr. 4, p. 592.

BLOG
EDITURA
REVISTA
LIBRĂRIA
TIPĂRITURA
VELIMIROVICI
PĂRINȚI DUHOVNICEȘTI
IZVOARELE ORTHODOXIEI
CARTE PENTRU COPII
NEAMUL ROMÂNESC
CARTE DE CĂPĂTÂI
AVDHELA
MARTOR
REVISTA
LIBRĂRIA
TIPĂRITURA
ASOCIAȚIA
GEORGE RACOVEANU
BIBLIOTECA CULTURII AROMÂNE
SFÂNTUL NICOLAE VELIMIROVICI
KOSOVO ȘI METOHIA ÎN LACRIMI
» Prin fereastra temniței
Gânduri despre bine și rău
» Film documentar - Sfântul Nicolae al Serbiei
Tâlcuire la Tatăl nostru
» Mai presus de Răsărit și de Apus
» Cele patru așezăminte ale Sfântului Naum al Ohridei
» Simboluri și semne
» COMANDĂ CARTEA
» DESCARCA PDF
SFÂNTUL NICOLAE VELIMIROVICI
EPISCOPUL OHRIDEI ȘI JICEI
PRIN FEREASTRA TEMNIȚEI
PRIN FEREASTRA TEMNIȚEI
Sfântul Nicolae Velimirovici, Episcopul Ohridei si Jicei

ALEXANDRU DUȚU ŞI LAICATUL CA SLUJIRE

FLORIN-CIPRIAN MITREA

De cele mai multe ori, cînd folosim termenele de *laic/laicizare* avem tendința de a le asocia cu conceptele de *secular/secularizare* și chiar cu cel de *profan* (din cadrul dihotomiei **sacru** vs. **profan**). Este și acesta un efect al discursivității moderne care, de pildă, atunci cînd pune problema statalității, negreșit se referă și la *statul laic* sau *secular* ca la o realitate (constatabilă sau doar dezirabilă). Această apropiere semantică dintre *laic* și *secular* face ca termenul de *laicat* și, implicit, realitatea care ar trebui să-i corespundă să fie expuse unei folosiri confuze. Atunci cînd nu este cu totul ignorat, termenul de laicat este folosit mai mult pentru a desemna un fel de statut social în raport cu Biserica și nimic mai mult. În orice caz, la nivelul simțului și discursului comun chiar din interiorul Bisericii, ideea de laicat este definită negativ (din punct de vedere logic): este laic cine nu este cleric. Însă este suficient a fi laic pentru a face parte din laicat? Puține sînt vocile care să facă o problemă de conștiință din această întrebare și care să dezvolte un discurs sistematic în jurul reponsabilităților implicate de situarea pe această treaptă a ierarhiei vieții ecleziale.

Una dintre aceste voci a fost, fără îndoială, profesorul Alexandru Duțu (1928–1999), istoric reputat al mentalităților (cu cărți importante în domeniu), specialist în problematica Sud – Estului European (director al *Revue des Etudes Sud – Est Europeennes* în perioada 1990–1997), cadru didactic de prestigiu la Universitatea București și, nu în ultimul rînd, **un laic fervent** al Bisericii Ortodoxe Române. Întregindu-și formația juridică și filologică cu absolvirea cursurilor Institutului Teologic Ortodox, în perioada grea a anilor '50, Alexandru Duțu s-a numărat și printre cei care au dat mărturie directă despre fenomenului „Rugului Aprins", întrucît a participat la serile de conferințe și rugăciune de la Mănăstirea Antim. Acestui cărturar îi datorăm, printre altele, faptul că după 1990 a pus punctul pe i în ceea ce privește rolul intelectualilor în societate. Profesorul nu s-a limitat la problematizarea clasicului raport dintre intelectuali și puterea politică, ci s-a referit în mod predilect și la vocația intelectualului de tip conservator, preocupat de prezența sa atît în agora, cît și în Biserică.

Potrivit lui Alexandru Duțu, multe dintre problemele societăților actuale au drept cauză fenomenul detașării societății civile de Biserica militantă, mai ales în Occident. După secolul XVI și mai ales o dată cu epoca Luminilor, în Apusul european s-a instituționalizat opinia că organizarea unei societăți *laice*, *civile*, echivalează cu „punerea în funcție a unui mecanism care să meargă și fără intervenția clerului." Mai mult decît atît, această societate laică devine receptaculul și promotorul principal al tuturor curentelor anticlericale: darwinismul, voltairianismul, cultul supraomului, rasismul. Consecința a fost că „spiritul laic s-a transformat în spirit profan și partea sacră din viața oamenilor a fost profanată."[1]

Acest proces secularizator nu a întîrziat să-și arate efectele de

În seara lui 4 aprilie a. c., Compania Passe Partout „Dan Puric" a organizat, la Teatrul de pe Lipscani, un extraordinar eveniment dedicat martirilor din temnițele comuniste. Cîteva sute de persoane s-au bucurat de reîntîlnirea cu d-l Marcel Petrişor, fost deținut politic, a cărui ultimă carte, *Cumplite încercări, Doamne!*, a fost relansată de d-nii Dan Puric şi Răzvan Codrescu. Maestrul Dan Puric a lansat şi volumul *Teofan. Remember!* de Doina Iovănel Spineanu şi a înmînat d-lui Gheorghe Jijie, nonagenar, fost deținut politic, Premiul pentru Demnitate Românească al Fundației Aiud. În final, o trupă de tineri actori a emoționat profund publicul cu spectacolul „Testament", după scenariul şi în regia Finetei Grigorescu. Piesa spune istoria generației interbelice mucenicite. Pentru că generația interbelică rămîne pentru noi reperul absolut al implicării creştinilor în viața cetății, iar tesamentul ei trebuie îndeplinit, ilustrăm acest articol cu cîteva imagini din timpul reprezentației.

bumerang pentru că, lovind în Biserică, „spiritul laic a ajuns să se lovească pe sine însuși" întrucît dorința de a construi o lume fără Dumnezeu amenință să provoace chiar distrugerea lumii. De aceea, subliniază profesorul Duțu, se impune ca spiritul laic să experimenteze metanoia căinței și să se reconecteze la izvoarele înțelepciunii patristice. În acest context, Alexandru Duțu n-a pregetat în a-și exprima convingerea în puterea Ortodoxiei de a regenera „societatea năruită de ideologii și fantasme produse de pofta de putere"[2].

Îndepărtarea laicilor de Biserică a avut așadar efecte grave care se resimt și astăzi. Unul dintre ele este mistificarea potrivit căreia o societate civilă, pentru a fi autentică, trebuie neapărat să se delimiteze de Biserică sau chiar să o combată explicit. Exemplul cel mai elocvent în acest sens, din lumea românească de după 1990 a fost, consideră profesorul, Grupul pentru Dialog Social din jurul revistei *22* care, din păcate, s-a pronunțat de multe ori pe probleme legate de Biserica Ortodoxă Română fără să aibă o cunoaștere serioasă a acestor probleme. De fapt, potrivit perspectivei lui Alexandru Duțu, nu poți dezbate cu succes probleme bisricești dacă nu ai o minimă cunoaștere practică și o participare efectivă la viața eclezială. În acest sens, profesorul își fundamentează grila interpretativă pe două surse fundamentale. Mai întîi gîndirea patristică (unde relația dintre suflet și corp este prezentată nu în termenii unui clivaj insurmontabil, ci în cei ai unei conlucrări armonioase în perspectiva mînuirii) și mai ales Sfîntul Maxim Mărturistorul care vorbește despre interdependența dintre înțelepciunea din afară și înțelepciunea dinăuntru și despre trecerea de la materie și formă spre înțelesuri[1]. În al doilea rînd, este luat ca reper preferat filosofia politică de tip conservator a lui Michael Oakeshoat cu a sa disticție între *cunoașterea practică* și *cunoașterea tehnică*[4].

Prin urmare, înțelegîndu-și statutul de laici în termenii unei despărțiri radicale de ➘

Biserică, intelectualii riscă să se afunde într-o înțelepciune exclusiv exterioară (deci incompletă și ineficientă) sau într-o cunoaștere exclusiv teoretică (deci abstractă și fictivă). La fel de adevărat este că de pe urma acestei rupturi are de suferit și Biserica, întrucît se vede lipsită de o forță capabilă să joce în mod creator rolul de interfață între spațiul sacru și cel profan. Concluzia argumentației lui Alexandru Duțu se reduce, în esență, la constatarea necesității întoarcerii laicatului în Biserică. Această întoarcere nu semnifică, însă, nicidecum adoptarea unei stări de pasivitate, ci, dimpotrivă, conștiința unor largi responsabilități pe care laicii au vocația și pot să le îndeplinească cel mai bine. Așadar, o revenire a laicatului ar fi atît în folosul laicilor (care ar recupera o legătură creatoare cu realitățile prin intermediul exercitării unei cunoașteri practice) cît și în folosul Bisericii a cărei activitate „s-ar înviora". Astfel, laicatul, în cadrul Bisericii, poate rezolva o mulțime de probleme pe care statul providențial nu le mai poate asuma. Un exemplu este, asistența socială făcută din perspectiva relațiilor personale, deci pornind de la nivelul parohiei, pentru a putea identifica apoi și soluții cu caracter mai general. Apoi realizarea unei *educații civice creștine* a tinerilor făcută nu în spiritul luptei pentru putere, al delațiunii și al corupției, ci în spiritul înțelegerii omului ca chip al lui Dumnezeu, nu ca animal coborît din copac. În acest sens, profesorul recomandă organizarea de către institutele teologice a unor centre de studiu și dezbatere în care oameni de profesii diferite să dialogheze și să identifice soluții reale la problemele lumii contemporane. Toate acestea se impun, potrivit lui Alexandru

Duțu, întrucît a sosit vremea ca „nebuloasa științifico-estetică" să fie înlocuită cu noi instituții de cultură din care să răzbată „un spirit civic creștin atent la viața fiecăruia și a tuturor"[5].

Ceea ce trebuie remarcat neapărat este că entuziasmul și fermitatea cu care Alexandru Duțu susținea astfel de proiecte nu erau rezultatul unor proiecte abstracte, ci al unei cunoașteri practice experimentate în cadrul întîlnirilor de la *Rugul Aprins*. Acolo „la Antim, s-au adunat clerici și laici laolaltă, fără să se întrebe dacă este cazul să stea în încăperi separate sau să despartă discuția teologică de cea laică". Astfel, „în fața primejdiei care se anunța și care s-a instalat în forță, oamenii s-au întors la surse pentru a găsi o cale de salvare personală și colectivă"[6]. Prin urmare, Alexandru Duțu pleda pentru dialogul dintre *clerici* și *laici* în interiorul Bisericii, pentru că știa că această experiență este posibilă și rodnică. Această perspectivă amintește de noțiunea de *autoritate spirituală în sens larg*, prin care Gustave Thibon desemnează „nu numai autoritatea eclezviastică propriu-zisă, ci toată elita intelectuală a popoarelor" cu condiția conlucrării lor în direcția conser-

vării valorilor fundamentale ale societății, care sînt cele creștine[7].

Cu mijloacele istoricului și ale filosofului politic dublat de ipostaza teologului practicant, profesorul Duțu a arătat că numai o elită intelectuală înrădăcinată în Biserică, adică un laicat activ și conștient de misiunea sa, poate regenera fibra României post-totalitare. Vocea cărturarului Alexandru Duțu a fost una dintre puținele care au susținut și au demonstrat, în contra discursului dominant al inteligheņției postdecembriste, că **există** o tradiție de gîndire politică românească cu multiple rădăcini. Mai întîi, *cultura veche românească* ne oferă imaginea unei lumi în care cei mai activi membri ai laicatului erau voievozii filosofi, ctitori și luptători. Apoi, *umanismul civic* al secolelor XVII–XVIII (care a pus problema necesității implicării în treburile cetății pentru slujirea *binelui de obște* și care în spațiul românesc s-a format mai mult în tinda Bisericii decît în pofida ei[8]. De asemenea, *solidaritățile organice* (familie, parohie, obște, comunitate locală) trebuie privite ca temelie a legitimității și forței *solidarității artificiale* reprezentate de Stat. Mai mult decît atît, atrage atenția profesorul, orice discurs comunitarist, inclusiv cel european, nu poate avea coerență și legitimitate decît dacă recunoaște și respectă aceste solidarități organice. Prin urmare, pe revizitarea acestor surse, care s-au format prin dialogul viu dintre Biserică și laicatul său, se poate întemeia „ridicarea sufletească a cetățenilor“ și nu pe urmărirea cu orice preț a unei prosperități materiale iluzorii[9].

Așadar, mesajul profesorului Duțu este că laicatul trebuie înțeles în primul rînd ca *slujire* în cadrul Bisericii. Altminteri, atît credința, cît și înțelepciunea exterioară riscă să rămînă *o frumoasă fără trup*,[10] o plăsmuire lipsită de viață. Sînt argumente care pe noi, laicii, trebuie să ne pună pe gînduri, întrucît ne pot ajuta să conștientizăm că *liturghia după liturghie* este o vocație și o chemare la care trebuie să răspundem *acum* și *aici* pentru că, negreșit, vom da seama *atunci* și *acolo*. ■

[1] Alexandru Duțu, *Lumea dinăuntru şi lumea din afară*, ediție îngrijită de Laurențiu Vlad, Ed. Universității din Bucureşti, 2009, p. 300.
[2] *Ibidem*, p. 301.
[3] *Ibidem*, p. 161.
[4] *Ibidem*, p. 218.
[5] *Ibidem*, pp. 302-303.
[6] *Ibidem*, p. 79.
[7] *Cf.* Gustave Thibon, *Eseu de fiziologie socială*, traducere de Ştefana și Ioan-Pop Curşeu, Ed. Echinox, Cluj, 2004, p. 119.
[8] *Cf.* Alexandru Duțu, *Sinteză și originalitate în cultura română*, Ed. Enciclopedică Română (1650-1848), Bucureşti, 1972, pp. 114-115.
[9] Alexandru Duțu, „Tradiția în gîndirea politică românească“, în revista *Polis*, nr. 3- 4/1996.
[10] Alexandru Duțu, *Lumea dinăuntru şi lumea din afară*, ed. cit., pp. 78-82.

SEMNIFICAȚII ALE GLOBALIZĂRII

PARTEA A TREIA

CRISTI PANTELIMON
cristi.pantelimon@rostonline.org

În al său *Tratat de morală. După virtute*[1], Alasdair MacIntyre scrie despre pretențiile morale ale lumii noastre întemeiate nu pe virtute, ci pe *utilitate*, *drept* și, în final, *eficiență*, că sînt simple iluzii, ultima dintre ele, eficiența, fiind poate cea mai puternică din punct de vedere cultural. Cel care întruchipează această nouă iluzie morală, managerul birocratic, este „personajul central al dramei sociale moderne"[2].

Dacă MacIntyre are dreptate cu a sa morală iluzorie a lumii eficiente de astăzi, putem spune că globalizarea naște iluzii la nivel planetar. Iluzia este ceva care înlocuiește realul, iar globalizarea actuală reprezintă, din acest motiv, *globalizarea nimicului*[3].

Pe modelul *simulacrului* lui Baudrillard, pe care-l citează, autorul acestei sintagme, Georges Ritzer, construiește imaginea terifiantă a unei societăți macdonaldizate, o societate a nimicului generalizat, global, la nivel planetar: „Pe măsură ce societățile devin mai bogate, le crește interesul pentru achiziționarea bunurilor pe care le au țările cele mai dezvoltate, iar majoritatea acestor bunuri se încadrează în categoria «nimicului». Statele prospere (centre ale «nimicului»), mai ales guvernele care le reprezintă și companiile lor cele mai puternice, sînt interesate să exporte bunurile, serviciile și ideile care reflectă și întruchipează «nimicul» în toate țările care le vor accepta și le vor cumpăra (...). Pe măsură ce o țară depășește o anumită barieră economică (și, uneori, și politică) și atinge un anumit nivel de succes economic, ea va fi supusă unui bombardament de lucruri, care va include și o cantitate și o varietate impresionante de «nimic» (...). În consecință, tot mai multe state și regiuni ale lumii sînt invadate de «nimic», iar cantitatea de «nimic» crește odată cu prosperitatea lor..."[4].

Morala iluzorie a managementului eficient este aceeași „morală" iluzorie a eficienței globalizării sau a eficienței globale, ceea ce este același lucru.

Fie morala nu aparține în mod originar societății, iar sursa ei trebuie căutată în altă parte, fie societatea, care generează morala, este incapabilă s-o facă respectată și are nevoie de altă instanță pentru așa ceva. Și într-un caz, și în celălalt, este, așadar, nevoie să postulăm o altă realitate, pe lîngă cea socială, pentru a surprinde traseul complet al moralei în lume. Din păcate, sociologii au perpetuat, din necesități de ordin „profesional" îngust înțelese, o iluzie sau o falsă idee ce nu rezistă la o analiză atentă. Iluzia că morala și respectarea ei își au

sediul în viața socială. Era firesc ca, cei care au cucerit terenul social după înflorirea sociologiei, economiștii, să-și atribuie, prin conceptul de *eficiență*, aceeași putere pe care sociologii o credeau de partea lor. Explicațiile sociologizante sau cele tributare eficienței economice sînt la fel de neputincioase în domeniul moralei. Ne vom limita să cităm numai un autor semnificativ în acest punct, anume Francis Cornford: „Primul poet religios al Greciei, Hesiod, declară într-o formă simplă convingerea că evoluția Naturii nu este în nici un caz nepăsătoare față de bine și de rău. El ne spune că atunci cînd oamenii acționează conform dreptății și nu se îndepărtează de drumul corect al binelui, orașul lor înflorește și ei sînt lipsiți de război și foamete (...). Cum a apărut această credință, că *Natura este morală*, astfel încît ordinea ei este deranjată de păcatele omului? Cu siguranță că nu este rezultatul unei observații directe, lipsite de prejudecăți. Cînd un rege sau un popor comite un act de nedreptate, *nu* este adevărat că recolta este vătămată și că urmează foametea și boala. Aici avem de-a face cu una dintre acele credințe vechi, tradiționale care sfidează respingerea constantă a experienței“[5].

Sesizînd distanța dintre morală și comportamentul adaptat social, autorul englez sugerează că morala și viața socială au un punct critic în care tensiunea dintre ele este maximă. Acest punct critic se referă tocmai la adoptarea unei viziuni intenționat morale, indiferent de consecințele practice sau, dimpotrivă, de adoptarea unui punct de vedere utilitarist-pragmatic, în care, observînd că morala și succesul social nu sînt neapărat din aceeași categorie, omul acceptă să părăsească făgașul moralei pentru a se înscrie pe linia succesului lumesc. Globalizarea înseamnă adoptarea acestui punct de vedere a- sau i-moral la nivelul conștiinței planetare. Înseamnă în aceeași măsură abandonarea moralei în numele eficienței (după definițiile practice curente) și înseamnă de asemenea părăsirea tradiției și a religiei, în favoarea aceleiași adaptări la realitatea concretă.

Globalizarea totală corespunde cu epuizarea resurselor religioase ale umanității. Nu știm dacă așa ceva este posibil. Biserica nu poate concepe o lume istorică expurgată de divinitate, o lume doar a oamenilor, o lume perfect „antropologizată“. Iată ce spune, din acest punct de vedere, Papa Benedict al XVI-lea, pornind de la un verset biblic: „Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu (*Matei* 4, 4). (...) Acolo unde această ordine a bunurilor nu este luată în

UNDE DUMNEZEU E CONSIDERAT DE O IMPORTANȚĂ SECUNDARĂ, PUTÎND FI DAT LA O PARTE TEMPORAR SAU DEFINITIV, ÎN NUMELE UNOR PROBLEME MAI IMPORTANTE, TOCMAI ACOLO ACESTE PRETINSE LUCRURI MAI IMPORTANTE SÎNT SORTITE EŞECULUI.

seamă, ci întoarsă pe dos, acolo nu se mai poate naște dreptatea, acolo nu mai există grija pentru omul aflat în suferință, ci distrugerea cuprinde și domeniul bunurilor materiale. Acolo unde Dumnezeu este considerat de o importanță secundară, putînd fi dat la o parte temporar sau definitiv în numele unor probleme mai importante, acolo tocmai aceste pretinse lucruri mai importante sînt sortite eșecului. Nu numai finalul negativ al experimentului marxist stă mărturie pentru această afirmație. Tocmai ajutorul de dezvoltare oferit de Occident, bazat pe principii pur tehnico-materiale, care nu numai că l-au lăsat pe Dumnezeu deoparte, dar i-a îndepărtat și pe oameni de Dumnezeu, cu trufia celui care crede că știe totul mai bine, tocmai acesta deci a făcut ca Lumea a Treia să devină cu adevărat Lumea a Treia în sensul actual. A dat la o parte structurile religioase, morale și sociale și a pus în locul lăsat gol mentalitatea tehnicistă"[6]. Doar o astfel de lume poate fi, la limită, considerată o lume globală. Fără religie și fără tradiții, o astfel de lume poate fi pregătită de scenariul globalist perfect, dus la extrem. Ce presupune o astfel de lume, care sînt caracteristicile sale esențiale? Interesant este că această viziunea critică a Bisericii converge cu viziunea critic-realistă a gînditorilor sociali care au studiat procedeele globalizării și din perspectiva „ajutorului" occidental de care vorbește Benedict al XVI-lea, dar și din perspectiva acțiunilor occidentale fără aparențe umanitare. Umanitarismul occidental a fost pus în criză chiar la el acasă, și este suficient să cităm aici o lucrare ca cea a lui Bernard Hours[7], definitorie pentru curentul de gîndire critic la adresa acestuia. Antropologul francez crede că umanitarismul actual tinde să devină o morală globală, care, în loc să contribuie la echilibrul lumii, nu face decît să reproducă ierarhiile imperiale ale momentului. Aici globalizarea moral-ideologică are un efect devastator asupra conștiinței și securității planetare: „O morală globală este pe cale de a se naște, tinzînd să producă mai multă precaritate decît securitate, în ciuda referințelor abstracte la dreptul internațional sau la drepturile omului, la fel de abstracte. Cu toate fluxurile de

informație, cunoașterea Celorlalți regresează în aceste clișee, iar producerea unei morale universale rămîne o miză evidentă a puterii, un fel de imperialism occidental și, mai precis, nord-american. Referințele instrumentale la drepturile omului, gestionarea selectivă a ajutorului umanitar ne aduc în prezența unui imperialism moral împotriva căruia nu poate fi conceput nici un război de eliberare“[8].

Occidentul are, desigur, și alte instrumente de acțiune în mersul său de schimbare globală a profilului umanității. Unul este cel al așa-numitei doctrine a șocului și a capitalismului dezastrelor, definite recent de Naomi Klein[9]. Să mai spunem că registrul poate continua pînă la acțiuni definitiv neocolonialiste, de genul războaielor din Golf, pe care chiar autori americani de prim rang le-au criticat pentru cinismul lor devastator.[10] Așadar, fie că este vorba despre umanitarismul aparent onest, fie că este vorba despre false acțiuni de într-ajutorare, determinate de calamități locale, fie că este vorba despre clasicele războaie de cucerire economică, drapate de revoluții de democratizare și de apărare a drepturilor omului, Occidentul acționează permanent într-o logică de fier a oligarhiei globalizante.

Lumea globală este, în primul rînd, o lume materialistă. Nu neapărat în sensul lui Marx. Materialismul lumii lui Marx era un materialism ferm, de pionierat. Aparent, astăzi, lumea este mai puțin materialistă, devreme ce, din ce în ce mai des, auzim vorbindu-se despre „valori“. Lumea capitalismului de început, lumea mijlocului de secol XIX era dominată de forțele materiale ale industriei și marilor manufacturi, care reușiseră să antreneze forțele cunoașterii științifice și tehnice pozitive. Din acest punct de vedere, lumea lui Marx este o una în care este vizibil așa-numitul „proces al civilizării“, înțeles ca ordonare tehnico-materială și birocratică a lumii. Nici viziunea lui Max Weber nu descrie o altă lume decît lumea materialistă a lui Marx, cu diferența că la autorul *Eticii protestante*, explicația materialității lumii coboară în aspectele etice ale fenomenului religios, deci, structural, explicația sa este, într-un anume sens, mai complexă, mai sofisticată, mai generoasă. În schimb, lumea descrisă de Marx este un adevărat monolit fără replică spirituală, un bloc compact în care se ciocnesc iremediabil forțele materialității istorice, ale capitaliștilor și ale proletarilor. Materialismul este chiar traseul, destinul istoriei, căci istoria nu este mai mult decît înfruntarea eshatologică dintre binele proletariatului și răul capitaliștilor exploatatori.

Astăzi, lumea este departe de a mai avea aspectul monolitic descris de Marx, dar și aspectul „etic“ subtil de care vorbea Max Weber. Am putea spune că „materialismul“ devine un fenomen care impregnează în așa măsură dimensiunea etică a lumii, încît nu există de aici înainte posibilitatea de a mai diferenția „spiritul capitalismului“ de „spiritul achizitiv“, de dorința de cîștig. Știm foarte bine că paradigma lui ➘

Max Weber se sprijină tocmai pe această diferență notabilă dintre spiritul capitalismului modern și simpla dorință de cîștig, pe care umanitatea, spune sociologul german, a cunoscut-o dintotdeauna. Cea din urmă nu duce decît la un capitalism „clasic", din antichitate și pînă în zorii epocii moderne. Această dorință de cîștig, putem spune, va duce la un capitalism de tip oarecum marxist, adică un capitalism monolitic, clasic. Dimpotrivă, capitalismul modern se bazează pe o diferențiere a unei etici speciale, ascetice, de domeniul propriu-zis al realității materiale[11]. Capitalismul modern este un capitalism ce nu rezultă pur și simplu dintr-o dorință „lumească", materialistă, ci mai degrabă invers, dintr-o dorință de regăsire a unei spiritualități religioase (creștine) puse în criză odată cu Reforma și cu începuturile modernității. Ce fel de capitalism este însă cel actual? El nu mai poate fi întemeiat pe distanța dintre o etică (fie ea religioasă sau de altă natură) și o elaborare strict obiectivă, pe o obiectivare a naturii unei valori. Capitalismul actual este capitalismul fără etică, sau, mai precis spus, în care etica este incapabilă să mai elaboreze o viziune care să depășească cadrul așa-numi-

tei dorințe de cîștig. Capitalismul actual este dorința de cîștig care a înăbușit toate celelalte forțe spirituale ale omului, fiind, în același timp, capabil de o permanentă și spumoasă dedublare, de o deconcertantă capacitate proteică de asumare a unor așa-zise „valori" cu care ascunde, de fapt, această realitate șocantă. Unele încercări de recuperare etică a capitalismului actual nu sînt de neglijat, dar fondul acestuia, din păcate, în afara unei legături cu o etică superioară, sau cu o morală remarcabilă. Astfel, „capitalismul moral" de care vorbește un autor ca Stephen Young[12], și care propune încă din subtitlu „o reconciliere a interesului privat cu binele public", ar merita o analiză mai detaliată, cu atît mai mult cu cît autorul, ca bun cunoscător al tradițiilor politice și morale asiatice și ca membru al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională, are toate datele să fie o voce distinctă în aria unei gîndiri economice fundamentată tradițional. Din păcate, viziunea acestuia este departe de a depăși cadrul general al sistemului economic globalizant, în ciuda unor nuanțe care merită menționate. Astfel, pledoaria în sine pentru revenirea la etica în afaceri nu

[1] *After Virtue. A Study in Moral Theory*, Notre Dame University Press, 1981, trad. rom : *Tratat de morală. După virtute*, Ed. Humanitas, 1998.
[2] *Op. cit.*, p. 100 în ed. rom.
[3] V. George Ritzer, *The Globalization of Nothing*, Pine Forge Press, 2004, 2007, trad. rom.: *Globalizarea nimicului*, Ed. Humanitas, București, 2010.
[4] G. Ritzer, *op. cit.*, pp. 133-134 în ed. rom.
[5] V. *De la religie la filosofie. Un studiu asupra originilor speculației occidentale*, Ed. Herald, București, 2009, pp. 15-16. Ediția originală a cărții se cheamă *From Religion to Philosophy. A Study in the origins of Western Speculation*, Harper & Row Publishers, New York, 1957.
[6] *Isus din Nazaret*, Ed. Rao, 2007, pp. 44-45, traducerea românească a operei *Jesus von Nazareth*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2007.
[7] Este vorba despre traducerea unei serii de studii grupate sub titlul *Ideologia umanitară sau spectacolul alterității pierdute*, Institutul European, Iași, 2010.
[8] B. Hours, *op. cit.*, pp. 14-15.
[9] Naomi Klein, *The Shock Doctrine. The Rise of Disaster Capitalism*, Knopf Canada, 2007; trad. rom.: *Doctrina șocului. Nașterea capitalismului dezastrelor*, Ed. Vellant, București, 2008. Autoarea, a cărei viziune economică este franc anti-friedmaniană, surprinde un nou tipar de acțiune capitalistă, în care ideologia acelui *unfettered capitalism* (capitalism nestingherit) se folosește de situațiile dramatice care pot apărea în diferite țări ale lumii (dezastre naturale – un exemplu larg folosit este cel al inundațiilor catastrofale din New Orleans din 2005, schimbări bruște de regim politic, crize economice structurale, războaie etc.) pentru a întări economia privată, în dauna celei publice: „Numesc aceste raiduri deliberate

poate fi decît salutată. La rîndul său, etica, spune autorul, înseamnă urmarea unor valori ce țin de tradiția unei culturi, a unei societăți, a unei familii etc. Exemplul actual al Partidului Comunist chinez, care a propus codul moral numit Societatea Armonioasă și care încearcă, prin revenirea la valorile confucianiste, să reducă lăcomia și egoismul din viața economică a Chinei, este de asemenea trecut de autor printre modalitățile care ar putea readuce un suflu vital economiei globale. Pînă aici lucrurile sînt în regulă. Din păcate, alte fraze sînt dezamăgitoare în sensul în care, ca de obicei în vremurile noastre, etica este folosită în mediul economic pentru sporirea eficienței sau raționalității economice și nu de dragul valorilor aflate în spatele său. Căci, spune Stephen Young într-o scurtă prefață la ediția romînă, „În România de astăzi este binevenită o revenire la valorile și tradițiile ce existau înaintea anilor din timpul regimului comunist. Tot ceea ce conferea cîndva oamenilor forță și încredere poate redeveni valabil azi, oferindu-le reperele necesare pentru a lua decizii în tranzacțiile de pe piața liberă“[13]. Și, imediat după aceste fraze, remarcăm una care spune totul despre valoarea eticii în afaceri sau a moralei noului capitalism: „datorită faptului că sînt desprinse de tradițiile culturale, piețele globale nu sînt o bună sursă de valori“. Filosofia morală a noului capitalism încearcă o întoarcere la ideea de tradiție, dar niciodată dincolo de ideea pieței globale. În fond, avem o reconciliere a pieței globale cu spiritul tradițional, sau un fel de capitalism tradiționalist care însă se exprimă, în cele din urmă, tot pe piața globală. Ceea ce autorii de felul lui Young nu pot înțelege este că spiritul tradițional era în sine unul „neeconomic“. Mentalitatea tradițională (o știm încă de la Max Weber) este o mentalitate care, ca să folosim o sintagmă populară, „se mulțumește cu puțin“ în situațiile în care ar putea cîștiga mai mult, tocmai pentru că valorile fundamentale nu sînt cele ale cîștigului, ale eficienței și randamentului, ci cele ale unei supraviețuiri decente, în limitele naturale. Această mentalitate tradițională este cu totul „naturală“. Observațiile unui filosof creștin atît de fin ca Sören Kierkegaard pot completa într-o imagistică poetică ceea ce se înțelege prin mentalitate economică natural-tradițională. ■

(Va urma)

asupra spațiului public, care debutează o dată cu unele evenimente catastrofice, combinate cu înțelegerea acestor catastrofe ca oportunități captivante, «capitalismul dezastrelor»" (*op. cit.*, p. 9). Ce fel de valoare morală poate avea un astfel de sistem economic, crescut din dezastrele naturale, este uşor de apreciat...

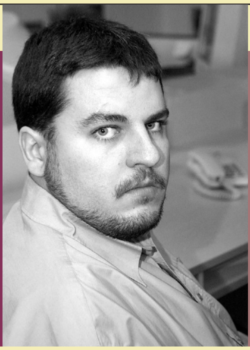
[10] Este cazul unor lucrări ca cea a lui Noam Chomsky, *Hegemony or Survival. America's Quest for Global Dominance*, Metropolitan Books, 2003, trad. rom. *America în căutarea dominației globale: hegemonie sau supraviețuire*, Antet, 2003. Celebrul autor critică viziunea imperială a Americii actuale dintr-o perspectivă preponderent geostrategică, ce poate părea mai departe de tema noastră, dar lucrurile nu stau deloc astfel. Aspectele militare nu reprezintă decât vârful aisbergului sistemului globalizant în care puterea şi dominația sunt singurele concepte care contează. Economia face casă bună cu strategiile militare, iar „strategiile" de *marketing* care urmăresc cucerirea pieței globale sunt parte a unui arsenal complex al dominației.

[11] În altă parte (v. Cristi Pantelimon, *Corporatism și economie. Critica sociologică a capitalismului*, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2009), am criticat această viziune a lui Max Weber, dar nu este momentul aici să reluăm acele idei, care ridicau un semn de întrebare în legătură cu „spiritul" capitalismului din perspectiva tocmai a actualului stadiu de dezvoltare al acestui fenomen major al istoriei.

[12] Stephen Young, *Moral Capitalism: Reconciling Private Interest With the Public Good*, 2003; trad. rom.: *Capitalism Moral. O reconciliere a interesului privat cu binele public*, Ed. Curtea Veche, Bucureşti, 2009.

[13] Stephen Young, *op. cit.*, p. 13.

Florilegiu liric

Versuri de
CRISTI PANTELIMON

FIOR

Într-o pădure de clopote tăcute, goale,
Ca nişte domuri ridicate de cîrtițe barbare,
M-am rătăcit, cătînd fiorul morții
Şi măreția cîntecelor funerare.

Printre coloanele de-aramă umblau primejdii vii
Şi se-alegea vînatul mort de cel scăpat în noapte,
Zeii rămaşi în lume purtau în mîini făclii,
Ce nu ardeau cu fum, ci doar cu şoapte.

Dedal de plumb, închis şi în prezent şi-n viitor,
Colind în umbra ta cuprins de spaimă,
Cărarea mi se-aprinde sub picior
Şi dangătu-nmiit nu ştiu deloc ce-ngaimă.

Mi-aud în urmă numele strigat
De zidurile reci izbindu-se-ntre ele;
Tu timp viclean, de ce nu m-ai chemat
Să-mi număr ceasurile ce-au rămas în clopotele grele?

MIŞCĂRI

Apele curg cu-aceeaşi răceală ascunsă în unde
Şi vîntul, ca o aripă de vultur,
Împrăştie vîrtejul ceasurilor chinuite.

Pădurea cîntă ca un corn de vînătoare,
Dar nu mai e vînat
Şi păsările nu mai pot să zboare.

Izvoarele bătînd ca nişte inimi de meduză
Şi-amurgul ce zvîcneşte peste turnuri de cetate
Şi adîncimi de ape întoarse spre eternitate

Şi diminețile limpezi din munți,
Cu ceturi dezvelind prăpăstii ca de vis
Şi nemişcarea înflorind ca un cais,

Pădurea care-ar vrea să zboare parcă în lumină
Şi rîurile lumii ce se desfac în Soare,
Totul se mişcă înspre nemişcare.

POEZIE PENTRU NOAPTE

Ca ochiul Lunii se-adîncesc fîntîni
Şi iarba creşte mai aproape,
Plopii sînt rari de tot, bătrîni
Şi-n legănarea lor e noapte.

ÎNCEPUTUL ZILEI

Păsările se închid în zbor
De supreme constelații;
Răsăritul sună ca o roată de căruță,
Călcînd Soarele adînc şi fără de vibrații.

Pînzele luminii au aprins în lume
Scumpele oglinzi de prin budoare
Şi-au zburat din baldachinele nebune
Porumbeii albi loviți de grea langoare.

Din mătăsurile vieții, deşteptate,
Se strecoară-n suflete parfumuri,
Castelane veşnic demodate
Ale zilei care urcă-n turnuri.

ȚĂRANUL

Pe cămaşa țăranului
Bătrîn ca plugul de lemn,
Se văd urmele ploilor de vară.

El strînge-n pumni pămîntul tare,
Cînd plouă, cocă neagră are-n palmă
Şi pîinea lui e dulce şi amară.

Îşi pune palmele-n pămînt,
Ca brazdele de negre
Şi rodul urcă tremurînd, alene.

Cu umerii fierbinți,
Se-ntoarce-ntre pereții de paiantă;
Cuminți, trei păsări îi descîntă-n vatră.

APOCALIPS MINOR

Peste lume cobora seara,
Ca o colină obosită
Şi amintirile intrau în case
O dată cu bătrînii.

Pămîntul se-nvelea-n tristețea
Primei fecioare necinstite
Şi lacrimile lumii dulci
Băteau în poduri ridicate de văpaia Lunii.

Un înger îndoindu-se de aripile sale
Se aşezase-n rînd cu morții
În cimitire vechi, pătate de ruina vieții
Şi ochii lui sclipeau a răzbunare.

Copiii-şi îngropau cuminți părinții
La întîmplare, undeva în noapte,
Şi peste veşnicia lumii, sfinții
Zvîrleau buchete de blesteme coapte.

SINGURĂTATE

Mai colindă vulturii prin aerul larg,
Ca nişte umbre ale Soarelui rănit?
Apusul, ca o vulpe, mi-a murit în prag
Şi cerul a rămas neisprăvit.

Sînt singur ca o umbră ruptă de la trunchi
Şi singur stăpînesc păduri de cîntece uscate,
Păstorii lumii şi-au pierdut un ochi
Şi fug de spaimă turmele uitate.

O Biblie mai port, oglindă mincinoasă
Şi un toiag cu care scurm morminte,
Căci n-am găsit mai bună casă
Decît în racla celui care stă cuminte.

Astfel mă-ngrop şi fug de mine însumi
Şi de tristețea de-a fi ultimul ce moare,
Cu palma desfăcută peste fila Cărții,
În gol, ca o secure ce taie ninsoare.

CLOPOT

Ascuns, un clopot răzbate în lume
În rotocoale pieptişe de aramă,
E curat văzduhul, tremurul umple
Clipa de linişte ce se recheamă.

Cumpănit de frînghie, avîntul
Se risipeşte spre marginea cupei,
Limba desparte în două golul
Unde se naşte tunetul clipei.

SENZAȚIE (VARĂ)

De la pămînt la cer – umbra unui plop,
Mireasma ierburilor uscate
Şi priveliştea cunoscută a turmelor cuminți.
Undeva, fugind de căutarea ochiului,
Răcoarea unui brîu de apă.
Drumul vine de departe şi merge departe –
La singura fîntînă a zării un miel se adapă.
Singur aici, glasul mi-e străin,
Nimeni nu-mi ascultă uimirea,
Din păduri pe care nu le văd, vin
Adierea răcoroasă şi-amurgirea.
Sînt fericit, cînt şi-ascult vuietul uşor
Care se-ntinde peste stinsa zi de vară;
Un stol de păsări a izbit în zbor
Deplinătatea nemişcării, cea Dintîia Oară.

SINGUR

Pietre de rîu care tac,
Suflete moarte risipite printre valuri,
Încet, dimineața revine peste lac,
Izbindu-şi tăcerea în maluri.

Vîntul sporind lumina, zgomotul obscur
Al înălțimilor vibrînd de viață,
Tot Universul se răsfrînge într-un nor
Precar, călătorind ca un ocean de ață.

Sînt treaz şi singur, dumirit
De viața mea, de moartea-mi viitoare;
Îmi plec genunchii înspre asfințit
Şi-ascult cum trec de mine păsări călătoare.

JOC

Mă joc în părul tău
Uşor, ca-ntr-o poiană
Şi ochii tăi mă dor
Cu fiecare fîlfîit de geană.

Ce faci?
Zăpezile din păr de ce ți le desfaci?

Orbit de coapsa ta, măsor
Secundele aprinse.

Ah,
Trupul tău
Cu miere mă cuprinse!

MERGERE PE APE

– fragment –

de **Sânziana Pop**

Iona

– Moş Izot, despre dumneavoastră se spune că aţi fost primul pescar din sat. Şi cel mai bun.

– Da. Izot este acuma o antică, dar Izot a fost o dată în viaţă pescar, nu de trei ori.

– Cîţi ani aveţi, moş Izot?

– Optzeci şi opt.

– La cîţi ani v-aţi apucat de pescărie?

– La şaisprezece. Şi am lăsat pescăria numai pentru război.

– Aţi fost pe front în primul război mondial?

– Am fost. Am intrat noi atunci la Tecuci, pe urmă am intrat la Mărăşeşti, de la Mărăşeşti, cînd s-a încetat puţin războiul, am plecat tocmai la Bîrlad. De la Bîrlad am plecat, ei, am uitat unde am umblat eu. Mai încoace de Bîrlad este o linie pe dreapta.

– O linie de front?

– Da, Da.

– Aţi luptat şi în al doilea război mondial?

– Da. Ehei, atunci am intrat noi la Braşov, pe urmă am intrat la Bucureşti. Cînd s-a făcut pace, am tras noi acolo la berea.

– Sînteţi născut pe malul mării, moş Izot?

– Eu? Pe malul mării? Nuuu! Pentru că de ce? Eu sînt născut la Jurilofca.

– Şi cum aţi ajuns aici?

– Cum am ajuns? De foame. Cînd am venit din război nu aveam de nimica. Aveam trei copii şi babca acolo. Au plecat oamenii, unii încolo, alţii încolo, noi am venit aici, la un bulgar, am secerat cu maşina, am făcut bani buni. Era un sat de scopeţi aici. Ai auzit dumneata de scopeţi? N-avea nici mustăţi, nici barbă, nimica. Toţi aici au venit, au făcut trăsuri, birje. Erau oameni gospodari. Dar au murit toţi, săracii, erau bătrîni. Nu ştiu cîţi ani au trăit aici, dar băutură n-au băut. Punea samovarul de ceai acolo şi juca. Dansa şi vorbea. Cînd am auzit noi că se vînd locurile, ne-am aşezat aici. Eu aici, fratele acolo, vecinul dincolo. Şi după ce ne-am aşezat noi, am făcut rost de scule pentru pescărie: năvod, bărci. Izot a fost primul pescar. Este şaizeci de ani de atunci şi pînă acum, şi sufletul lui n-a murit.

– Ce fel de unelte îi trebuie unui pescar, moş Izot?

– Ehei! Un pescar trebuia să aibă multe parale, nu ca acuma, dă statul tot. Pescarul trebuia să aibă un năvod. Pescarul trebuia să aibă o barcă. Scule de crap, scule de morun, de calcan, scule, ehei! cîte trebuia să aibă! Eu şi acuma am scule de calcan.

– Ce fac? Arăt. Pentru că de ce? Să vadă oamenii cine a fost Izot. De ce n-am albit eu? Am avut inimă. Toţi pescarii bătrîni, cînd n-au mai lucrat, au aruncat sculele. Eu nu. Mai am cîte-o antică. Să arăt: eu am fost pescar.

– Ce fel de peşti se prind în mare?

– În mare? Ce peşti? Mărunţişuri. Peştele mare se prinde la

baltă, la Delta, acolo. Aici este calcan, este guvizi, stavrizi, hamsii, lufari este, păstrugă. Este.

– Care pește se prinde cel mai greu?

– Știi ce? Cel mai greu se pescuiește peștele pe care nu-l prinzi deloc. La cîte un loc, toată iarna și vara nu cade nimica. Nici de mîncare. La alt loc cade sute de mii de kilograme.

– În mare se pescuiește numai cu năvodul sau și cu cîrlige?

– Și cu cîrlige. Sigur. Sute de cîrlige, de la mal la mijlocul mării. Și nu pui momeală. Cîrligele se ung cu unsoare și pe urmă aștepți.

– Lucrul cel mai greu în pescărie este așteptarea?

– Tot este greu. Tu să ai un suflet în față și altul în spate ca să fii pescar. Și mîini bune. Stai două, trei zile, o lună, aștepți. Cîteodată, chiar dacă vine peștele, el totuși scapă. Fiindcă de ce? Omul se repede. După ce a așteptat el așa de mult, se repede și peștele scapă. Trebuie să fii foarte puternic, să poți să-l tragic. Și pe urmă, cînd vine cîte o furtună, ia tot. Scule, tot. Rămîi sărac, poate să ia marea și pe tine. Mergi acasă și tragi la votca.

– De ce beau pescarii, moș Izot?

– Nu se poate, draguța. Fiindcă de ce? Marea este așa de rea, munca este foarte grea. Stai acolo o zi, două zile, nu se poate altfel: sufletul lui cere.

– În ce anotimpuri se pescuiește cel mai bine, moș Izot?

– Acuma se pescuiește și iarna, și vara. Înainte, cînd trece Crăciunul, trece Boboteaza, trece sărbătorile, acum sîntem gata de plecare. De ce? Să plece omul liniștit, să așeze acolo ce-i trebuie lui, toate. Și mergeam noi, cu Fiodor Mălai, primul pescar din sat. Scrii asta acolo, în registru. El a fost mai bătrîn decît mine, acuma eu sîntem cel mai bătrîn om din sat.

– Primăvara plecați?

– Cum primăvara? În februarie sîntem pe mare, draguța!

– Nu era frig?

– Acolo e frig? La marea? Și cînd vine un pește de două sute de kile acolo, e frig? Măi, măi, măi!

– Cum vă îmbrăcați?

– Cum ne îmbrăcăm? Ca acuma! O dușagreică, gata! Cizme în picioare. Da' ce fac acuma? Acuma picioarele nu mai merge. Au mîncat marea și este reumatizm.

– Cît stăteați pe mare, moș Izot?

– Cît stăteam? Pleci noaptea, vii noaptea. Cînd te-apucă furtuna stai două zile, trei zile, stai.

– Ce faceți în timpul ăsta?

– Cînd avem mîncare, mîncăm. Cînd ne-avem mîncare, nu mîncăm. Ne uităm la cer: este ploaie. Ne gîndim la soare: ce face soarele? Cade soarele? Sfințește soarele? Ce face? Înghețăm acolo, la marea. Pentru că de ce? Bate pe noi sudul.

– Sudul este un vînt?

– Da. Astea sînt vînturile mării: sudul, nordul, apusul, răsăritul. După cer. Cum plecăm dimineața știm. Noi avem ceas la mînă? N-avem! Am sculat, dimineața la trei, haida! Ieși afară, este vîntul, știi cum mergi. Nu trebuie calendar, nu trebuie ora. Numai iarna stai acasă, cu babca.

– Iarna marea e înghețată?

– Marea nu îngheață! Dar cine merge să pescuiască iarna? Întrun an au mers unii și nici unul n-a mai rămas între ei.

– Cînd peștii depun icre, primăvara, pescuitul se oprește?

– Pe mare pescuitul nu se oprește niciodată. Marea e mare: lungă și adîncă. Acuma e și mai mare, pentru că s-a micșorat peștele.

– De ce?

– De ce? Cine știe de ce? Cine știe unde se duce și cum? Vede cineva cum merge peștele? Pescarul stă și peștele este foarte departe de el.

– Cînd e cel mai bine la pescuit, moș Izot?

– Știi cînd? După sărbătorile Paștilor. Omul este liber, tot, pune sculele pe apă și se joacă. Este soare, stai acolo între ape.

– E frumoasă marea?

– Marea? Cum o vezi. De acolo și pînă acolo, la fel: mare. Numai să nu te „apuce". Pe mine m-a apucat. Cu doi feciori și eu al treilea. La douăzeci și șapte de brațe distanță de unde trece cursa Constantinopol. M-am gîndit mai mult la băieți decît la mine. Trei zile și trei nopți am stat acolo, am aruncat tot timpul apa afară din barcă și am dormit pe rînd. Dar am scăpat.

– Asta e cea mai urîtă amintire din viața dumitale, moș Izot?

– Cea mai urîtă? De ce cea mai urîtă? Am scăpat cu viața, gata, iar la barca, afară, dă-i drumul. Cea mai urîtă amintire este că am ieșit la pensie.

– Pînă la cîți ani ați fost pe mare, moș Izot?

– Pînă la optezeci. Dar acuma s-a dus. Ochii nu mai vede, picioarele nu mai merge. Sufletul cere marea, dar ce să fac? Nici să merg pe mal nu mai pot. Mă uit la mare peste gard. Stăm acolo, cu babca.

– Nu vă despărțiți deloc de babca, moș Izot. În curte stați împreună, la poartă stați împreună. De șaptezeci și doi de ani de cînd sînteți împreună cu ea, nu v-ați plictisit?

– Plictisit? Babca foarte bună și harnică. Fiindcă de ce? Ea m-a așteptat toată vremea și mi-a făcut trei copii. Babca a avut grijă deacasă și a așteptat să trăiesc. Știi, drăguța, eu nu mor. Sufletul are un rost în om. Dacă omul e bun, sufletul este bun. Eu n-am ➘

omorît pe nimeni, n-am făcut nici un rău. N-am omorît pe nimeni nici în război. Și cînd a fost foametea aia, știi? Izot pune caii la drum, sacii cu grîu la spinarea cailor, macină la moară, merge în Moldova și dădeam la femeile alea săracile. Izot pescarul a muncit și-a avut suflet bun. De ce să mor?

Chitul

Eram pe mal, în mulțimea de gură-cască, așteptînd ca marea să arunce afară un mort. Cel mai bătrîn pescar din sat please cu barca și, prins de furtună și hulă, se afla de două zile în larg. Luntrea neagră se mai zărea, dar trunchiul bătrînului alunecase sub orizont.

– S-a dus să moară, a spus cineva. Vrea să moară în barca lui.

– Cîți ani are?

– Optzeci și cinci.

Dar spre seară oamenii au plecat și pe plajă a mai rămas doar nevasta pescarului: o femeie rotundă, cu ochii ca sticla, cu fața plesnită și coaptă ca o turtă de lut. Stătuse tot timpul încremenită, cu ochii în larg. Am crezut că este străină. N-a strigat și n-a spus nici un cuvînt. Dar cînd s-a înoptat ea s-a răsturnat pe o parte, cu tălpile drepte, ca păpușile de pămînt. S-a culcat în nisip, iar cînd am mers dimineața era acolo, în picioare și aștepta.

Și pe urmă vremea s-a liniștit și am văzut barca apropiindu-se. Un bătrîn cu o barbă pînă la cingătoare a sărit pe nisip, a tras barca cu funia cum se trage o vacă, s-a apropiat de femeie și, fără să spună nici un cuvînt, i-a întins o vergea de metal pe care spînzurau trei calcani. Bătrînul era îmbrăcat în chiloți de gimnastică, purta o rubașcă legată la mijloc cu funia, iar pe creștet avea o pălărie de fetru, în valuri moi. Țin minte că tocmai răsărea soarele cînd femeia a primit peștii și i-a dus lîngă ochi. I-a atins pe fiecare cu mîna, apoi a pornit către casă, și bătrînul s-a luat după ea. Mergeau amîndoi pe plaja pustie, înaintau prin nisip – el ușor, ea greoi, ca golemii, cu peștii sclipitori între ei.

M-am interesat cine este bătrînul și a doua zi m-am rugat să fiu primită în gazdă la el. O femeie tînără, veselă, rotundă, surdă, acoperită cu roșu și flori, ca Matrioșka, cu ochi albaștri și cu mărgele de sticlă, mi-a deschis o odaie curată și așa a început marea mea prietenie cu moș Izot.

– La ce te-ai gîndit, moș Izot?

– La ce m-am gîndit! Să vină peștele ăla, Izot să nu se întoarcă cu sacul gol.

– Nu ești cu mult prea bătrîn ca să ieși singur pe mare?

Moș Izot a așezat pe genunchi două palme ca două bube coapte, sparte și uscate; două cioturi arse, informe, străbătute de crăpături; le-a întors și pe o parte și pe cealaltă, cum se întorc în jeratic turtele de mălai; m-a privit drept în ochi cu ochii lui ca cicoarea, a plîns o singură lacrimă cu ochiul din dreapta și lacrima s-a plimbat de la stînga la dreapta, pe tot obrazul, alunecînd prin cutele groase și adînci ca prin niște canale mari de pămînt; și-a descoperit capul alb ca zăpada și, în cea mai desăvîrșită taină și șoaptă, m-a întrebat:

– Acolo, pe marea, tu ai fost? ■

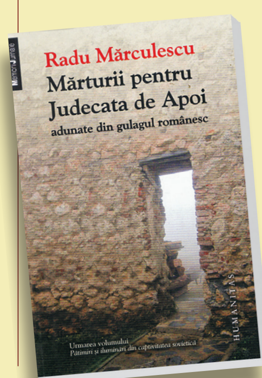
Dante Alighieri, *Divina Commedia. Inferno/ Divina Comedie. Infernul*, traducere din italiană şi comentarii de Marian Papahagi, cu o prefață de Irina Papahagi, ediție îngrijită, introducere şi completarea comentariilor de Mira Mocan, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012, 512 pagini, format 13x20.

Munca rămasă neterminată a regretatului romanist şi dantolog Marian Papahagi (care ne-a părăsit prematur, în 1999, la numai 50 de ani) se regăseşte în volumul bilingv apărut recent în colecția „Biblioteca Italiană". Marian Papahagi n-a apucat să traducă decît *Infernul* şi primele cînturi din *Purgatoriu* (pînă la cîntul VII), iar note şi comentarii n-a ajuns să redacteze decît pentru primele şase cînturi ale Infernului. Versiunea sa nu-i poate la fel de fluentă ca altele, dar are nu puține soluții inedite şi îndrăznețe. „Versiunea de față ne arată – e de părere îngrijitoarea ediției – că traducerea poate deveni cu adevărat o «tălmăcire» (după cum ne aminteşte Irina Papahagi, în Prefața ei, că îi plăcea lui Marian Papahagi să spună), adică o operațiune hermeneutică...". *(R. C.)*

Radu Mărculescu, *Mărturii pentru Judecata de Apoi, adunate din gulagul românesc*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012, 305 pagini, format 13x20.

Cele două cărți de memorii ale regretatului Radu Mărculescu (1915-2011, veteran de război şi fost deținut politic, iar ulterior autor dramatic şi pictor de biserici), cea despre captivitatea în Uniunea Sovietică (apărută inițial în anul 2000) şi cea despre experiența penitenciară din România bolşevizată (apărută inițial în 2005), au avut şansa să fie reeditate la Humanitas în 2010 şi, respectiv, 2012. În prefața celei de a doua, autorul nota cu amărăciune: „Aceste relatări vor fi însă, în cel mai bun caz, *mărturii pentru Judecata de Apoi*, aceea care se va ține pe *lumea cealaltă*, pentru că în *lumea aceasta* la un proces al crimelor comunismului, al uriaşului său genocid [...] nu ne putem aştepta". Mărturiile, înfiorate şi înfiorătoare, sînt străluminate de înaltă şi vie conştiință creştină, încheindu-se cu aceste cuvinte: „Doamne, cum să-Ți mulțumim că nu ne-ai încercat peste puterile noastre?". *(R. C.)*

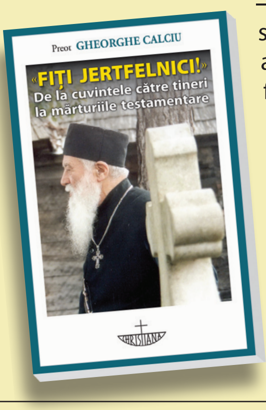
Îndreptarul de alimentație sănătoasă alcătuit de trei specialiști cu experiență în terapiile alternative – prof. univ. dr. Pavel Chirilă (medic primar boli interne), Mădălina Popescu (specialistă în imunologie și alergologie clinică), Cristela Georgescu (absolventă a programului *Plant Based Nutrition*, Cornell University, S.U.A.) – și apărut în această primăvară sub egida Editurii Christiana din București, în condiții grafice de excepție, e întemeiat pe cea mai recentă bibliografie internațională în domeniu (vezi paginile 124-125). În condițiile în care, în perioada 1975-2000, incidența cancerului s-a dublat pe plan mondial (iar în România aproape s-a triplat) e important de știut că cel puțin o treime din cancere ar putea fi evitate prin măsuri de ordin dietetic. Cartea face o radiografie critică a alimentației curente în lumea de azi, iar la final oferă și o colecție de rețete verificate în dietoterapia și dietoprofilaxia cancerului.

În afara interesului ei intrinsec, cartea mai are o miză importantă: „Drepturile de autor și veniturile editoriale realizate din această carte sînt cedate integral pentru construirea Clinicii Nera – prima Clinică de Recuperare Oncologică din România". Prin urmare, „cumpărînd acestă carte, ajuți și te ajuți", cum stă scris pe coperta finală. Asupra generosului Proiect Nera vom avea ocazia să revenim în paginile revistei, în dialog direct cu d-l dr. Pavel Chirilă, principalul său inițiator (care este și ctitorul Fundației „Sf. Irina" și a centrului omonim de îngrijiri paliative care funcționează de mai mulți ani la Voluntari, pentru asistarea medicală și spirituală a bolnavilor de cancer în faza terminală). Țin să reamintesc că tot d-l dr. Pavel Chirilă este și ctitorul Mănăstirii Nera, din apropiere, și că demersul său, deopotrivă medical și spiritual, este unul în duhul vechilor vasiliade, dar nu mai puțin atent la exigențele actualității.

Răzvan Codrescu

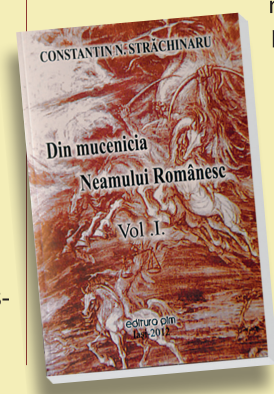
Preot Gheorghe Calciu, *Fiți jertfelnici! De la cuvintele către tineri la mărturiile testamentare*, ediție îngrijită şi prefațată de Răzvan Codrescu, cu o postfață de Lucian D. Popescu, Ed. Christiana, Bucureşti, 2012, 256 pagini, format 13x20.

Textele – predici, interviuri, prefețe, însemnări de călătorie, documente oficiale, scrisori – adunate în acest volum (inclus în colecția „Cruciații secolului XX") întregesc portretul unui luptător şi traseul unei lupte, a cărei miză predilectă a fost, pînă la capăt, *tînăra generație*. Ele țin la un loc ca un fel de „jurnal de front", acoperind mai mult de un sfert de secol de istorie românească, din perspectiva unui cruciat adeseori solitar. Titlul acestei ediții – *Fiți jertfelnici!* (cuvînt lăsat anume, cu limbă de moarte, „enoriaşilor şi fiilor mei duhovniceşti") – este împrumutat din scrisoarea-testament a părintelui „pentru familie şi biserică" din 12 noiembrie 2006. Subtitlul editorial – *De la cuvintele către tineri la mărturiile testamentare* – delimitează intervalul de timp căruia îi aparțin textele antologate (1978-2006) şi sugerează miza lor esențială. *(C. T.)*

Constantin N. Străchinaru, *Din mucenicia Neamului Românesc* (vol I.), Editura Pim, Iaşi, 2012, 165 pagini, format 14,5x20,5

Venerabil colaborator al reviste noastre, profesorul şi fostul deținut politic Constantin N. Străchinaru a strîns între copertele acestui volum o seamă de texte care, zăbovind asupra unor chipuri ilustre – precum Nichifor Crainic, Pan M. Vizirescu sau Tertulian Langa – şi asupra unor lucrări literare, se circumscriu temei jertfei. Fiindcă autorul crede că „tema jertfei creştine româneşti în temnițele comuniste este un răspuns între altele, niciodată complet, la propaganda atee dusă de rezidurile regimului comunist, criminal şi ilegal, impus în România de forțe uraliene, după nefericitul act de la 23 august 1944". Această carte este o nouă mărturie într-un eventual proces al comunismului, dar valorii de document i se adaugă valoarea intelectuală şi, nu în ultimul rînd, aceea de model paideic. De altfel, autorul nu a scris numai de dragul adevărului sau al celor evocați, ci mai ales cu gîndul şi cu inima îndreptate către noile generații. *(C. T.)*

ÎN MARGINEA TRILOGIILOR

PARTEA A DOUA

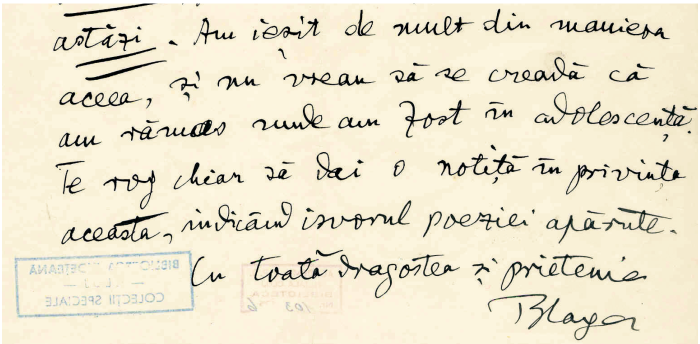
SORIN LAVRIC
sorin.lavric@rostonline.org

O altă prejudecată cronică e aceea că Blaga nu se simte în elementul lui atunci cînd comentează științele, dar că-și răzbună neputința excelînd în considerațiile privitoare la arte. De fapt, cărțile care impresionează prin acuratețea nuanțelor sunt tocmai cele privitoare la științe. E uimitor cum un ochi liric avid de tenebre mitice a putut conspecta atît de scrupulos ideile Newton, Haeckel, Linné, Leibniz. De la fizică la biologie, cartea pe care o știa Blaga în epocă e uluitoare, și singurul loc unde autorul nu e în elementul lui privește considerațiile religioase, intuiția elementului demonic silindu-l la o interpretare a spiritului religios care poate fi resimțită ca precară. De fapt, Blaga amputează religia reducînd-o la intuiția elementului magic (aceeași reminiscență a obsesiei din tinerețe: vraja demonicului), optica lui neavînd cum să nu-l irite pe Dumitru Stăniloae. Cauza opacității lui Blaga față de teologie are sursă intimă: Blaga nu avea organ religios, de unde și lipsa de aderență empatică la creștinism.

A treia prejudecată e că Blaga se cuvine a fi repudiat deoarece este un plagiator al teoreticienilor din cadrul mofologiei culturii, viziunea lui fiind un amestec de Spengler și Frobenius, cărora le-a adăugat în subsidiar ingrediente din Eduard von Hartmann, a cărui teorie despre inconștient a marcat gîndirea romantismului german. E drept, este o pricină de flatare a mîndriei să n-ai precursori și să simți cum, prin felul în care atingi o temă, te rupi de tiparele trecutului. În filozofie însă, lipsa înaintașilor e fantasmagorică, servitutea față de trecut fiind condiția educației. Crești numai în măsura în care te sprijini pe alții și de aceea chestiunea paternității, judecată sub unghi speculativ, e absurdă. Mereu calci pe spinări arhaice și mereu îți vei descoperi motive de umilință în privința neputinței de a fi original. Căci, riguros vorbind, în filozofie nu e nuanță pe care, formulînd-o cu trufia pionerului, să n-ai neplăcerea de a o găsi spusă de altul. De aceea, Blaga nu e plagiator decît în măsura în care astăzi un gînditor mai poate veni cu idei cu totul originale despre lume. Digerăm frînturi din ideile altora, le îmbinăm și înlocuim după rețete pe care numai singurătatea noastră le știe, și e un exces de orgoliu să susținem că în filozofie mai există originalitate. Singura latură unde mai putem vorbi de inovație stă în ceremonia lexicală care însoțește o viziune, dar nu în viziunea ca atare. Original e stilul de punere în scenă a viziunii, stilul adunat în expresii și cadența lor, dar nu viziunea. Și abia aici apare tenta definitorie a plagiatului: plagiator e cel care fură expresiile altuia, dar nu nuanțele, căci în acest caz, vorba lui Whitehead, toți suntem plagiatorii lui Platon. Expresiile lui Blaga sînt ale lui, fiind scutite de bănuiala de a fi descins din spiritul altora. La fel viziunea asupra lumii e a lui. Blaga nu e plagiator, ci un compilator al idelor altora, așa cum Noica e un compilator de Hegel, Kant și științe moderne. Toată arta stă în prelucrarea compilației într-un grad atît de intim încît ea devine o expresie posibilă a eului tău, moment din care vorbim de personalitatea gînditorului și nu de sursele lui de inspirație. Și Blaga și Noica sunt personali, dar nu fiindcă, originali fiind, au fost scutiți de influențe din afară, ci fiindcă au asimilat influențele pînă la a le preschimba în expresia propriului spirit.

A fi original nu ține de voință, ci de putință, iar putința nu vine din instrucție, ci dintr-o predestinare de genă la care tu n-ai contribuit cu nimic. Față de o așa fatalitate de creație, singura morală cuvenită e cea a modestiei de principiu: spui ce s-a mai spus și o faci cu conștiința ștafetei pe care o treci altora. Blaga nu face decît

să treacă ștafeta altora, și ce i se poate pune în discuție e ambiția de a fi original cu orice preț, dar nu împrumutul la care a recurs, împrumut indubitabil și atît de evident că exclude negația. Dar cine nu compilează azi din ideile altora? Și dacă e să-l reducem pe Blaga la cîțiva înaintași aceia nu sînt Splengler sau Frobenius, ci Goethe, Kant și Jung. Blaga e un amestec al ideilor celor trei, la care și-a adăugat nuanțele propriilor umori lirice. Fără Goethe nu am avea la Blaga marota unui element demonic care va da naștere teoriei despre magie, religie și mit, fără Jung nu am avea acel inconștient colectiv în care Blaga așază matricea stilistică, și fără Kant nu am avea categoriile conștiinței pe care Blaga nu numai că le preia, dar le găsește cîteva rude apropiate în zona inconștientului. În schimb, copleșitorul Spengler e prezent ca fundal și ca termen de comparație implicită, Blaga definindu-se prin stăruința care încearcă să se rupă de ideile *Declinului Occidentului*. E ca o dragoste plină de ură în care, pe măsură ce respinge ideile germanului, în ascuns le împărtășește tot mai adînc: de pildă, Blaga respinge ideea unui suflet colectiv care hrănește organismul fiecărei culturi umane, pe de altă parte recunoaște existența unui spirit inconștient de tip colectiv, caz în care pe filiația lui Jung ajunge tot la Spengler. Apoi respinge ideea spengleriană a neputinței culturilor de a comunica între ele, ceea ce l-ar fi silit să accepte că nu există influențe modelatoare și catalizatoare (idee dragă lui, pe care o va teoretiza în *Spațiul mioritic*), și cu toate acestea vorbește de cultura majoră și de cea minoră, ca de niște stadii spirituale de sine stătătoare, fără putința de a se influența între ele. În fine, respinge

astăzi. Am ieșit de mult din maniera aceea, și nu vreau să se creadă că am rămas unde am fost în adolescență. Te rog chiar să dai o notiță în privința aceasta, indicând izvorul poeziei apărute. Cu toată dragostea și prietenie.
Blaga

previziunea apocaliptică a decăderii Occidentului, Blaga fiind un scriitor de cumințenie ideologică, care nu intră pe terenul speculațiilor politice: ocolește cu prudență temele delicate și face în genere figura unui gînditor de candoare metafizică, căruia accentele tari îi repugnă de la natură.

A patra prejudecată este că, în sistemul lui Blaga, teoria cunoașterii ocupă locul central, precum o osie în care gravitează celelalte discipline. În realitate, gnoseologia și epistemologia sînt prelungiri ale unei viziuni de tip mitic (potrivit afirmației anterioare că orice filozofie este un mit prescurtat), iar această viziune stă în două elemente: 1) un cadru metafizic (care surprinde relația dintre creator și lumea creată) și 2) un cadru antropologic (privitoare la rostul omului în lumea făcută de creator). Din aceste două chenare se vor desprinde teoria cunoașterii, estetica și cosmologia. Așadar avem trei discipline cărora le putem concede un stadiu închegat de disciplină atent elaborată. Cărțile despre religie, istorie, evoluție biologică, gîndire magică și gîndire mitică intră toate în chenarul antropologiei. Și dacă în chenarul 1) predomină privirea mitică (metafizica e mitologie), în chenarul 2) precumpănesc privirea magică și cea conceptuală, cu remarca obligatorie că al patrulea tip de privire (științifică) nu e compatibil cu natura autorului. Blaga e un anti-intelectualist cu oroare de pozitivism, aflat în inadecvare intimă cu optica științifică, la fel cum Goethe, făcînd teoria culorilor sau cercetînd principiile biologiei, aduce ipoteze care îi stupefiază pe oamenii de știință. Blaga știe filozofia științei, și o știe la un nivel impresionant, dar intuitiv e la mii de leghe de gîndirea științifică. Din acest motiv, Blaga tratează conceptual știința, fără ai putea asuma unghiul de vedere. E un teoretician al științei aflat în incompatibilitate funciară cu ea, dar fără ca inaderența aceasta să dăuneze pertinenței observațiilor pe care le face în marginea cunoașerii științifice. Paradoxul e că *Trilogia cunoașterii* e cea mai coerentă dintre lucrări, claritatea și concizia ideilor făcînd-o să fie cel mai reușit dintre tripticele speculative ale lui Blaga. Cum însă Blaga nu a reușit să-și termine structura plănuită a celor cinci lucrări, termenul de trilogie e impropriu. În testamentul din 1947, Blaga adaugă trilogiei cunoașterii încă două studii, preschimbînd-o într-o cvintă peste care titlul cade impropriu, de aceea numai obișnuința onomostică ne face să mai spunem trilogie unei lucrări care nu are această structură. ■

(sfîrșit)

IMAGINAȚIA MORALĂ

PARTEA A TREIA

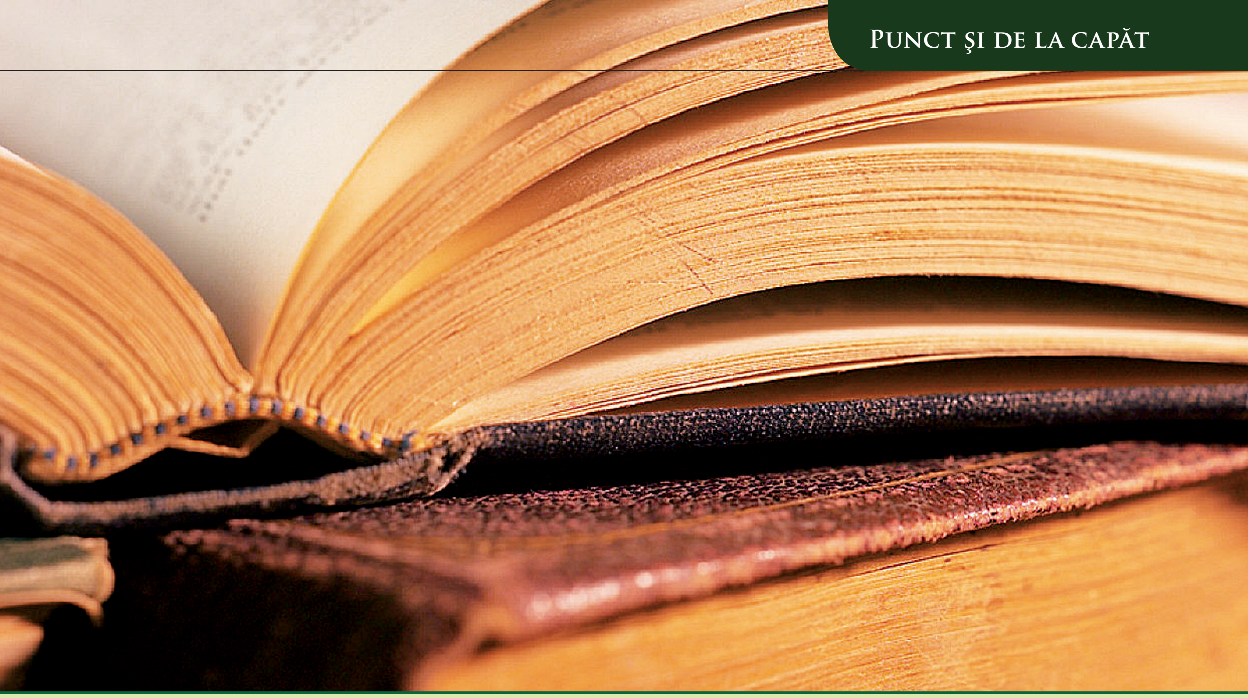
Russell Kirk (1918-1994), politolog, moralist, istoric, critic social, critic literar și autor de scrieri de ficțiune, este cunoscut pentru influența sa asupra conservatorismului american al secolului XX. Cea mai cunoscută lucrare a sa, *Gîndirea conservatoare*, publicată în 1953 se spune că „a dat formă amorfei mișcări conservatoare de după cel de-al doilea război mondial“. El a trasat dezvoltarea gîndirii conservatoare în tradiția anglo-americană, acordînd o importanță deosebită ideilor lui Edmund Burke. Kirk este considerat, de asemenea, drept cel mai important reprezentant al conservatorismului tradițional. Continuăm publicarea eseul lui Kirk despre *imaginația morală*, cu notele traducătorului.

RUSSELL KIRK

Persoana care citește cărți proaste în locul celor bune poate să fie coruptă în mod subtil; persoana care nu citește absolut nimic poate să fie rătăcită pentru totdeauna.

Un critic perspicace, d-l Albert Fowler, în *Modern Age*[1], pune întrebarea: „Poate literatura să corupă?“ – și răspunde afirmativ. Deci literatura poate corupe; și este posibil, de asemenea, să fii corupt prin ignorarea scrierilor omenești, o mare parte din cunoașterea noastră normativă fiind în mod necesar derivată din lecturile noastre. Persoana care citește cărți proaste în locul celor bune poate să fie coruptă în mod subtil; persoana care nu citește absolut nimic poate să se rătăcească pentru totdeauna în viață, în afara cazului în care trăiește într-o comunitate influențată încă puternic de ceea ce Gustave Thibon[2] numește „deprinderile morale“ și de tradiția orală. Iar absoluta abținere de la tipărituri a devenit o raritate. Dacă un băiețel nu citește *Insula comorii* (1883) a lui Robert Louis Stevenson[3], șansele sînt ca el să citească *Mad Ghoul Comics*[4].

Cred că merită să prezentăm principiile de bază ale disciplinei literare, care să ajute la înțelegerea valorilor durabile. De secole, un astfel de program de citit, deși nu a fost nicicînd numit un program – a existat în națiunile din Vest. El a influențat, de exemplu, din plin mințile și acțiunile liderilor nou-născutei Republici Americane. Dacă cineva ar vrea să afle ce cărți erau

citite de către liderii Revoluției, pilonii Constituției[5] și principalii bărbați ai Americii de dinainte de 1800, va putea descoperi că aproape toți erau familiarizați cu cîteva cărți importante: *Biblia* în versiunea Regelui James[6], *Viețile* lui Plutarh[7], Shakespeare[8], ceva din Cicero[9], ceva din Vergiliu[10]. Acestea constituiau un corp de literatură înalt normativă. Fondatorii republicii au gîndit noua lor comunitate ca un amestec între Republica Romană și instituțiile prescriptive englezești; și și-au luat ca modele de conducere pe profeții, regii și apostolii din Biblie, și pe nobili greci sau romani ai lui Plutarh. Virtutea încăpățînată a lui Cato[11], profețiile elocvente ale lui Demostene[12], impulsul reformator temerar al lui Cleomene[13] – acestea ocupau ochii minții lor; și ei și-au adaptat comportamentul în consecință. „Dar în zilele noastre“, după cum scria Chateaubriand[14] cu mai mult de un secol în urmă, „oamenii de stat înțeleg numai bursa – și încă și pe aceea destul de rău“.

Simpla experiență, cum a sugerat Franklin[15], este profesoara celor proști din naștere. Pentru majoritatea oamenilor, viețile sînt prea scurte și confuze pentru a dezvolta vreun model normativ din experiența lor personală.

Desigur că înțelegrea normativă a părinților Constituției, de exemplu, nu s-a format numai din cărți. Înțelegerea și acceptarea de către ei a normelor a fost dobîndită, de asemenea, în familie, biserică și școală și în treburile vieții de zi cu zi. Dar acea porțiune din înțelegerea lor normativă care a fost primită din cărți a fost semnificativă. Pentru că noi nu putem ajunge foarte bine la standarde durabile dacă ne bazăm numai experiența personală actuală în calitate de mentor normativ. Simpla experiență, cum a sugerat Franklin, este profesoara celor proști din naștere. Pentru majoritatea oamenilor, viețile sînt prea scurte și confuze pentru a dezvolta vreun model normativ din experiența lor personală; și, după cum a scris Newman, „Viața este pentru acțiune“. De aceea, dacă noi căutăm îndrumare în morală, gust și politică, ne întoarcem către banca și capitalul epocilor, către cunoașterea normativă descoperită în revelație, autoritate și experiență istorică. Încă de la inventarea tiparului, această înțelegere normativă a fost exprimată tot mai mult în cărți, astfel încît în zilele noastre cei mai mulți oameni își formează opiniile, în mare parte, din pagina tipărită. Acest lucru poate fi regretabil uneori; poate fi ceea ce D. H. Lawrence[16] a numit „mestecatul ziarelor“; dar este un adevăr. Respinge un adevăr și acel adevăr va fi stăpînul tău.

Un alt adevăr este acela că de vreo treizeci de ani noi nu am reușit, aici în America, să dezvoltăm o conștiință normativă în tineri prin intermediul unui atent program de citire a marii literaturi. Am tot vorbit despre „educația pentru viață“ și „pregătirea pentru adaptarea la viață“; dar mulți dintre noi par a fi uitat că disciplinele literare sînt un mijloc principal

pentru a învăța să ne adaptăm la cerințele vieții. În plus, în afara cazului în care viața către care sîntem împinși să ne adaptăm este guvernată de către norme, ea poate să fie o viață foarte rea pentru orișicine.

Didacticismul moral direct, fie din categoria victoriană fie din cea a secolului XX, trezește de obicei rezistență în cel căruia îi este destinat...

Una din greșelile obișnuitei „adaptări la viață“ sau a curriculei „permisive“ din școli – care merg în paralel, de obicei, cu atitudini indulgente similare în familie – a fost înlocuirea studiului literaturii cu adevărat imaginative cu lectura „situațiilor din viața reală“. Această tendință a fost în mod aparte observabilă în clasele mici ale școlii, dar se extinde în sus, în unele clase de liceu. Școala de literatură „Dick and Jane[17]“ și „run Spot run[18]“ nu pun în mișcare imaginația; și îi dau o redusă înțelegere a normelor. Apologeții acestui aspect al școlarizării adaptării la viață cred că ei reușesc să imprime respect pentru valori prin prescrierea de lecturi simple care laudă comportamentul tolerant, amabil, cooperant. Și totuși nu acesta este modul eficient pentru a imprima cunoașterea normelor: didacticismul moral direct, fie din categoria victoriană, fie din cea a secolului XX, trezește de obicei rezistență în cel căruia îi este destinat, mai ales dacă acesta are o oarecare capacitate intelectuală.

Preamărirea dezgustătoare a bunătății poate aliena; ea poate ațîța pofta pentru vasul cu prăjituri de pe raftul de sus. În povestirea lui Saki[19] „The Story-Teller“ un licențiat răutăcios povestește, pentru trei copii dintr-un tren, povestea unei extraordinar de bune fetițe, premiate cu medalii pentru buna ei cuviință. Dar într-o zi ea a întîlnit un lup în parc; și chiar dacă a fugit, clinchetul medaliilor sale l-a condus pe lup direct la ea, astfel încît a fost devorată. Chiar dacă copiii sînt încîntați de această neobișnuită povestire, mătușa lor protestează, „O foarte nepotrivită poveste pentru niște copii mici!“. „Nefericită femeie“, murmură licențiatul, îndepărtîndu-se. „Pentru următoarele șase luni, acei copii o vor asalta în public cu cereri pentru o poveste nepotrivită!“.

DIDACTICISMUL MORAL DIRECT, FIE DIN CATEGORIA VICTORIANĂ, FIE DIN CEA A SECOLULUI XX, TREZEȘTE DE OBICEI REZISTENȚĂ ÎN CEL CĂRUIA ÎI E DESTINAT, MAI ALES DACĂ ACESTA ARE O ANUME CAPACITATE INTELECTUALĂ.

Povestea Pandorei[20] sau a aventurii lui Thor[21] cu femeia în vîrstă și pisica ei îi dau fiecărui copil o privire în interiorul condiției existenței...

E adevărat, miturile grecești și nordice, de exemplu, nu sînt uneori prea potrivite; totuși, stimulînd imaginația, ele fac mai mult pentru o înțelegere timpurie a normelor decît o fac nenumăratele acțiuni tîmpite și interminabile ale lui Dick și Jane. Povestea Pandorei sau a aventurii lui Thor cu femeia în vîrstă și pisica ei îi dau fiecărui copil o privire în interiorul condiției existenței – nedeslușit pricepută pe moment, poate, dar cîștigînd în putere o dată cu trecerea anilor – pe care nici o utilitară ficțiune de „situație din viața reală“ nu o poate egala. Pentru că ele sînt valabile pentru eternitate, Hesiod[22] și poeții epopeilor sînt moderni. Iar versiunile lui Hawthorne[23] sau Andrew Lang[24] sînt o proză mult mai bună decît așa-zisa engleză de bază aruncată copiilor în multe dintre cărțile de texte recente.

Consecințele vor fi resimțite nu atît în lipsa lor de gust cît în neputința de a înțelege, de-a lungul întregii vieți, natura umană; și, eventual, în întregul nivel al unei națiuni.

Dacă trezim în tineri foamea de imaginație, aventură și un anume fel de eroism – pentru a ne întoarce acum la un nivel de mai tîrziu al învățării – nu înseamnă că ei vor îmbrățișa *povestirile acceptate despre bine din viața reală* pentru *băieți și fete bune*; dimpotrivă, ei se pot îndrepta mai curînd către lecturile impure decît să se plictisească împreună. Dacă ei nu au fost îndreptați către Stevenson și Conrad[25] – și asta destul de devreme –, atunci vor descoperi cele mai apropiate și mai noi pornografii de pe Grub Street[26]. Și consecințele vor fi resimțite nu atît în lipsa lor de gust, cît în neputința de a înțelege, întrega lor viață, natura umană; și, eventual, în întregul nivel al unei națiuni. „În această schemă a lucrurilor... o femeie nu este decît un animal; și nici măcar un animal de cel mai înalt nivel“. Teoria maimuței goale privitoare la natura umană, noțiunea „reducționistă“ despre om ca un automat

care respiră, se accentuează prin necunoaşterea imaginaţiei morale a literaturii.

Într-una din *Causeriile* sale, Saint-Beuve[27] povesteşte despre un dramaturg care stătea la fereastra unui prieten pentru a urmări o mulţime pariziană frenetică scurgîndu-se pe străzi: „Văd spectacolul meu trecînd!“, murmură cu satisfacţie autorul. Arta este natura umană; şi este destul de adevărat că, aşa cum bizar a afirmat Oscar Wilde[28], natura imită arta. Acţiunile noastre personale şi publice, din anii maturităţii, au fost determinate de opiniile şi gusturile pe care le-am dobîndit în tinereţe. Marile cărţi influenţează societăţile în sensul binelui; iar cărţile proaste trag în jos nivelul general al comportamentului personal şi social. Văzînd spectacolul, gloata începe să se comporte după cum dramaturgul crede că ar trebui să o facă. Presupun că un public care merge adesea la piesele lui Tennessee Williams[29] poate începe să se poarte după cum Mr. Williams crede deja că se comportă americanii. Noi devenim ceea ce alţii, cu ascendentul autorităţii, ne spun că sîntem sau ar trebui să fim. ■

(Va urma)

Traducere şi note de **Paul Ghiţiu**

[1] ***Epoca modernă***.
[2] **Gustave Thibon** (1903-2001) – filosof francez laureat în 1964 cu Marele Premiu pentru Literatură al Academiei Franceze şi, în 2000, cu Marele Premiu pentru Filosofie al aceleiasi Academii. Spirit autodidact de confesiune catolică şi om de dreapta, Thibon şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în satul natal, Saint-Marcel-d'Ardeche, de unde şi apelativul de „filosoful-ţăran" pe care i l-au dat contemporanii.
[3] **Robert Louis (Balfour) Stevenson** (1850-1894) – poet şi romancier scoţian, autor al unor jurnale de călătorie şi reprezentant de seamă al neoromantismului în literatura engleză. Este cunoscut în special pentru cărţile *Insula comorii* şi *Straniul caz al doctorului Jekyll şi al domnului Hyde*.
[4] Benzi desenate cu povestiri de groază.
[5] Constituţia SUA
[6] **Biblia** sponsorizată de regele James I.
[7] **Plutarh** (46-125) – scriitor şi moralist de origine greacă, cunoscut mai ales prin scrierile sale biografice şi filosofice. Obţine cetăţenia romană şi adoptă numele de familie *Mestrius*, în semn de omagiu adus prietenului său M. Mestrius Florus. Autorităţile imperiale romane îl numesc procurator al provinciei Achaia din Grecia. Mai tîrziu, devine preot la templul lui Apollo din Delphi.
[8] Vezi *Rost*, nr. 106.
[9] Vezi *Rost*, nr. 106.
[10] Vezi *Rost*, nr. 106.
[11] **Marcus Porcius Cato Uticensis** (95-46 î.Hr.) – cunoscut sub numele de Cato cel Tînăr (Cato Minor) pentru a fi deosebit de străbunicul său (Cato cel Bătrîn), a fost un politician, orator celebru şi om de stat în Republica romană tîrzie. Este amintit pentru încăpăţînarea şi tenacitatea lui legendară (în special în conflictul său de lungă durată cu Iulius Caesar), precum şi pentru refuzul lui de a se lăsa mituit, integritatea lui morală şi dezgustul său celebru pentru orice formă de corupţie.
[12] **Demostene** (384-322 î. Hr.) – om politic şi orator atenian, considerat cel mai mare orator al Antichităţii.
[13] **Cleomene I** – rege al Spartei. Sub domnia sa, între 521 şi 488 î. Hr., Sparta a ajuns cea mai mare putere din lumea greacă. Şi-a împărţit pămînturile şi averile şi i-a făcut şi pe ceilalţi să-l urmeze.
[14] Vezi *Rost*, nr. 106.
[15] **Benjamin Franklin** (1706-1790) – unul dintre Părinţii Fondatori ai Statelor Unite, diplomat, om de ştiinţă, inventator, filosof, profesor şi om politic.
[16] Vezi *Rost* nr. 106.
[17] ***Dick and Jane*** – personajele principale în popularele *lecturi de bază* scrise de William S. Gray şi Zerna Sharp care au fost folosite în SUA pentru a-i învăţa pe copii să citească, din anii '30 pînă în anii '70.
[18] Frază comercială legată de cărţile cu Dick şi Jane.
[19] **Hector Hugh Munro** (1870 -1916) – mai cunoscut sub pseudonimul literar de **Saki**, sau ca **H. H. Munro**, a fost un scriitor britanic.
[20] **Pandora** – în mitologia greacă prima femeie de pe pămînt creată de zeii care, după ce Zeus crease bărbaţii, au hotărît să creeze o femeie perfectă. A primit de la Zeus o cutie în care fuseseră adunate toate relele şi doar un lucru bun: speranţa. Curios, soţul ei, Epitemeu, deschide cutia, din care se revarsă asupra Pămîntului toate relele. Închizînd capacul în grabă, acesta închide înăuntru speranţa.
[21] **Thor** – urmaşul lui Odin în mitologia nordică. Zeu al naturii, dar şi al fulgerelor şi al războiului, el deţine nişte obiecte magice: o centură (Megingiord) care îi conferă puterea divină cît timp o poartă, nişte mănuşi de fier indispensabile pentru a ţine şi a folosi un ciocan magic numit Mjollnir („Măcinătorul"). Acest ciocan revine în mîinile sale după fiecare aruncare şi simbolizează fulgerele. Se spune că acest ciocan nu şi-a greşit ţinta niciodată.
[22] Vezi *Rost*, nr. 106.
[23] Vezi *Rost*, nr. 106.
[24] **Andrew Lang** (1844-1912) – poet, romancier şi critic literar scoţian. A avut contribuţii în domeniul antropologiei, este cunoscut ca un culegător de folclor şi de basme populare.
[25] **Joseph Conrad** (Józef Teodor Konrad Korzeniowski, n. 1857 la Berdichev, Ucraina, şi m. 1924) – romancier englez de origine poloneză.
[26] **Grub Street** – o stradă de la marginea Londrei, care adăpostea scriitori la comandă, cîrciumi, bordeluri. A devenit un termen peiorativ pentru scriitorii la comandă şi scrierile literare fără valoare literară.
[27] **Charles-Augustin de Sainte-Beuve** (1804-1869) – critic literar, poet şi prozator francez. Opera sa a exercitat o influenţă considerabilă asupra criticii literare europene
[28] **Oscar** Fingal O'Flaherty Wills **Wilde** (1854-1900) – scriitor irlandez, cel mai cunoscut dintre scriitorii estetizanţi de limbă engleză.
[29] **Tennessee Williams**, pseudonimul literar al lui Thomas Lanier Williams (1911-1983) – dramaturg, poet şi romancier american, laureat al Premiului Pulitzer pentru dramă, pentru piesa de teatru *Un tramvai numit dorinţă*, în 1948, şi, ulterior, pentru piesa *Pisica pe acoperişul fierbinte*, în 1955.

1912. CENTENARUL OCUPĂRII BASARABIEI

PROTESTUL DIPLOMATULUI SEBASTIAN GRECIANU

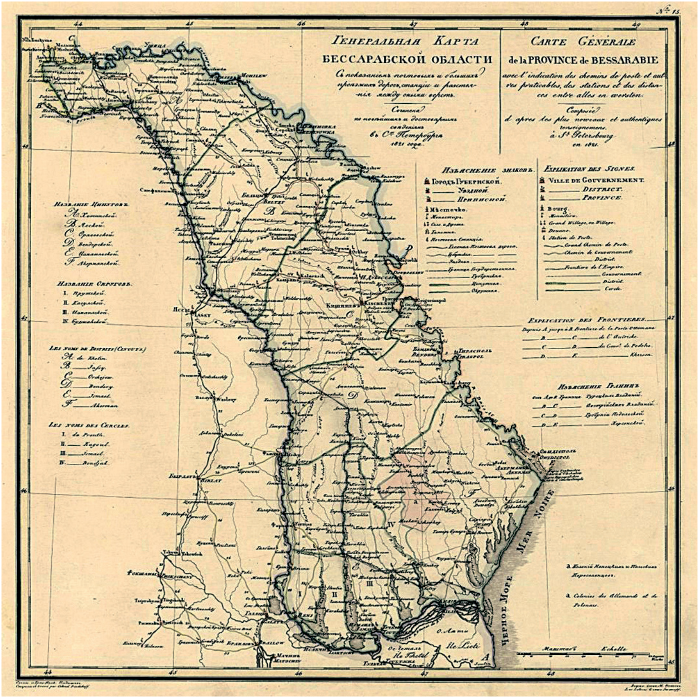
La 16 mai 1812 Imperiul Rus obținea, prin manopere dolosive, un teritoriu de peste 45.000 km^2, cu aproximativ 500.000 locuitori, majoritatea fiind etnici români. Anul acesta se împlinesc 200 de ani de la anexarea Basarabiei. Modul în care au sărbătorit autoritățile țariste 100 de ani de la anexare a făcut obiectul monitorizării diplomației de la București. Dovadă este raportul ministrului român la Sankt Petersburg din 19 mai 1912, din care rezultă că s-au trimis Ministerului Afacerilor Străine mai multe comunicări pe această temă.

VADIM GUZUN
vadimguzun@gmail.com

Documentul vizează traducerea articolului *Un doliu nepotrivit*, apărut în publicația rusă *Novoe Vremea*, în urma protestelor din România provocate de serbările din Chișinău. Publicația descria manifestările, împrejurările în care Basarabia a fost ocupată, deplîngînd „lipsa de recunoștință a unui popor ortodox de origine mai mult slavă decît latină“[1]. Informația era confirmată și de alte publicații rusești: românii din dreapta Prutului nu aveau ce sărbători, pierderea fiind un motiv de doliu național, care s-a concretizat în conferințe, manifestații ample de protest, apariția ziarelor cu un semn de doliu, case particulare împodobite cu drapele în bernă[2].

O formă de protest față de anexarea teritoriului denumit *Basarabia* în anul 1813, înregistrată în mediul diplomatic, a fost identificată de Dr. Dinu

Harta face parte din *Geograficheskii atlas Rossiiskoi imperii, tsarstva Pol'skogo i velikogo kniazhestva Finliandskogo* (Atlasul geografic al Imperiului Rusiei, al Regatului Poloniei şi al Marelui Ducat al Finlandei), publicat la St. Petersburg în 1821, la nouă ani după cedarea Basarabiei către imperiul țarist.

Poştarencu în arhivele din Republica Moldova[3]. Reacția Consulatului României din Izmail ținea de contextul în care Ministerul Rus al Afacerilor Externe a informat autoritățile guberniale cu privire la desemnarea lui Sebastian Grecianu în calitate de consul general la Izmail și a solicitat punctul de vedere. La rîndul lor, autoritățile de la Chișinău leau întrebat pe cele județene dacă există vreun motiv care să împiedice acceptarea noului consul general. La 27 mai 1912, ispravnicul județului Izmail raporta că nu existau astfel de imepdimente, cu o singură excepție – modul în care s-a raportat consulul Grecianu la „serbarea jubileului": „Plecarea demonstrativă a lui în ajunul sărbătoririi a 100 de ani de la includerea Basarabiei în componența Rusiei și faptul că în ziua de 16 mai, drapelul național de la Consulatul României nu a fost ridicat".

Am identificat explicația oficială a gestului viitorului consul general, prezentat de istoricul de la Chișinău, pe bună dreptate, ca un act de demnitate, în Arhivele Diplomatice. Ne referim la comunicarea Consulatului României la Izmail nr. 390 din 19 iunie 1912, transmisă însărcinatului cu afaceri la Sankt Petersburg, cu copia raportului nr. 388 din 18 iunie[4]. Sebastian Grecianu a confirmat Ministerului Afacerilor Străine absența sa de la ceremoniile organizate de autoritățile de ocupație, precum și faptul că nu s-a arborat pavilionul național. Documentul pe care îl redăm în continuare prezintă interes și din perspectiva raportării administrației ruse din sudul Basarabiei la momentul festivităților organizate de cele din capitala imperiului. În plus, diplomatul român a transmis în țară un exemplar al înștiințării primarului Izmailului privind primirea unei delegații basarabene de către împărat. Monarhul rus își exprimase dorința ca țăranii moldoveni să-i prezinte omagiile în porturile lor naționale[5].

RAPORTUL NR. 388 DIN 18 IUNIE 1912 ADRESAT DE CONSULATUL ROMÂNIEI LA IZMAIL DEPARTAMENTULUI REGAL AL AFACERILOR STRĂINE

Domnule Președinte al Consiliului,

Referindu-mă la raportul meu nr. 319 din 8 mai a.c., am onoarea a informa pe Excelența Voastră că din inițiativa Comitetului din Chișinău care a organizat serbările aniversării de o sută de ani de la luarea Basarabiei, s-a hotărît ca deputațiuni din toate ținuturile provinciei să plece la Petersburg, la sosirea acolo a

M.S. Împăratului, spre a prezenta Suveranului omagiile populației și exprimarea devotamentului ei.

Fac parte din aceste deputațiuni președinții zemstvelor, primari și delegațiuni țărănești.

Se spune că M.S. Împăratul ar fi exprimat dorința ca țărani moldoveni să se prezinte în porturile lor naționale, care mai cu seamă în partea de sus a Basarabiei s-au păstrat astfel cum erau la 1812, adică frumoase și bogate.

Din Ismail a plecat primarul orașului, D-l Tulcinov, care a fost primit deja de Suveran, telegrafiind apoi ajutorului său de aici cuprinsul înștiințării publice, aci-anexate, în original și traducere, ce s-a afișat și împărțit ieri în oraș.

O altă știre sosită din Petersburg vestește că peste curînd Basarabia de jos, adică cele trei districte reluate în urma războiului de la 1877-1878, care pînă acum erau administrate după legile românești în ființă la acea epocă, vor intra sub regimul legilor rusești.

Cred de datoria mea a mai arăta, Excelența Voastră, cu acest prilej că am aflat mai deunezi că ispravnicul și șeful Jandarmeriei de aici au raportat la Chișinău că consulul general român a lipsit din localitate în timpul serbărilor de la 16 și 17 mai și că tot atunci nu s-a arborat pavilionul la Consulatul Regal, ceea ce este adevărat.

Despre arborarea pavilionului nostru în acele împrejurări nu putea fi nici vorbă, mai cu seamă că Consulatul se află în reparație încă de la sosirea mea aci fiind localul acoperit și înconjurat de schele și chiar ecusonul consular ridicat și dat la revopsire.

Ispravnicul a mai raportat că subsemnatul am pretins, ceea ce de asemenea este adevărat, că pentru asistarea mea la Te-Deum și, eventual, arborarea pavilionului să se facă prin circulară trimisă spre semnare autorităților locale și după vice-consulul onorar Liu, cum se obișnuia, dar printr-o adresă separată.

În această din urmă privință, D-l ispravnic Hagi-Coli mi-a spus acum în urmă că a și primit răspunsul de la Guvernămîntul Imperial din Chișinău și anume că Consulul general român are dreptate și că comunicările oficiale de acest soi să se facă întotdeauna consulatelor prin osebite scrisori.

Binevoiți... (ss)

Consul general, S. Grecianu

Traducerea din limba rusă a înștiințării primarului Izmailului privind primirea delegației basarabene de către împărat (anexă la comunicarea Consulatului Regal al României la Izmail nr. 390 din 19 iunie 1912):

Anunciu

Sunt fericit de a comunica populațiunii orașului Ismail că astăzi am primit o telegramă din Peterburg de la Primarul Orașului Ismail, D-l F. Tulcianov, că Majestatea Sa Imperatorul a binevoit a-l însărcina de a transmite populației orașului și a districtului mulțumirile Monarhului pentru exprimarea de către deputațiunea districtului Ismail a sentimentelor de patriotism și că anexarea districtului nostru la celelalte districte ale Basarabiei este dorința și voința Monarhului.

P. Primar (ss) L. Stol

Ismail, 16 iunie 1912

Dincolo de explicațiile formale, refuzul consulului Sebastian Grecianu de a împărtăși „bucuria“ raptului Basarabiei a fost perceput ca atare de autoritățile ruse. Gestul diplomatului înregistrat acum 100 de ani, de amploare locală, dar asumat individual, merită consemnarea și prezentarea ca exemplu demn de urmat pentru diplomația românească a secolului XXI. În caz contrar, peste 100 de ani, tricentenarul va fi marcat sub aceleași auspicii imperiale. Pînă în momentul în care protestul nostru va fi caracterizat de dimensiuni concrete, solidare și esențiale, ziua de 16 mai rămîne o zi de doliu pentru românii de pretutindeni. ■

[1] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond *Petrograd*, nepaginat.

[2] Vezi D. Poştarencu, „Protestul consulului român de la Ismail privind sărbătorirea centenarului anexării Basarabiei la Imperiul Rus“, în revista *Art-Emis* din 15 decembrie 2011.

[3] *Ibidem*.

[4] AMAE, fond *Petrograd*, vol. 12.

[5] Am corectat tacit erorile de tipar şi am adoptat ortografia actuală, în acelaşi timp păstrînd particularităţi ale limbajului din epocă.

PUBLICAŢIE EDITATĂ DE
ASOCIAŢIA ROST
CALEA VITAN NR. 242
SECTOR 3, BUCUREŞTI

Abonaţi-vă la ROST!

Abonamentul vă aduce o reducere de 30%

Avantaje

Plătiţi mai puţin faţă de preţul de copertă.
Primiţi revista acasă.
Taxele poştale sunt suportate de Redacţie.
Nu pierdeţi nici un număr al publicaţiei.

PREŢUL PE 6 LUNI
25 LEI

PREŢUL PE 12 LUNI
50 LEI

PREŢUL PE 12 LUNI ÎN STRĂINĂTATE
50 EURO

Cum vă puteţi abona

Trimiteţi contravaloarea prin mandat poştal pe numele Târziu Claudiu Richard, OP 23 CP 27 sector 6 Bucureşti.

sau

Trimiteţi contravaloarea abonamentului în contul RO25BACX0000000107363250, deschis la Unicredit Ţiriac Bank, Sucursala Drumul Taberei – Bucureşti, pe numele Asociaţia Rost, cod fiscal 12495302, după care veţi trimite copia chitanţei şi o scrisoare la OP 23 CP 27 Bucureşti, prin care solicitaţi abonamentul şi indicaţi adresa la care doriţi să primiţi revista.

Tipar
ROMPRINT
Grupul de presă şi tipografie
Piaţa Presei Libere nr. 1
Bucureşti, sector 1, România
Tel.: +4 021 317 9788
Fax: +4 021 224 5574
www.tiporomprint.ro

ROMPRINT
Grupul de presă şi tipografie

PATIMILE ARDELENEŞTI ALE LUI IISUS

Acum două sute de ani, fraţii Alexandru şi Nicolae Grecu din Arpaşu de Jos (Sibiu), au zugrăvit 12 biserici în Ţara Făgăraşului şi pe Valea Hîrtibaciului atît de frumos încît pînă şi specialiştii cei mai sceptici cred că s-au aflat sub insuflarea Sfîntului Duh. Dincolo de tehnica desăvîrşită şi de culorile făcute după misterioase reţete (între care „galbenul de Fofeldea“ are valoarea „albastrului de Voroneţ“), pictura celor doi ţărani surprinde printr-o viziune specială. Scenele biblice parcă se petrec în Ardealul ocupat şi Hristos Însuşi este chinuit de husari din armata habsburgică. Căci, dacă Mîntuitorul suferă împreună cu orice creştin, de bună seamă a suferit şi cu românii din Transilvania.

05
5 948485 760017